

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**HAYVAN ÇİFTLİĞİ VE MARTI KİTAPLARININ DEĞERLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZRA ZEYNEP SERBEST

**TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. YASEMİN UZUN**

ÇANAKKALE – 2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**HAYVAN ÇİFTLİĞİ VE MARTI KİTAPLARININ
DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZRA ZEYNEP SERBEST

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. YASEMİN UZUN

ÇANAKKALE – 2024

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Azra Zeynep SERBEST Doç. Dr. Yasemin UZUN yönetiminde hazırlanan ve **29/11/2024** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Hayvan Çiftliği ve Martı Kitaplarının Değerler Açısından İncelenmesi**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Yasemin UZUN

(Danışman)

Doç. Dr. Gamze ÇELİK

Doç. Dr. Ayşe Derya ESKİMEN

.....

.....

.....

Tez No : 10689131

Tez Savunma Tarihi : 29/11/2024

.....

Doç. Dr. Melis ULU DOĞRU

Enstitü Müdürü

.../.../2024

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

29/11/2024

Azra Zeynep SERBEST

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkmasının tüm süreçlerinde sabrı ve sakinliği ile bana desteklerini sunan danışman hocam Doç. Dr. Sayın Yasemin UZUN'a, yüksek lisans yapmam için beni her zaman cesaretlendiren hocam Prof. Dr. Sayın Mehmet KURUDAYIOĞLU'na, eğitim öğretim hayatım boyunca bigilerini ve emeklerini sunan tüm hocalarıma; yaşamım boyunca her zaman yanımda olan değerli annem Aysel SERBEST'e, bana okuma ve araştırma sevgisi aşıl原因an rahmetli babam Muhittin SERBEST'e, kardeşim Emine BİLGİN'e; hep yanımda olan sevdiklerime ve dostlarıma özellikle benimle birlikte kayıt işlemlerini yapmak için izin alıp Bursa'dan Çanakkale'ye gelen dostum Elif ILGIN'a, dostum ve çok saygı duyduğum zümrem Yasemin Yakın ŐENOL'a, önerileri ve desteğiyle yanımda olan arkadaşım ve zümrem Alper COŞKUN'a, yorulduğum ve işin içinden çıkamadığım anlarda beni destekleyen arkadaşım Seniye Fulya KABAR'a; ne zaman arasam aynı zarif ve içten sesle beni yönlendiren Eğitim Bilimleri Enstitüsü Öğrenci İşleri'nde görev yapan Hicran ÇUBUKÇU'ya çok teşekkür ederim.

Azra Zeynep SERBEST
Çanakkale, Kasım 2024

ÖZET

HAYVAN ÇİFTLİĞİ VE MARTI KİTAPLARININ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Azra Zeynep SERBEST

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Yasemin UZUN

29/11/ 2024, 126

Bu araştırmanın amacı, George Orwell'in Hayvan Çiftliği ile Richard Bach'ın Martı isimli eserlerini Türk dili ve edebiyatı öğretim programında yer alan kök değerler bağlamında incelemektir.

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi ile yapılmıştır. Araştırmanın çalışma materyallerini, Türk dili ve edebiyatı öğretim programında önerilen eserler oluşturmaktadır. Araştırmada incelenen eserler ise George Orwell'in Hayvan Çiftliği ve Richard Bach'ın Martı kitapları oluşturmaktadır.

Çalışmada öncelikle Millî Eğitim Bakanlığının Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında yer alan kök değerler dikkate alınarak bir çizelge oluşturulmuştur. İlgili eserler çizelge doğrultusunda incelenmiş ve inceleme sonucunda elde edilen veriler analiz edilmiştir. Betimsel analiz yoluyla veriler analiz edilmiştir. Her bir değer için ayrı bir başlık oluşturularak ilgili değerler tespit edilmiş, değerlerin eserlerdeki frekans dağılımı tabloda gösterilmiş ve eserlerden alıntılara yer verilerek sonuç desteklenmiştir.

Araştırma sonucunda, Hayvan Çiftliği eserinde MEB Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında (2018) belirtilen on kök değerinin frekans sırasıyla dostluk, vatanseverlik, öz denetim, saygı, adalet, sevgi, sabır, sorumluluk, yardımseverlik ve dürüstlük değerleri olduğu tespit edilmiştir. En az yer alan değerlerin ise yardımseverlik ve dürüstlük değerleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Martı eserinde ise en fazla öz denetim değerine ait iletilerin olduğu saptanmıştır. Öz denetim değerini sırasıyla saygı, dostluk, vatanseverlik, sabır, sevgi ve sorumluluk değerlerinin takip ettiği; en az yer verilen değerlerin ise adalet, yardımlaşma ve dürüstlük olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kök değerler, ana dili, metin, değer eğitimi

ABSTRACT

ANALYSIS OF ANIMAL FARM AND SEAGULL BOOKS IN TERMS OF VALUES

Azra Zeynep SERBEST

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Turkish and Social Sciences Education

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Yasemin UZUN

29/11/ 2024, 126

The purpose of this research is to examine George Orwell's *Animal Farm* and Richard Bach's *The Seagull* according to the root values in the Turkish Language and Literature Curriculum.

The research was conducted using document analysis, which is one of the qualitative research methods. The universe of the search consists of the works recommended in the Turkish Language and Literature Curriculum. The sample of the research consists of George Orwell's *Animal Farm* and Richard Barch's *The Seagull* books.

In this study, first of all, a table was created by taking into account the root values in the Turkish Language and Literature Curriculum of the Ministry of National Education. The relevant works were examined in accordance with the table and the data obtained as a result of the examination were recorded. A separate title was created for each value and the relevant values were tried to be determined, the frequency distribution of the values in the works was shown in the table and quotations from the work were included.

As a result of the research, in *Animal Farm*, the following ten root values were determined in order of frequency: friendship, patriotism, self-control, respect, justice, love, patience, and responsibility. It was concluded that the least common values were helpfulness and honesty.

In Seagull, it was determined that there were the most messages related to the self-control value. The self-control value was followed by respect, friendship, patriotism, patience, love, responsibility and respectively. I was observed that the least common values were justice, cooperation and honesty.

Keywords: Rootvalues, mothertongue, text, valueeducation.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemler.....	4
1.2.1. Alt Problemler.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.6. Kavramların Operasyonel Tanımları.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

7

2.1. Değer.....	7
2.2. Değerlerin Sınıflandırılması.....	8
2.2.1. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması.....	8
2.2.2. Spranger'in Değer Sınıflandırması.....	9
2.2.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması.....	10

2.2.4. Kahle'nin Değer Sınıflandırması.....	12
2.2.5. Nelson'un Değer Sınıflandırması.....	13
2.3. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi ve Değerler.....	13
2.4. İlgili Araştırmalar.....	14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA YÖNTEMİ 18

3.1. Araştırmanın Deseni.....	18
3.2. İncelenen Dokümanlar.....	18
3.3. Veri Toplama Araçları.....	19
3.4. Verilerin Toplanması.....	19
3.5. Verilerin Analizi.....	20

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ARAŞTIRMA BULGULARI 23

4.1. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Değerlere İlişkin Bulgular.....	23
4.1.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Değerlere İlişkin Bulgular.....	23
4.1.2. Martı Eserinde Değerlere İlişkin Bulgular.....	24
4.2. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Adalet Değerine İlişkin Bulgular.....	26
4.2.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Adalet Değeri.....	27
4.2.2. Martı Eserinde Adalet Değeri.....	31
4.3. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Dostluk Değerine İlişkin Bulgular.....	32
4.3.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Dostluk Değeri.....	33
4.3.2. Martı Eserinde Dostluk Değeri.....	42
4.4. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserinde Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular.....	45
4.4.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Dürüstlük Değeri.....	47
4.4.2. Martı Eserinde Dürüstlük Değeri.....	48
4.5. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserinde Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular.....	49
4.5.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Öz Denetim Değeri.....	51
4.5.2. Martı Eserinde Öz Denetim Değeri.....	55

4.6.	Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Sabır Değerine İlişkin Bulgular.....	59
	4.6.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Sabır Değeri.....	59
	4.6.2. Martı Eserinde Sabır Değeri.....	63
4.7.	Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Saygı Değerine İlişkin Bulgular.....	65
	4.7.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Saygı Değeri.....	66
	4.7.2. Martı Eserinde Saygı Değeri.....	70
4.8.	Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Sevgi Değerine İlişkin Bulgular.....	73
	4.8.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Sevgi Değeri.....	75
	4.8.2. Martı Eserinde Sevgi Değeri.....	78
4.9.	Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular.....	80
	4.9.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Sorumluluk Değeri.....	81
	4.9.2. Martı Eserinde Sorumluluk Değeri.....	83
4.10.	Hayvan Çiftliği ve Martı Eserinde Vatanseverlik Değerlerine İlişkin Bulgular	85
	4.10.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Vatanseverlik Değeri.....	86
	4.10.2. Martı Eserinde Vatanseverlik Değeri.....	94
4.11.	Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular.....	96
	4.11.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Yardımseverlik Değeri.....	98
	4.11.2. Martı Eserinde Yardımseverlik Değeri.....	99
	BEŞİNCİ BÖLÜM	104
	SONUÇ VE ÖNERİLER	
	KAYNAKÇA	114

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TKD	Türk Dil Kurumu

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Rokeach değer grupları ve listesi	9
Tablo 2	Spranger değer sınıflandırması	10
Tablo 3	Schwartz değer sınıflandırması	11
Tablo 4	Kahle'nin değer sınıflandırması	12
Tablo 5	Nelson'un değer sınıflandırması	13
Tablo 6	Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında yer alan değerler	19
Tablo 7	Hayvan çiftliği eserinde değerlerin dağılımı	23
Tablo 8	Martı eserinde değerlerin dağılımı	25
Tablo 9	Hayvan Çiftliği eserinde adalet kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	27
Tablo 10	Martı eserinde adalet değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	31
Tablo 11	Hayvan Çiftliği eserinde dostluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	33
Tablo 12	Martı eserinde dostluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	42
Tablo 13	Hayvan Çiftliği eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	47
Tablo 14	Martı eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	49
Tablo 15	Hayvan Çiftliği eserinde öz denetim kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	51
Tablo 16	Martı eserinde öz denetim kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	55
Tablo 17	Hayvan Çiftliği eserinde sabır kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	60
Tablo 18	Martı eserinde sabır kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	63

Tablo 19	Hayvan Çiftliği eserinde saygı kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	66
Tablo 20	Martı eserinde saygı kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	70
Tablo 21	Hayvan Çiftliği eserinde sevgi kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	75
Tablo 22	Martı eserinde sevgi kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	78
Tablo 23	Hayvan Çiftliği eserinde sorumluluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	81
Tablo 24	Martı eserinde sorumluluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	84
Tablo 25	Hayvan Çiftliği eserinde vatanseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	87
Tablo 26	Martı eserinde vatanseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	94
Tablo 27	Hayvan Çiftliği eserinde yardımseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	98
Tablo 28	Martı eserinde yardımseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı	99

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Hayvan Çiftliği eserinde değerlerin dağılımı	24
Şekil 2	Martı eserinde değerlerin dağılımı	25

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problem durumu, amacı, önemi, sayıltı ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Değerler, toplumların dayanışma içinde birlikte varlıklarını devam ettirmesi ve toplumun bir parçası olarak bireylerin barış ve huzur içinde yaşaması için önemlidir. Aynı zamanda değerler sistemi, bireylerin yaşamlarının her aşamasında ulaşmayı arzuladığı başarı noktasında kilit bir öneme sahiptir. Ayrıca değerler konusu bireyin sağlıklı, huzurlu bir biçimde yaşamını sürdürmesi açısından ve toplumsal yaşamın sağlıklı, huzurlu, birlik ve beraberlik içinde olması bakımından da çok önemlidir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bireylerin uyum içerisinde yaşamasını hedefleyen toplumların sahip olduğu temel değerler mevcuttur. Toplumlar varlıklarını devam ettirebilmek için bu değerleri muhafaza ederek gelecek nesillere iletmeyi hedeflemektedir (Ekşi, 2003).

Değer eğitimi, bireylerin hayatlarına yön veren, onları sadece bilgiyle değil: aynı zamanda ahlaki ve etik bir bilgelik ile donatan bir süreçtir. Bu eğitim, toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için temel yapı taşı oluşturur. İnsanlar, değerler sayesinde yalnızca doğruyu ve yanlışı öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda kendileriyle ve başkalarıyla daha anlamlı bir bağ kurar. Dürüstlük, saygı, adalet, sorumluluk gibi kavramlar, bireylerin karakterlerini şekillendirirken toplumsal bir sorumluluk duygusu da geliştirmelerini sağlar.

Değer eğitimi; bireylerin sadece kişisel gelişimlerini değil, aynı zamanda içinde buldukları toplumun da gelişimine katkı sağlamalarını mümkün kılar. Bir toplumda değerlerin yerleşmesi, insanlar arasında güvenin, anlayışın ve iş birliğinin artmasına yardımcı olur; böylece toplumsal huzur ve denge sağlanır. Bu eğitim süreci, empati, hoşgörü ve farklılıklara saygı gibi erdemleri güçlendirerek insanları sadece kendilerinin değil, tüm insanlığın ortak iyiliği için düşünmeye teşvik eder. Değerler, bireylerin sadece geçmişteki deneyimlerinden değil, aynı zamanda gelecekteki sorumluluklarından da

beslenerek toplumda kalıcı ve sürdürülebilir değişimlere yol açar. Sonuç olarak; değer eğitimi yalnızca bireysel anlamda değil, toplumsal düzeyde de bir dönüşüm yaratır ve insanları daha bilinçli, duyarlı ve sorumlu bireyler olmaya yönlendirir. Bu yönüyle değer eğitimi; sadece bireyin değil, toplumun da geleceğini şekillendiren güçlü bir araçtır.

Günümüzde hem dünya genelinde hem de ülkemizde değerler eğitimine verilen önem gittikçe artmıştır. Değerler eğitiminin bireylere rastgele bir şekilde kazandırılması mümkün olmadığından planlı programlı bir şekilde resmî kurumlar aracılığı ile değerleri bireylere kazandırma gerekliliği doğmuştur. Bu bağlamda Türk eğitim sisteminde eğitim programları ile birlikte ele alınan değerler eğitiminin, önemli amaçlar arasında vurgulandığını görmekteyiz. Millî Eğitim Bakanlığı 2010 yılından itibaren öğretim programları, ders kitaplarında yer alan metinler ve ders dışı etkinlikler ile değerleri öğrencilere kazandırmaya çalışmaktadır. (Emirhan, 2016).

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Değerler Eğitimi Yönergesi'nde öğrencilerin millî, manevî ve evrensel değerleri hayata geçirmelerini amaçlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamalarını; kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu etkilere sahip; kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık; başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu vatandaşlar olarak yetişmelerini, bunun için aile birliğine önem verme, sevgi, sorumluluk, saygı, hoşgörü, empati, adil olma, dostluk, yardımlaşma, misafirperverlik, vatanseverlik, kültürel mirasa sahip çıkma, çalışkanlık, şefkat, merhamet vb. değerlere sahip olmalarını hedeflemektedir (MEB, 2018). Türkiye Yüzyılı maarif modeli de eğitimin günümüz koşullarına göre yapılandırmasını ve gelecek nesillerin değer odaklı bir eğitim anlayışıyla yetiştirilmesini hedefleyen bir yaklaşım sunmaktadır. (MEB, 2023). Bu modelde, değerler eğitimi; bireylerin etik, toplumsal ve kültürel değerleri içselleştirerek toplumda yapıcı ve sürekli gelişen bireyler olarak yer almasını sağlayan temel bir bileşen olarak tanımlanır (Akbaş, 2004).

Bireyin dünyaya geldiği andan itibaren ilk sosyal çevresi olan aile ortamında süregelen eğitim süreci ve okul yaşantısıyla birlikte devam etmektedir. Değerlerin erken çocukluk döneminden başlayarak öğretilmesi, kişiliğe yansımaları bakımından büyük ölçüde önemlidir. Okul yaşantısında özellikle ana dili derslerinde okunan edebî ürünler ile sevgi,

saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma gibi değerler aktarılmaktadır (Aytaş ve Yalçın, 2011).

Değerlerin aktarılmasında edebî ürünlerin ve dilin rolü son derece önemlidir. Edebî ürünler aracılığıyla kültürel değerler, gelenekler ve görenekler nesiller boyunca aktarılabilir. Bu nedenle edebî ürünler kültürel ve evrensel değerlerin nesiller boyunca iletilmesini sağlarken bir yandan da bu değerlerin birey tarafından içselleştirmesine de katkı sağlamaktadır (Yaman, vd., 2009). Öğrenciler, eserlerdeki kahramanlar veya olaylar aracılığıyla çeşitli beceriler ve değerler hakkında bilgilendirebilir (Calp ve Calp, 2019).

Okuma alışkanlığı olan, sanatsal ve ahlaki bakımdan güçlü eserlerle tanışma fırsatı bulan bireyler; okudukları edebî ürünler aracılığıyla düşünme becerilerini üst seviyede geliştirme fırsatına sahip olmalarının yanı sıra hem kendisini hem de çevresini daha fazla tanıma imkânı bulur. Edebî ürünler bireye özgü değer ve özelliklerin yerleşip kök salması, sosyal hayatın ve çağın getirmiş olduğu değerlerin özümsemesi aşamasında aktif bir rol oynamaktadır (Karatay vd., 2015).

Alan yazınında edebî ürünlerin değer iletimi üzerine yapılan çeşitli araştırmaların yer aldığı bir literatür oluşturulduğu görülmektedir (Şen, 2007; Somuncu, 2008; Demircan, 2010; Çakıcı 2010; Mert vd., 2013; Güzel, 2013; Çevik, 2014; Yardımcıel, 2015; Susar, 2015; Otmar, 2017; Eryılmaz ve Köse, 2018; Karagöz, 2018; Toz ve Senek, 2018; Yılmaz, 2018; Alabay vd., 2018; Akay, 2018; Hazım, 2019; Aktaş Kubal, 2019; Eken ve Öksöz, 2019; Özay, 2019; Veyis, 2019; Aslan, 2019; Yılmaz, 2019; Pilava ve Orhan, 2020; Özbaşı, 2020; Seçgin ve Kapan, 2020; Şahin ve Bayrak, 2020; Meydan, 2021; Yıldırım 2021; Calp, 2021; Kıymaz ve Altay, 2021; Calp ve Kaplan; 2021; Yazıcıoğlu ve Karakuş, 2021; Kaya ve Arıc, 2022; Ceyhun, 2022; Çoban, 2022; Çeliktürk Sezgin ve Güneş, 2022; Yazıcıoğlu, 2022; Altıntaş, 2023).

Çeşitli edebî eserlerin değer iletimi açısından değerlendirilmesine ilişkin araştırmalar olmasına karşın George Orwell'in Hayvan Çiftliği ve Richard Bach's Martı eserlerini değerler bakımından irdeleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu eserler; sadece Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında önerilen eserler değil, dünya

çapında da en çok okunan ve tavsiye edilen eserlerdendir. Bu bağlamda bu araştırmada George Orwell'ın Hayvan Çiftliği ile Richard Bach'ın Martı eserleri kök değerler açısından incelenerek söz konusu eserlerin değerler eğitimi bakımından uygunluğunun ve işlevselliğinin tespit edilmesi problem olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Problemler

Araştırmanın amacı, George Orwell'ın Hayvan Çiftliği ile Richard Bach'ın Martı eserlerinde Millî Eğitim Bakanlığı Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programındaki kök değerlerin, adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, ne ölçüde bulunduğunu tespit etmek ve söz konusu eserlerin değerler eğitimi bakımından uygunluğunu ve işlevselliğini ortaya koymaktır.

1.2.1. Alt Problemler

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıtlar aranmıştır:

- George Orwell'ın Hayvan Çiftliği eserinde hangi kök değerlere yer verilmiştir?
- Richard Bach'ın Martı eserinde hangi kök değerlere yer verilmiştir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Değerler, toplumlar ve bireyler arasındaki bağı kuvvetlendirerek insan ilişkilerinin sağlıklı ve güçlü bir şekilde oluşmasını sağlayarak toplumları ayakta tutan ve toplumlara yön veren yapı taşlarıdır. Bir toplumda bireylerin, değerleri içselleştirmesi o toplumun geleceği açısından önemli rol oynamaktadır. Bunun farkında olan toplumlar gelecek kuşakları buna göre yetiştirerek değerleri çeşitli yöntemlerle aktarmaya çalışmaktadır.

Değer eğitimi öncelikle ailede başlayan ve eğitim yaşantısında da devam eden bir süreçtir. Okullarda bilgi aktarımının yanında sosyal yaşama uyum sağlayabilmek için o toplumun değer yargılarının öğretilmesi de hedeflenmektedir. Günümüzde özellikle teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte öğrencilerin değer yargılarından git gide uzaklaştığı

görülmektedir. Bu noktada ailelere, öğretmenlere, okul idarecilerine; değerlerin öğrencilere kazandırılması noktasında büyük görevler düşmektedir (Coşkun, 2022).

Her ne kadar değerleri ihtiva eden öğretim programı oluşturulmuş, ders kitapları düzenlenmiş, gerçekleştirilen etkinlik ve ödevlerle değerler eğitimi verilmeye çalışılmış olsa da edebî değer taşıyan eserlere yadsınamaz düzeyde ihtiyaç duyulmaktadır. Kitaplar bilgi aktaran araçlar olmanın yanı sıra erken çocukluk döneminden itibaren onları iyi ve güzele yöneltme, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı aşılayarak kahramanlar yoluyla değerleri kazandırma gibi işlevlere de sahiptir. (Sever, 2008; Kavcar, 1999). Bu nedenle Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinde yer alan değerlerin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmada, Hayvan Çiftliği ve Martı kitaplarının MEB tarafından 2018’de yayımlanan, Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programının en çok vurgulanan hedeflerinden biri olan değerleri; bütüncül bir bakış açısıyla aktarıp aktarmadığı, hangi değerleri içerdiği, değerlerin amaca uygun olup olmadığı incelenecektir. Bu kitapların değerler eğitimindeki önemini ortaya çıkarmak, farkındalık kazandırmak, değerlerimizin devamlılığını sağlamak ve gelecek nesillere aktarmak açısından da önemlidir. Eserlerin dünya edebiyatında kabul görmüş, önemini kanıtlamış olması kök değerlerin evrenselliğini de göz önüne sereceği için bu eserlerin incelenmesi ayrıca önem taşımaktadır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

George Orwell’in Hayvan Çiftliği ile Richard Bach’ın Martı eserlerinde yer alan değerlerin öğretim programında belirlenen adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerleri ile uygunluk içinde olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; George Orwell’in Hayvan Çiftliği ile Richard Bach’ın Martı eserlerinde öğretim programında yer alan kök değerlerin incelenmesiyle sınırlıdır.

1.6. Kavramların Operasyonel Tanımları

Değer; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içerisinde veya bireyler tarafından kabul görmüş, özümsemiş ve sürdürülmekte olan toplumsal, insani, politik ya da dini kaynaklı her türden duyum, düşünme, davranış, kural olarak ifade edilmektedir (Çelikkaya, 1996).

Öğretim Programı “nelerin öğretileceğinin tanımlanmasıdır.” (Uzun, 2009). Bir dersin amaçlarını, bu amaçların eylemler bakımından anlamlarını ve eyleme geçirilmesinde alınacak çevre uyarlaması ile bu amaçların kazandırılma düzeylerini belirlemeye yönelik kaynaktır (Bloom, 1995).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesine yer verilmiştir.

2.1. Değer

Birçok bilim dalı tarafından araştırmalara konu edilen ve incelenen değer kavramının farklı bakış açılarından farklı tanımları yapılmıştır. Değerler; sosyolojik açıdan “toplumsal bir olgu”, psikolojik olarak “davranışları yönlendiren güç” ve antropolojik açıdan ise “kültürden kültüre değişebilen bir yapı”dır (Kaymakcan, 2010). Türkçe Güncel Sözlük’te herhangi bir şeyin önemini tespit etmeye yarayan soyut ölçüt, herhangi bir şeyin karşılığı, değeri; herhangi bir şeyin maddiyatla ölçülebilen bedeli; herhangi bir ulusun sahip olduğu değerleri içeren hem maddi hem de manevi öğelerin tümü olarak ifade edilmiştir (Türk Dil Kurumu, 2022). Znaniecki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı; Latince kıymetli ve güçlü olma anlamlarına karşılık gelen “valare” kökünden türemiştir (Şen, 2008). Znaniecki, değer kavramını toplum tarafından istenilen ve beklenen eylemler için bir ölçüt olarak ifade etmiştir (Bilgin, 1995).

Değer; bireylerin nesnelere, diğer bireyleri, fikirleri, durumları veya davranışları istenilen, istenilmeyen, doğru, yanlış, iyi ya da kötü gibi ölçütlere göre değerlendirebilmeleri için oluşturulmuş standartlar veya ilkelerdir (Halstead ve Taylor, 1996). Kızılcıkelik ve Erjem, (1994) değerleri, bir milletin var olması ve bir bütün olarak birlikteliğine imkân sağlayabilmesi ve bunu sürdürebilmesi için millet üyelerinin geneli tarafından doğru ve olması gerektiği düşünülen; onların ortak his, görüş, hedef ve yararını gözetilen ahlaki kural ve inançlar olarak ifade etmiştir.

Eğitimde değer kavramı; hem insan hem de toplum boyutuyla değerlendirilmektedir. İnsan boyutuyla değer; öğrenim dönemindeki bireylerin uygun ahlaki kararlar alıp davranış sergilemesine olanak sağlayan duygu, düşünce ve davranışlar; toplum boyutuyla da bireylerin bir arada huzur içinde yaşamlarını sürdürmelerine olanak sağlayan düşünüş ve davranışlar olarak ifade edilebilir (Ekşi, 2003).

Değer kavramıyla ilgili yapılan pek çok tanımdan anlaşılacağı üzere değerler bizi diğer canlı türlerinden farklı kılan, eylemlerimizi yönlendiren, içerisinde bulunduğumuz toplum ile ilişkilerimizi düzenlememizi sağlayan kurallardır. Değerler, toplumu meydana getiren bireylere nelerin önemli olması gerektiğini, nelerin tercih edilmesi ve nelerden uzak durulması gerektiğini ifade etmektedir (Akbaş, 2008). Değerler; bireyler tarafından bireyler için oluşturulan, toplumdaki topluma değişiklik gösterebilen, yazılı olmayan sosyal yaşama yön veren kurallar olarak adlandırılabilir.

Toplumun tüm alanlarında kullanılan ve kullanılmasının da gerekli olduğu düşünülen bir kavram olan değer; genellikle inanılan, istenilen ve eylemler için ölçüt olarak kabul edilen bir olgudur. Toplumun doğruluğunu kabul ettiği kurallar olarak da tanımlanan değer, toplumda doğru ve olumlu düşünce ve eylemlerin yaygınlaşmasında; yanlış ve olumsuz düşünce ve eylemlerin ise iyi ve olumlu olanlara dönüştürülmesinde önemli bir anahtar rol oynamaktadır (Turan ve Ulusoy, 2014).

Değerler, kültür vasıtası ile kuşaktan kuşağa aktarılan, akıl ve mantığa dayanan, toplumdaki topluma da değişiklik gösteren bir özelliğe sahiptir (İşçi, 2013). Ayrıca değerler bir toplumda neyin iyi neyin kötü olduğunun ayırt edilmesinde, duygu, düşünce ve aynı zamanda davranışların oluşturulmasında işlevseldirler. Bu bağlamda toplumsal kontrolün de değerler aracılığıyla sağlandığı görülmektedir (Özensel, 2003).

2.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Alan yazını incelendiğinde değer kavramının tanımı gibi değerlerin sınıflandırılması konusunda da ortak bir görüş birliğine varılamadığı görülmektedir. Değerlerin sınıflandırılmasında alan yazınında Rokeach, Spranger ve Schwartz, Kahle ve Nelson'nun yapmış olduğu sınıflandırmalar bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalarla ilgili bilgilere ve tablolara aşağıda verilmiştir (Yazıcı, 2006).

2.2.1. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Rokeach (1973), değerleri ahlak felsefesinin değer sınıflandırmasını dikkate alarak amaç ve araç değerler olmak üzere iki gruba ayırarak incelemiştir (Rokeach, 1973; akt. Keskin, 2016).

Tablo 1

Rokeach değer grupları ve listesi

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini Olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsever
Zevk	Yaratıcı olma

Kaynak: *Rokeach, 1973*

Tablo 1'e göre amaçsal değerler, mutluluk, eşitlik, ulusal güvenlik, rahat ve huzurlu bir yaşam sürme gibi temel amaçları; araçsal değerler ise bu amaçlara ulaşmada kullanılabilecek hırslı, neşeli, kibar, temiz, bağımsız, sevecen, sorumluluk sahibi yardımsever olma gibi davranışları içermektedir. Rokeach'ın değer sınıflandırmasında her iki grup başlığı altında da on sekiz değer bulunmaktadır (Bilgin, 1995).

2.2.2. Spranger'in Değer Sınıflandırması

Spranger (1928) değerleri; sosyal, teorik, dinî iktisadi, estetik ve siyasi olmak üzere altı temel grupta toplamıştır. Bu değer sınıflamaları 1951 yılında Allport, Vernon ve

Lindzey tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür (Akbaş, 2004). Güngör ise, bu değer sınıflandırmasını kabul etmiş ve buna ahlaki değer boyutunu da ekleyerek değerleri yedi grupta sınıflandırmıştır (Güngör, 2000). Akbaş'ın (2004) tablo haline getirdiği Spranger'in değer sınıflandırması Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2

Spranger değer sınıflandırması

Değerler	Özellikleri
Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğruna dünyevi hazları feda eder.

Kaynak: Akbaş, 2004

Spranger'in değer sınıflandırmasından hareket ederek Albert ve Vernon, 1931 yılında yayınladıkları 'A Study of Values' (Bir Değer Çatışması) ve 'A Test For Personal Values' (Kişisel Değerlerin Sınanması) adlı çalışmalarıyla değer kavramı çerçevesinde kişiliği incelemiş ve böylelikle değerlerin ölçülmesini başlatmışlardır (Yılmaz, 2015).

2.2.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Schwartz (1997)'in değerleri evrensel olarak üç temel gereksinime dayanmaktadır. Bunlar; bireysel ihtiyaçlar, bireylerin uyumlu sosyal etkileşim gereksinimleri, grupların hayatta kalma ve hayatlarını devam ettirme gereksinimleridir. Bu üç evrensel

gereksinimden; öz yönetim, uyarılım, hazcılık, başarı, güç, güvenlik, uyma, geleneksellik, yardımseverlik, evrenselcilik şeklinde on değer kavramı başlığı altında elli altı değer belirlemiştir (Smith ve Schwartz, 1997; akt. Demirutku ve Sümer, 2010).

Tablo 3

Schwartz değer sınıflandırması

Değer Grupları	Değerler
Güç: Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntüyü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
Hazcılık: Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olma
Öz Yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak
Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak
Geleneksellik: Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat, mahremiyet

Tablo 3'ün devamı

Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik: Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

Kaynak: *akt. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000*

2.2.4. Kahle'nin Değer Sınıflandırması

Kahle'nin içsel ve dışsal odaklı olmak üzere iki temel boyutta sınıflandırdığı değerlere Tablo 4'te yer verilmiştir (Kahle vd., 1986; akt. Akyol, 2023).

Tablo 4

Kahle'nin değer sınıflandırması

İçsel Odaklı Değerler	Dışsal Odaklı Değerler
Kendini gerçekleştirme: İç huzuru bulmak ve yeteneğini en iyi şekilde kullanabilmek	Saygı görme: Başkaları tarafından saygı duyulan ve kabul gören birisi olma
Başarı duygusu: Bireyin istediği her şeyi başarma duygusu	Ait hissetme: Kişinin ailesi, arkadaşları ve içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilip ihtiyaç duyulan biri olması
Öz saygı: Bireyin kendisiyle gurur duyması ve kendinden emin olması	Güvenlik: Temel ihtiyaç olan güvende hissetme duygusu
Yakın ilişkiler kurma: Yakın ve samimi ilişkiler kurup sevilen birisi olma	
Heyecan duyma: Bireyin yaşadığı hayattaki heyecanı deneyimlenmesi	
Keyif alma: Haz duyma, zevkli ve mutlu bir hayat sürebilme	

Kaynak: *Kahle, Beatty ve Homer, 1986*

2.2.5. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Nelson; değerleri kişisel ve sosyal değerler ile grup değerleri olmak üzere üç başlık altında sınıflandırmıştır (akt. Yazıcı, 2006). Sınıflandırma Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5

Nelson'un değer sınıflandırması

Değerler	Değerlerin Açıklamaları
Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerle ilgilidir.
Grup Değerleri	Grup değerleri, aile, kulüp gibi belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir.
Sosyal Değerler	Sosyal değerler ise adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapı içerisinde uyumunu sağlayan değerlerdir.

Kaynak: Yazıcı. 2006

2.3. Türk Dili ve Edebiyatı Dersi ve Değerler

Türk dili ve edebiyatı dersi millî, ahlaki, insani ve kültürel değerlerin nesilden nesile aktarılmasında büyük katkı sağlayan bir özelliğe sahiptir. Dil sayesinde değerler geçmişten bugüne getirilerek geleceğe taşınmaktadır. Kuşaklar arasında ortak bir anlayışın sağlanarak bağlılığın geliştirilmesi millî eğitimin amaçları arasında olup bu amacı gerçekleştirmede ve değerler eğitimine katkı sağlamada Türk dili ve edebiyatı dersine büyük sorumluluk düşmektedir.

Türk dili ve edebiyatı dersi öğrencilerin kendi kendini gerçekleştirebilmesine, var olan gizli güçlerini açığa çıkarmasına; millî, manevi, kültürel ve evrensel değerlerin bilincine vararak bu değerleri kişiliklerine katabilmesine destek sağlayarak onların Türkçeyi doğru ve düzgün bir şekilde kullanmasına; kendilerini her durumda ifade edebilme becerisi kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Kayacan, 2016).

Türk dili ve edebiyatı dersinde kazanımlar en çok metinler aracılığı ile verilmeye çalışılmaktadır. Kullanılan edebî metinler ile öğrencilerin farklı insan tipleri ve bu insanların hayata bakış açılarını görmesi sağlanarak onlara değerle ilgili farkındalık kazandırmaktadır.

Edebî metinler, öğrencilerin duygularını ve düşüncelerini geliştirerek onların kişilik oluşumu üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Öğrenciler bu metinler aracılığı ile olayları değerlendirebilir, kahramanlarla özdeşleşerek veya empati kurarak değerleri hayatlarına dâhil edebilir. Değerlerin sadece bilişsel seviyede ve teorik olarak verilmesi değerlerin yerleşerek davranışa dönüşmesini engellemektedir. Bireylerin değerleri özümseyerek içselleştirebilmeleri için olguları duyuları ile algılaması gerekmektedir. Bu nedenle bireylerin duyumlarını harekete geçirebilmek için sanatsal özellikli uyarılara gereksinim duyulmaktadır (Aslan, 2013). Öğrencilerin kendi hayatı dışında diğer bireylere ve olgulara karşı farkındalık oluşturarak değerleri içselleştirebilmesi Türk dili ve edebiyatı dersinin en önemli aracı olan metinler vasıtasıyla gerçekleştirilebilmektedir (Hazım, 2019).

2.4. İlgili Araştırmalar

Arslan ve Turan (2024), 8. sınıf düzeyinde Türkçe ders kitabındaki metinleri değer eğitimi açısından ele aldığı araştırmasında on kök değer de yer aldığını ancak metinlerde kök değerlerin dağılımının eşit bir şekilde olmadığını gözlemlemiştir. Metinlerde sıklıkla sevgi, vatanseverlik, saygı, dostluk ve yardımlaşma değerlerinin yer aldığını diğer değerlerin ise yeterli düzeyde yer almadığını belirtmiştir.

Karakaş (2024), Dilek Ağacı eserinde kök değerlerin yer alma durumunu incelediği araştırmasında eserin değer aktarımı konusunda zengin bir içeriğe sahip olması bakımından yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Değerler eğitimi kapsamında başvurulabilecek kaynak bir eser olduğunu ifade etmiştir.

Uysal (2024), Dolunay Dedektifleri serisini kök değerler açısından incelediği araştırma sonucuna göre; seride en çok işlenen kök değerlerin saygı, sorumluluk, sevgi olduğunu; en az işlenen kök değerlerin ise sabır, vatanseverlik ve dürüstlük kök değeri olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Dolunay Dedektifleri serisinin MEB öğretim programında

belirtilen kök değerleri içermesi ve çocuğun seviyesine uygun olması nedeniyle değerler eğitimi sürecinde bu kitaplardan yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Özdemir (2022), Ortaöğretim İngilizce ders kitaplarını kök değerler kapsamında incelediği yüksek lisans çalışmasında İngilizce ders kitaplarında MEB öğretim programında yer alan on kök değerinin tamamına yer verildiğini ve ders kitaplarında çoğunlukla öz denetim kök değerinin işlendiğini, adalet kök değerinin de en az rastlanılan değer olduğunu tespit etmiştir.

Beşer Yıldırım (2022), 6. Sınıf Türkçe ders kitapları metinlerini değerler bakımından inceleyerek öğretmen görüşlerini aldığı araştırmasında, kitaplarda değerlerin temalara göre eşit bir şekilde dağılmadığını ifade etmiştir. Aynı zamanda öğretmenler de kitapların değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olmadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Ceyhun (2022), Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan tiyatro metinlerini değerler kapsamında incelediği araştırmasında hemen hemen her metinde tüm değerlere ait veri bulunmamasına rağmen metinlerde yer alan değerlerin yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Çeliktürk Sezgin ve Güneş (2022), Küçük Prens kitabını değer aktarımı açısından incelediği araştırmasında kitapta Schwartz değerler sınıflamasına göre sıklıkla iyilikseverlik genel başlığı altında değer iletilsinin var olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda eserde Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerlerden en çok sevgi, dostluk, sorumluluk kök değerlerinin yer aldığını belirtmiştir.

Polat (2021), Büyük Türk Efsaneleri adlı kitap serisini kök değerler bağlamında incelediği araştırma sonuçlarına göre sırasıyla sevgi, saygı, yardımseverlik, öz denetim, sorumluluk, dürüstlük, vatanseverlik, adalet, dostluk ve sabır kök değerlerinin yer aldığını tespit etmiştir. Ulaşılan sonuçlara göre, değerler eğitimi kapsamında ilkökul ve ortaokul düzeyinde Büyük Türk Efsaneleri adlı serinin kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Meydan (2021), Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan edebî metinleri, değerler eğitimi kapsamında incelediği araştırmasında metin türlerinin sınıf seviyesine göre istenilen çeşitliliği sağlayamadığını tespit etmiştir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında en fazla yer verilen değerlerin manevi değerler olduğu ifade edilmiştir.

Hazım (2019); 9, 10, 11 ve 12. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan hikâye ve roman metinlerinde değerlerin ne şekilde ve ne düzeyde yer aldığını incelediği araştırma sonucuna göre öğretim programında yer alan kök değerlerin tamamının kitaplarda olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmaya göre ders kitaplarında sevgi en çok bulunan değer olurken onu sırasıyla dostluk, sabır, sorumluluk, öz denetim, saygı, vatanseverlik, dürüstlük, adalet, yardımseverlik değerleri izlemiştir.

Eryılmaz ve Köse (2018), sosyal bilgilerde edebî ürünler ve değerler eğitimi kapsamında Küçük Prens kitabını incelediği araştırma sonucuna göre kitapta bilimsellik, estetik, çalışkanlık, yardımseverlik, saygı, duyarlılık, cesaret, vatanseverlik, arkadaşlık, adil olma, düzenli ve temiz olma, sorumluluk, dürüstlük, sevgi, güç ve hazcılık temalarına ilişkin değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan hem ulusal hem de evrensel değerler kazandırılırken Küçük Prens kitabından yararlanılabileceği vurgulanmıştır.

Veyis (2018), Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarını millî değerlerin aktarımı açısından incelediği araştırma sonucuna göre kitapların millî değerlerin iletimi konusunda yeterli seviyede çeşitlilik içermediği sonucuna ulaşmıştır.

Eskimen (2018); 9 ve 10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerleri incelediği araştırmasında ise sıklıkla sevgi, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerinin vurgulandığını ve sabır değerine ise yeterli düzeyde yer verilmediğini belirtmiştir.

Birkan (2016), Kutadgu Bilig eserini kök değerler açısından incelediği araştırmasında metnin halktan ziyade daha çok yöneticilere hitap ettiğini ifade ederek metinlerde en fazla adalet değerinin ön planda olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Pilav ve Erdoğan (2016), Ortaokul kademesindeki edebî metinleri değer iletimi açısından incelediği araştırmasında metinlerde millî, ahlaki ve evrensel değerlerin en az yer verilen değerler olduğunu belirtmiştir.

Susar (2015), Dede Korkut Hikâyeleri kitabındaki on iki hikâyeyi değerler bağlamında incelediği araştırmasında hikâyelerde en çok işlenen beş kök değerın sırasıyla insan sevgisi, saygı, dayanışma, cesaretli olma ve misafirperverlik değerleri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu hikâyelerde en az işlenen kök değerın ise alçak gönüllülük olduğunu belirtmiştir.

Aytekin (2015), ortaokul Türkçe ders kitaplarını değer iletimi açısından incelediği yüksek lisans çalışmasında kitaplarda en çok geçen iki kök değerın başarı ve geleneksellik olduğu, güvenlik ve iyilikseverlik değerlerinin de en az geçen değerler olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Atalay (2011), ortaöğretim kademesindeki halk edebiyatı metinlerinde yer alan değerleri incelediği yüksek lisans araştırmasında din ve sevgi değerlerinin en fazla işlenen değerler olduğunu tespit etmiştir.

Demircan (2010), ortaöğretim kademesinde 9. sınıf düzeyinde Türk edebiyatı ders kitaplarını değer aktarımı açısından incelemiştir. Ders kitaplarında sevgi değerine sıkça yer verildiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra misafirperver olma, sağlıklı olmaya özen gösterme ve adaletli olma değerlerinin ise en az yer verilen değerler arasında olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şen (2007), Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen 100 temel eserden elli sekiz eseri, değer kapsamında incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre eserlerde birçok değere yer verildiği tespit edilmiş olmasına rağmen bu değerlerin çok da yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu bölümünde araştırmanın deseni, araştırmada incelenen eserler, veri toplama araçları ile veri analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Deseni

Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinde geçen kök değerleri belirlemeyi hedefleyen bu araştırma, nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırma, bireylerin kendi doğal ortamlarındaki olgulara, olaylara verdiği anlamlar doğrultusunda anlamlandırma ve yorumlama yaklaşımıyla inceleyen bir araştırma metodolojisi olarak tanımlanmaktadır (Denzin ve Lincoln, 2011).

Araştırmanın desenini, nitel araştırma modeli olan doküman incelemesi oluşturmaktadır. Doküman incelemesi, incelenmesi istenilen kavram, olay, durumlar ile ilgili bilgi içeren araç gereçlerin analiz edildiği bir yöntemdir (Wach ve Ward, 2013). Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir biçimde kullanılması gereken önemli kaynaklardır. Nitel araştırmalarda doküman incelemesi tek başına kullanılabildiği gibi veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilmektedir. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ve olgular ile ilgili bilgileri kapsayan yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Eğitim alanında; ders materyalleri, program yönergeleri, eğitim kurumu iç ve dış yazışmaları, ders kitapları, öğretmen ve öğrenci yardımcı kitapları, edebî eserler, öğrenci kayıt evrakları, toplantı tutanakları, ders ödevleri ve sınav evrakları araştırmada kullanılabilecek dokümanlardandır. (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.2. İncelenen Eserler

Araştırmanın çalışma materyallerini, Türk dili ve edebiyatı öğretim programında öğrencilerin okuması için önerilen eserler oluşturmaktadır. Araştırmada, George Orwell'in Hayvan Çiftliği ve Richard Bach'ın Martı eserleri incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın verileri Türk dili ve edebiyatı öğretim programında öğrencilerin okuması için önerilen Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinden toplanılmıştır. Celâl Üster tarafından çevrilen ve 2023 yılında Can Yayınları'ndan çıkan Hayvan Çiftliği ile Kader Ay ve Aslı Tümerkan tarafından çevrilen ve 2023 yılında Epsilon Yayınları tarafından yayımlanan Martı kitabı kullanılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinde yer alan kök değerlerin yer alma durumlarını belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemleri veri toplama tekniklerinden olan doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi yöntemi gerek yazılı gerekse elektronik materyalleri inceleme veya değerlendirme amacıyla kullanılan bir yöntemdir (Bowen, 2009).

Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinin değerler bakımından incelenmesinde, 2018 Türk dili ve edebiyatı öğretim programında yer alan 10 kök değer ve bu değerler ile ilgili tutum ve davranışlar dikkate alınarak veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi yönteminde araştırma verilerini elde ederken araştırmacının, alan yazınındaki kuramlardan yararlanabileceği gibi kendisinin geliştirdiği değerlendirme ölçeğini de kullanabileceği (Yıldırım ve Şimşek, 2006) ifade edilmektedir.

Tablo 6

Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında yer alan değerler

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Özgecilik, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...

Tablo 6'nın devamı

Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçak gönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Kaynak: *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017*

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada toplanan verilerin analizinde nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz; araştırma kapsamında toplanan verilerin belirlenmiş başlık ya da temalara göre tanımlanması, yorumlanması veya özetlenmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada Hayvan Çiftliği ve Martı eserleri kök değerler dikkate alınarak incelenmiştir.

Eserler incelenirken kök değerlerin tutum ve davranışlarının olumsuz ifadelerle de iletildiği, bunların da en az olumlu ifadeler kadar değerleri vurguladığı tespit edilmiştir. Her şey zıddıyla varlığını sürdürdüğü için özellikle kök değerlerin ihlal edilmesinin aslında o değere toplumun ne denli ihtiyacı olduğunu gün yüzüne çıkardığı düşünülmektedir. *Bülbülü Öldürmek* (To Kill a Mockingbird), 1962 yapımı, Robert Mulligan'ın yönettiği ve Harper Lee'nin romanından uyarlanan film; bir değer eksikliğinin, o değeri nasıl vurguladığına çok iyi bir örnektir. Hem toplumsal hem de bireysel açıdan birçok değer ile ilgili güçlü iletiler sunan *Bülbülü Öldürmek*; özellikle adalet değerini "adil olunmaması" ile gözler önüne sermiştir. Eseri, okuyucularını; filmi izleyicilerini etik ve ahlaki

sorumluluklar hakkında derinlemesine düşünmeye sevk etmiş, adaletsizliği ve toplumdaki farklı etnik kökene sahip insanlara eşit davranılmamasının sonuçlarını tüm dünyaya hissettirmiştir. Bu nedenle film sadece mahkeme sürecine değil, toplum yapısının zayıf noktalarına ışık tutması ile American Bar Association (2008) tarafından yayımlanan "Top 25 courtroom films" anketinde en iyi mahkeme filmi olarak kabul edilmiştir. (Abajournal, 2008).

Türkiye Yüz Yılı Maarif Modeli, eğitimin sınırlarının ötesine geçerek öğrencilerin yaşamlarının her alanında etkili olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede; çocukların akademik bilgilerinin yanı sıra toplumsal yaşamda karşılaşılabilecekleri durumlar, değerler ve beceriler konusunda da eğitim almaları önemlidir. Bu model bireylere sadece bilgiyi sunmanın ötesine geçerek eleştirel düşünme, sorgulama ve yaratıcılık becerilerini teşvik etmeyi hedeflemektedir. Böylece öğrencilerin edindikleri bilgi ve becerileri okuldaki hayatlarının ötesinde aktif bir şekilde kullanmaları sağlanır. Eğitim, yalnızca kitaplardan öğrenilen teorik bilgilerle sınırlı kalmayıp bireyin toplumda üstleneceği sorumluluklarını yerine getirme ve zorluklarla başa çıkma becerileri gibi yeteneklerini de geliştirmelidir. Günümüzde, tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de günlük yaşamda değerlerin ihlaliyle ilgili pek çok olayla karşılaşmaktadır. Bu durum, öğrencilerin topluma ve hayatın gerçeklerine hazırlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu düşüncelerden yola çıkılarak inceleme aşamasında eserlerde hem olumlu hem olumsuz tutum ve davranışlarla iletilen kök değerlerin tespit edilmesine ayrıca önem verilmiştir.

Tüm bunlar dikkate alınarak değerlerin sınıflandırılması yapılmış, ne şekilde ve düzeyde yer aldığı frekans ve yüzde olarak belirlenerek tablo hâline dönüştürülmüştür. Doküman incelemesi sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz ilkeleri göz önünde bulundurularak yorumlanmıştır. Söz konusu verilerin somutlaştırılması amacıyla eserlerde değerlerin bulunduğu cümleler, araştırmaya dâhil edilmiş ve bu cümlelerin tamamı tezde gösterilmiştir. Bazı cümlelerin birden fazla değeri ihtiva ettiği tespit edilmiş, birden fazla değeri ihtiva edenlerin yanına başka hangi değeri ne şekilde karşıladığı açıklanmıştır. Bazı cümlelerde eserin tamamı okunduğunda o cümlede hangi değerlerin iletildiği anlaşılmakta, kimi cümleler ise örtük anlam içermektedir. Değerleri bu şekilde aktaran cümlelerin yanlarına da açıklama yapılmış, sınıflandırıldıkları değeri oldukça açık bir dille ifade eden değerler için açıklama yapılmasına gerek görülmemiştir. Cümleler kitaptaki yazım ve

noktalama işaretlerine uygun olarak alınmış, herhangi bir yazım ve noktalama işareti değiştirilmemiştir. Elde edilen verilerin değeri tam olarak karşılayıp karşılamadığı noktasında uzman görüşüne başvurulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde; çalışmanın materyalleri Hayvan Çiftliği ile Martı eserlerinde belirlenen kök değerlerden hangilerinin, ne oranda bulunduğu incelenmiş ve bu değerlerin Hayvan Çiftliği ile Martı eserlerinde nasıl sunulduğu eserlerden alıntılarla desteklenerek paylaşılmıştır.

4.1. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Değerlere İlişkin Bulgular

Bu bölümde Hayvan Çiftliği ile Martı eserlerinde bulunan kök değerler; sayıları, bunların toplam sayıya oranıyla elde edilen yüzdelerine ilişkin bulgular, her iki kitap için ayrı ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

4.1.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Değerlere İlişkin Bulgular

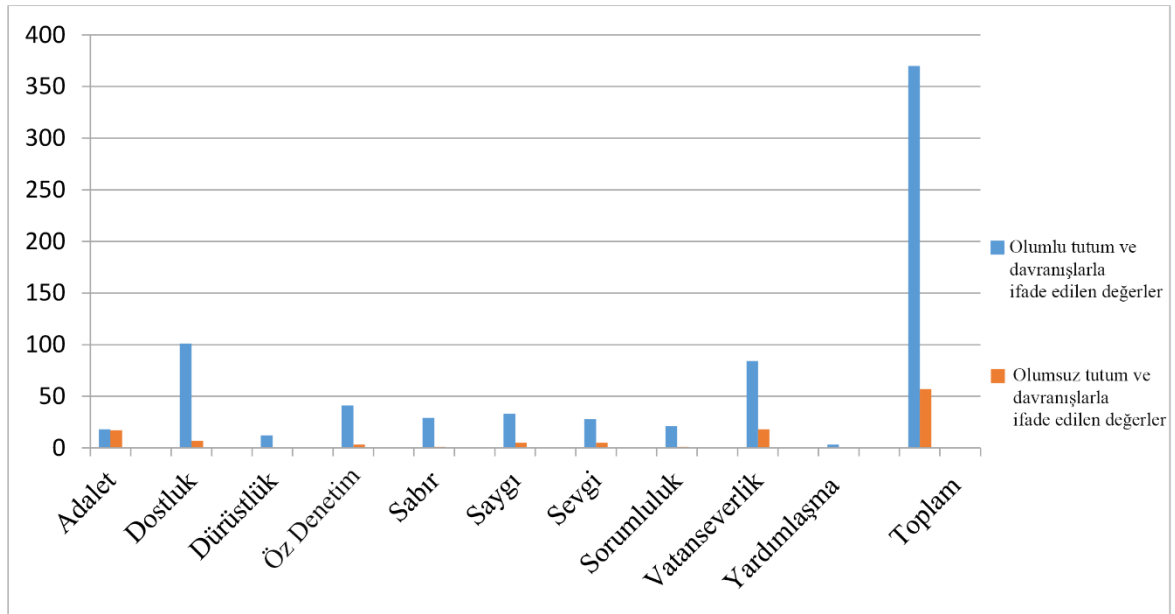
Hayvan Çiftliği eserinde yer verilen kök değer sayısı ve bu sayının toplam sayıya oranıyla elde edilen yüzdeliğine ilişkin bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7

Hayvan çiftliği eserinde değerlerin dağılımı

Kök Değerler	Frekans	Yüzdeler
Adalet	35	8,22
Dostluk	108	25,59
Dürüstlük	12	2,80
Öz denetim	44	10,33
Sabır	30	7,01
Saygı	38	8,88
Sevgi	33	7,75
Sorumluluk	22	5,16
Vatanseverlik	102	23,94
Yardımlaşma	3	0,70
Toplam	427	100

Tablo 7 incelendiğinde Hayvan Çiftliği eserinde adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerinin tamamının bulunduğu görülmektedir. Sözü edilen eserde diğer değerlere kıyasla en çok vurgulanan kök değerinin dostluk (f=108) ve vatanseverlik (f=102) olduğu tespit edilmiştir. Bu değerleri; sırasıyla öz denetim (f=44), saygı (f=38), adalet (f=35), sevgi (f=33), sabır (f=30), sorumluluk (f=22), dürüstlük (f=12), yardımlaşma (f=3) kök değerlerinin izlediği görülmüştür. Hayvan Çiftliği eserinde en az işlenen kök değerler ise dürüstlük (f=12) ve yardımlaşma (f=3) olarak kaydedilmiştir.

Şekil 1. Hayvan Çiftliği eserinde değerlerin dağılımı

Şekil 1'e göre Hayvan Çiftliği eserinde değerlerin tutum ve davranışlarının olumlu ve olumsuz ifadelerle aktarımı göz önünde bulundurulduğunda olumlu ifadelerle dostluk (%23,65) eserde en fazla yer alan kök değer olmuştur. Olumsuz ifadelerle en çok vurgulanan kök değerlerin ise vatanseverlik (%4,22) ve adalet (%3,98) olduğu görülmektedir.

4.1.2. Martı Eserinde Değerlere İlişkin Bulgular

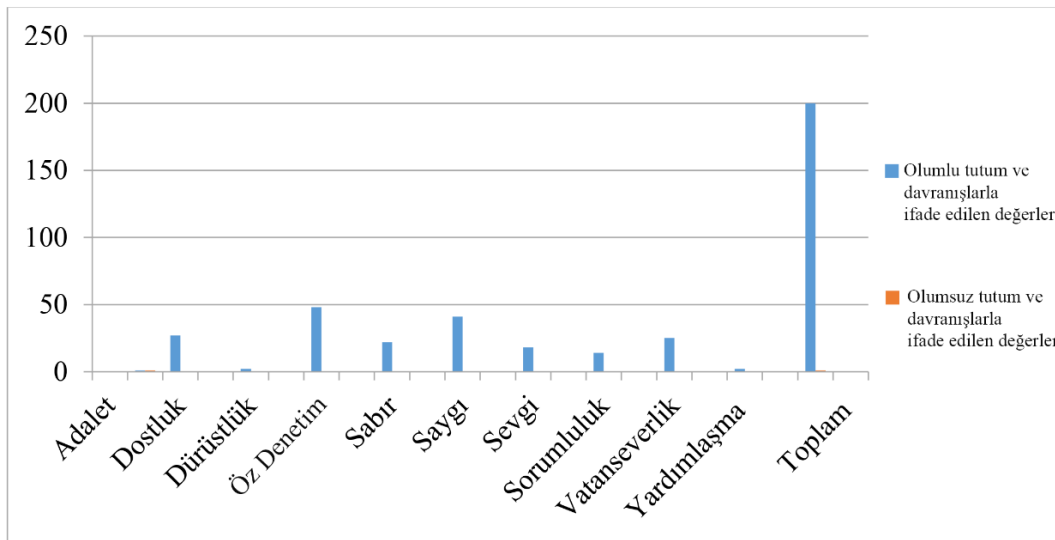
Martı eserinde yer alan kök değer sayısı ve bu sayının toplam sayıya oranıyla elde edilen yüzdeliğine ilişkin bulgular Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8

Martı eserinde değerlerin dağılımı

Kök Değerler	Frekans	Yüzdellik
Adalet	2	1,00
Dostluk	27	13,50
Dürüstlük	2	1,00
Öz denetim	48	24,00
Sabır	22	10,95
Saygı	41	20,50
Sevgi	18	9,00
Sorumluluk	14	7,00
Vatanseverlik	25	12,5
Yardımlaşma	2	1,00
Toplam	201	100

Tablo 8 incelendiğinde Martı eserinde adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerinin tamamının bulunduğu görülmektedir. Sözü edilen eserde en çok vurgulanan değer öz denetim (f=48) olduğu tespit edilmiştir. Öz denetimi; saygı (f=41), dostluk (f=27), vatanseverlik (f=25), sabır (f=22), sevgi (f=18), sorumluluk kök değerleri (f=14) takip etmektedir. Martı kitabında en az yer alan kök değerlerin ise adalet (f=2), dürüstlük (f=2) ve yardımlaşma (f=2) olduğu belirlenmiştir.

Şekil 2. Martı eserinde değerlerin dağılımı

Şekil 2. İncelendiğinde Martı eserinde değerlerin tutum ve davranışlarının olumlu ve olumsuz ifadelerle aktarımı göz önünde bulundurulduğunda olumlu ifadelerle öz denetimin (%24,00) en fazla yer alan kök değer olduğu görülmüştür. Adaletin (% 0,50) ise olumsuz tutum ve davranış içeren ifadelerle en çok vurgulanan kök değer olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Adalet Değerine İlişkin Bulgular

Adalet kavramı Platon ve Aristoteles'ten bu yana değişik şekillerde ele alınmıştır. Arapça kökenli bir kelime olan adalet; dürüst, dengeli anlamına gelen a-d-l kökünden gelmiştir (Küçükçene ve Aydoğan, 2018). Türk Dil Kurumu (2022) adaleti; yasalarla elde edilmiş hakların, herkes tarafından kullanılmasına imkân sağlaması; türe, hak ve hukuka göre uygunluk, hakkı gözetme, bu işi pratikte uygulayan devlet kuruluşları ve herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk olarak tanımlamıştır.

Adalet kavramı bir bireyin veya grubun nasıl bir davranış sergileyebileceğini ortaya koyar. Saygı, sadık olma, itibar gibi sosyal olgular da bu haklar arasında yer alıp bireyi etkilemektedir. Adalet bireyin toplumsal hayat içinde de yaşamını düzenlemesine yardımcı olan bir rehber pozisyonundadır (Töremen ve Tan, 2010).

Adalet; toplum yaşamına şekil veren, bireylerin birlikte yaşamlarını sürdürmelerini destekleyen, her bireyin hak ettiğini almasını sağlayan ve bu hak edişi yasalar çerçevesinde koruyan, toplumda herkese eşit bir yaşam imkânı veren, bireylere davranışlarında ahlaki olarak bir ölçüt sunarak bireysel, millî, toplumsal ve evrensel temelleri içinde barındıran bir değerdir (Kılıç, 2023).

Adalet, bireylerin haklarını koruyan, toplumdaki eşitlik ve düzenin temelini oluşturan evrensel bir değerdir. Adalet, yalnızca hukukun üstünlüğünü sağlamakla kalmaz; aynı zamanda bireylerin birbirine duyduğu güveni güçlendirir ve toplumsal barışın oluşması ve sürdürülmesine destekler. Haksızlıkların giderilmesi ve hak edenin hakkını alması, bireylerin kendilerini değerli hissetmesini ve toplumun bir parçası olduklarını anlamalarını sağlar. Adaletin varlığı bireyler arasında ayırım gözetmeksizin eşit muamele gördükleri bir ortam oluşturur, bu da sosyal uyumu artırır ve çatışmaları en aza indirir.

Sonuç olarak adalet, sadece bir yargı mekanizmasının işlemesi değil, bireylerin vicdanlarında ve toplumsal ilişkilerde kök salan bir ilke olmalıdır.

Bir toplumun güçlü olmasının temel taşlarından biri olan adalet; tarafsızlık, paylaşma, eşit ve adil olma gibi tutum ve davranışları içermektedir.

4.2.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Adalet Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde adalet kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9

Hayvan Çiftliği eserinde adalet kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Tutum ve davranışlar	Değerin yer aldığı sayfalar	Frekans
	Adil Olma	17, 18, 18, 32, 33, 40, 40, 54, 58, 62, 63, 63, 80, 88, 88, 91, 91, 91, 128, 131, 131, 140	22
Adalet	Eşit Davranma	18, 28, 37, 43, 54, 63, 93, 117, 118, 118, 118, 120, 130	13
	Paylaşma		-
Toplam			35

Tablo 9’da görüldüğü gibi Hayvan Çiftliği eserinde adalet kök değeri ile ilgili (f=35) ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen adalet değerinin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; adil olma (f=22), eşit davranma (f=13) tespit edilmiştir. Eserde adalet değeri başlığı altında paylaşma ile ilgili tutum ve davranışlara rastlanılmamıştır. Adalet değerine ilişkin tutum ve davranışlar ayrı ayrı incelendiğinde ise adil olma tutum ve davranışının (f=22) kez vurgulandığı dikkati çekmektedir.

Hayvan Çiftliği eserinde adalet kök değerine ilişkin tutum ve davranışlarla ilgili bulgulara aşağıda yer verilmiştir:

‘Şu İnsanoğlu'ndan kurtulalım, emeğimizin karşılığı bizim olsun.’ (s. 17).

‘Hak er geç yerini bulacaktır.’ (s. 18).

‘Hemen oylamaya geçildi; çok büyük bir çoğunlukla sığınanların yoldaş olduklarına karar verildi.’ (s.18).

‘Yalnızca dört karşı oy çıkmış, onlar da üç köpekle kediden gelmişti.’ (s.18).

‘Napoleon, hepsini yeniden ambara götürdü, herkese ikişer tayı mısır, köpeklere de ikişer peksimet dağıttı.’ (s. 28).

‘Hemen oracıkta oy birliğiyle bir karar alındı: Çiftlik evi müze olarak korunacaktı.’ (s. 32).

‘Bütün hayvanlar eşittir.’ (s. 33)

‘Ertesi Pazar düzenlenecek toplantıda, yel değirmeni yapım çalışmalarının başlatılması önerisi oya sunulacaktı.’ (s. 58).

‘Hayvanlardan biri, “Snowball, Ağıl Savaşı'nda yiğitçe çarpıştı.” diyecek oldu.’ (s. 63).

‘Hayvanlar, doğal olarak, elmaların eşit bir biçimde paylaşılacağını umuyorlardı.’ (s. 43) cümlesinde adalet değerinin adil olma tutum ve davranışının yanı sıra sabır değerinin umut etme tutum ve davranışı da görülmektedir.

‘İçimizde, bütün hayvanların eşit olduğuna en çok inanan, Napoleon Yoldaş'tır.’ (s. 63).

‘Ağıl Savaşı'nda Snowball'ın en ön saflarda nasıl yiğitçe çarpıştığını, geri çekilmeye kalktıklarında kendilerini nasıl toparlayıp yüreklendirdiğini, Jones'un tüfeğinden çıkan saçmalarla sırtından yaralandığı zaman bile nasıl ileri atıldığını anımsadılar, ya da anımsar gibi oldular.’ (s. 88).

‘Snowball, Ağıl Savaşı'nda aslanlar gibi savaştı.’ (s. 88).

‘Kendisinin gözünde canlandırdığı gelecekte, hayvanların açılış ve kırbaçtan kurtuldukları, herkesin eşit olduğu, herkesin kendi gücüne göre çalıştığı ve Koca Reis'in konuştuğu gece yolunu şaşırmış ördek yavrularına kucak açtığı gibi güçlülerin zayıfları koruduğu bir toplum vardı.’ (s.93) cümlesinde adalet değerinin adil olma ve eşit davranma tutum ve davranışlarının yanı sıra sabır değerinin umut etme tutum ve davranışı ile sevgi değeri de işlenmiştir.

‘Hiçbir hayvan, hiçbir hayvanın “efendi”si değildi.’ (s. 131).

Adalet değerinin tutum ve davranışlarının “adaletin olmaması” olarak yer aldığı bazı cümleler tespit edilmiştir. Bu olumsuz ifadeler aşağıda yer verilmiştir:

‘Domuzlar doğrudan çalışmıyor, diğerlerini yönetiyor ve denetliyorlardı.’ (s. 37) cümlesinde adalet değerinin eşit davranma tutum ve davranışı olumsuz olarak işlenmiştir.

‘Alınması gereken kararlar her zaman domuzlar tarafından ortaya atılıyordu.’ (s.40).

‘Öteki hayvanlar nasıl oy verileceğini biliyorlar, ama kendi başlarına bir karara varamıyorlardı.’ (s. 40).

‘Çiftlik siyasetiyle ilgili bütün konularda karar verme yetkisi, öteki hayvanlardan açıkça daha zeki olan domuzlara verilmişti; verdikleri kararların oy çokluğu ile onaylanması gerekse de.’ (s. 54) cümlesinde, karar vermenin tek bir zümrenin elinde olması ifadesiyle adalet değeri “adil olunmaması” yönüyle vurgulanmıştır. “Domuzların açıkça daha zeki oldukları” ise sadece bir varsayımdan ibarettir. Daha zeki vb. özelliklere sahip olmak birinin diğerinden farklı olduğunu gösterir fakat bu farklılıklar onlara ayrıcalık tanınmasını gerektirmez. Farklı yetenek, beceri ve algılama durumuna sahip bireyler toplumu oluşturur, toplumda her birey sadece var olduğu için kıymetlidir ve eşit haklara sahiptir.

‘Ön sıradaki dört genç domuz, hep birlikte ayağa fırlayarak, olup bitenleri onaylamadıklarını bağıra çağıra açıkladılar.’ (s. 62) cümlesinde adaletsizliğe karşı çıkarak adil olma tutum ve davranışının gerekliliği ve adil olunmadığında kargaşanın çıkabileceği vurgulanmıştır. Domuzların yaptığı haksızlığa yine genç domuzların karşı çıkması da ayrı bir değer olarak karşımıza çıkar. Kendi ailemiz, yakınımız, sevdiğimiz de adil olmayan tavırlar sergilese adil olmanın gerekliliğini savunulması gereği bu cümleyle aktarılmıştır.

‘Napoleon her zaman haklıdır, sözünü düstur edindi.’ (s. 63) cümlesinde adalet değeri olumsuz bir ifadeyle vurgulanmıştır. Napoleon’un yönetici olması nedeniyle her zaman haklı olması durumu adalet kavramına uymamaktadır.

‘Yoldaşlar, Snowball'u şu anda idam cezasına çarptırılmış bulunuyorum.’ (s. 80) cümlesinde adil bir yargılama yoktur çünkü öncesinde mahkeme kurulmamış, Snowball’ın suçlandığı davranışları gerçekten işleyip işlemediği kanıtlanmamış hatta sorgulanmamıştır.

‘İtirafları tamamlanır tamamlanmaz, köpekler üstlerine atlayıp boğazlayıverdiler.’ (s.91) cümlesinde adil olmanın yanı sıra hayvan sevgisi ve barış tutum ve davranışı da aslında olmamalarıyla vurgulanmıştır.

‘Ve o saat köpekler tarafından gırtlaktandılar.’ (s. 91) cümlesinde adil olmanın yanı sıra hayvan sevgisi barış tutum ve davranışı da olumsuz ifadelerle işlenmiştir.

‘Hepsi de oracıkta boğazlandılar.’ (s. 91).

‘Ama domuzların rahatı yerindeydi; dahası, semirdikleri bile söylenebilirdi.’ (s. 118).

‘Ama sıcak lapa şöyle dursun, ertesı pazar artık tüm arpanın domuzlara ayrılacağı açıklandı.’ (s. 118).

‘Çok geçmeden bir haber yayıldı: Artık her domuza günde yarım litre Napoleon'a ise dört litre bira veriliyor, Napoleon birasını Crown Derby takımının çorba kâsesinden içiyordu.’ (s. 118).

‘Emekliliği geleli iki yıl olmuştu, ama o güne değin hiçbir hayvanın emekliye ayrıldığı görülmemişti.’ (s. 128) cümlesinde hem adil olma hem de yasalara uyma tutum ve davranışı olumsuz ifadelerle işlenmiştir.

‘Ama gene de, domuzların da köpeklerin de, kendi emekleriyle yiyecek ürettikleri yoktu; üstelik hem çok kalabalıktılar, hem de iştahları yerindeydi.’ (s. 130).

‘Beden eğitimi ve gezinti için bahçeye çıkıyorlardı, ama öteki hayvan kenara çekilerek domuzlara yol verecek ve bütün domuzlar Pazar günleri kuyruklarına yeşil kurdele takma ayrıcalığına sahip olacaktı.’ (s. 117) cümlesinde özgecilik değerinin itaatkâr olma, sorumluluk değerinin aileye karşı sorumluluk alma vatanseverlik değerinin yasalara uyma tutum ve davranışları da bulunmaktadır.

‘Hem onu aşağılayarak Balbadem Diyarı'yla ilgili masalların palavra olduğunu söylüyorlar, hem de hiç çalışmadan çiftlikte kalmasına ses çıkarmıyorlar, dahası her gün bira içmesine izin veriyorlardı’ (s. 118).

‘Bay Pilkington, Hayvan Çiftliği'nde tayınları düşük tuttıkları, iş saatlerinin her yerdekenden daha fazla olmasını sağladıkları ve hayvanları aşırı bolluğa boğarak şımartmadıkları için domuzları bir kez daha kutlamaktan kendini alamadı.’ (s. 140).

Yukarıdaki cümlelerde kararların her zaman domuzlar tarafından alınması, öteki hayvanların kendi kendilerine bir karar verememeleri, düşüncelerini ifade edememeleri Napoleon'un her zaman haklı kabul edilmesi, Snowball'ın idam cezasına çarptırılması ve hayvanların cezalandırılmasında adil yargılamanın olmaması, domuzlara sürekli ayrıcalıklı davranılmasıyla “adaletsizlik” ve adaletin olmamasının etkileri ile de “adalet” değerinin önemi vurgulanmıştır

4.2.2. Martı Eserinde Adalet Değeri

Martı eserinde adalet değeri ile ilişkili tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10

Martı eserinde adalet değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Adil Olma	-	-
Adalet	Eşit Davranma	38,77	2
	Paylaşma	-	-
Toplam		-	2

Tablo 10'da görüldüğü gibi Martı eserinde adalet kök değerinin tutum ve davranışlarını içeren (f=2) ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde eşit davranmanın (f=2) olduğu görülmüştür. Eserde adalet kök değerinin adil olma ve paylaşma tutum ve davranışlara ilişkin vurguya rastlanmamıştır.

Martı eserinde adalet kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışlarla ilgili bulgular ise şu şekildedir:

‘Bir martının, konsey önünde kendini savunma hakkı yoktur.’ (s. 38).

‘Martı Fletcher Lynd henüz çok genç olmasına rağmen, durup dururken bir sürünün herhangi bir martıya acımasızca davranmayacağını, ona haksızlık

etmeyeceğini biliyordu.’ (s. 77) cümlesi dostluk değerinin güven duyma tutum ve davranışını da içermektedir.

Bu cümlelerde, adalet değerinin eşit davranma tutum ve davranışları ile ilgili “martının kendini savunma hakkının olmaması” ifadesiyle adalet kavramının yokluğuyla olumsuz bir şekilde vurgulanmış olduğu; her bir martıya bu şekilde davranılması nedeniyle de eşit davranma tutum ve davranışının olumlu bir ifadeyle aktarıldığı görülmüştür.

4.3. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Dostluk Değerine İlişkin Bulgular

Dostluk kavramı TDK Güncel Türkçe Sözlük (2022)’te “dostça davranış” veya “dost olma hâli” olarak tanımlanmaktadır. MEB (2023)’de yer alan dostluk kök değeri içinde özgecilik (diğerkâmlık), güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma tutum ve davranışlarını barındırmaktadır.

Dostluk değeri, insanların birbirleriyle kurdukları içten ve destekleyici ilişkilerin kıymetini anlatır. Bu değer, bireylerin yaşamına kattığı yararlar ve duygusal açıdan sağladığı destek ile ölçülebilir hâle gelir.

Dostluk değeri, insanların kendilerini güvende ve kabul görmüş hissetmelerine, sorunlarını başkalarıyla paylaşabilmelerine, mutlu anların tadını birlikte çıkarabilme ve zorlukları birlikte atlatabilmelerine imkân tanır. Bireylerin hayatlarında anlam ve amaç hissi kazanmalarına yardımcı olur. Bu değer; dürüstlük, sadakat ve doğruluk gibi erdemlerin önemini kavramalarına yardım eder ve bireyleri başkalarına saygı gösterip hoşgörüle yaklaşmaları açısından teşvik eder (Altıntaş, 2023).

Dostluk; bireylerin birbirlerine inanıp güvenerek birbirlerini anlaması, samimi ve çıkarısız davranışlar sergileyebilmesidir. Dostluk kavramı; sevgi, saygı değerinin yanı sıra yardımseverlik, iş birliği yapma, dayanışma; samimi, özverili ve hoşgörülü olma gibi değerler ile de ilişkili olup (Öztürk Demirbaş, 2019) erken çocukluk döneminden itibaren bireyin yaşamının tüm alanlarında karşılaştığı değerlerden biridir (Demirel, 2022).

Dostluk, birden fazla değeri bünyesinde barındırarak kurulabilen bir ilişkidir. Çünkü dostlukta belirli sınırlar içinde birbirine saygı göstermek ve sevgi beslemek esastır ve bu unsurlar, birçok değerın bir arada var olmasıyla mümkün olabilir. Zorluklarla başa çıkarken dostların verdiği destek, insanı hem ruhen hem de zihnen güçlendirir. Ayrıca, dostluk, empati ve dayanışma gibi toplumsal değerleri besleyerek daha sağlıklı ve huzurlu bir toplumun temelini atar. Bu nedenle dostluk, sadece kişisel bir kazanım değil, insanlığın ortak bir zenginliğidir.

4.3.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Dostluk Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde bulunan dostluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların sayı ve sayfa numaralarına yönelik bulgular Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 11

Hayvan Çiftliği eserinde dostluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekan s
		13, 23, 32, 38, 38, 38, 40, 40, 40, 42, 43, 55, 56, 68, 68, 68, 69, 69, 69, 71, 77, 83, 92, 93, 98, 102, 102, 115, 118,	
	Özgecilik	120, 120, 120, 121, 121	34
	Güven Duyma	22, 88, 89, 89, 89,116	6
	Anlayışlı		
	Olma	40, 40, 40, 115	4
	Dayanışma	13,17, 25, 32, 37, 54, 54, 57, 57, 69, 69, 83, 87, 87, 90, 90, 101, 108,125	19
Dostluk	Sadık Olma	125, 125, 125, 125, 127, 127, 132	7
	Vefalı Olma	23,40,52,88,109,110,110,121,121,121,124,124,124, 124,124	15
	Arkadaşlık	12, 19, 19, 33, 45, 54, 106, 115, 121, 124, 125, 125, 125, 121, 121, 124	16
	Yardımlaşma	37, 37, 45, 69, 97, 115, 121	7
Toplam			108

Tablo 11 incelendiğinde Hayvan Çiftliği'nde en fazla dostluk kök değerinin vurgulandığı görülmektedir. Dostluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların eserdeki dağılımı incelendiğinde bu değerlerin sırasıyla özgecilik (f=34), güven duyma (f=6), anlayışlı olma (f=4), dayanışma (f=19), vefalı olma (f=15), arkadaşlık (f=16) ve yardımlaşma (f=7) olduğu tespit edilmiştir. Hayvan Çiftliği eserinde bulunan dostluk kök değeri ile ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

‘İki at henüz yere uzanmışlardı ki, annelerini yitirmiş yavru ördekler cıyak cıyak birer kol hâlinde samanlığa girdiler; ayaklar altında ezilmeyecekleri bir yer aranıyorlardı. (s. 13) cümlesinde dostluk değerinin özgecilik ile dayanışma tutum ve davranışları birlikte verilmiştir.

‘Ama, açıkça belli etmemesine karşın, Boxer'a hayrandı; ikisi pazar günlerini birlikte geçirir, genellikle meyve bahçesinin arkasındaki çayırda hiç konuşmadan yan yana otlarlardı.’ (s. 12).

‘Gece gündüz, var gücümüzle insan soyunu alt etmeye çalışmalı!’ (s. 17).

‘Dört ayaklılar ve kanatlılar dostumuzdur.’ (s. 19).

‘Güçlüsü güçsüzü, akıllısı akılsızı hepimiz kardeşiz.’ (s. 19).

‘Ötekileri eğitme ve örgütleme işi, doğal olarak, genellikle hayvanların en zekileri olarak bilinen domuzlara verilirdi.’ (s. 22).

‘Bu üçü, Koca Reis'in düşüncelerini geliştirerek dört dörtlük bir öğretiyeye dönüştürmüşler, adına da “Animalizm” demişlerdi.’ (s. 23) cümlesinde dostluk değerinin vefalı olma tutum ve davranışı ile sorumluluk değerinin çevreye karşı sorumluluk alma tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Haftanın birkaç gecesi, Bay Jones uyuduktan sonra, samanlıkta gizli toplantılar düzenliyor, hayvancılığın temel ilkelerini öbür hayvanlara anlatıyorlardı.’ (s. 23).

‘Önceden hiçbir şey tasarlamamalarına karşın, topluca zorbalardan üstüne atladılar.’ (s. 25).

‘Ördeklerle tavuklar bile, sabahtan akşama kadar güneşin altında oradan oraya koşuşturuyor, gagalarıyla birer tutam da olsa ot taşıyorlardı.’ (s. 32).

‘Snowball, merdivene güç bela tırmandı (bir domuzun merdiven üzerinde dengesini bulması hiç de kolay değildir) ve işe koyuldu; Squealer da birkaç basamak aşağıda boya kutusunu tutuyordu.’ (s. 32).

‘Dört ayak üstünde yürüyen ya da kanatları olan herkesi dost bileceksin.’ (s. 33).

‘Hasadı kaldırana kadar ırgatlar gibi çalıştılar, baştan ayağa tere battılar!’ (s. 37) cümlesinde dostluk değeri ile birlikte sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Ekinlerin biçilip toplanmasında en irisinden en ufağına bütün hayvanlar çalışıyorlardı.’ (s. 37).

‘Ördeklerle tavuklar bile, sabahtan akşama kadar güneşin altında oradan oraya koşuşturuyor, gagalarıyla birer tutam da olsa ot taşıyorlardı.’ (s. 37) cümlesinde dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışı işlenmiştir.

‘Kendisini sabahları ötekilerden yarım saat önce kaldırması için genç horozlardan biriyle anlaşmıştı; gündelik işler başlayana kadar, en çok gerek duyulan yere koşuyor, orada gönüllü olarak çalışıyordu.’ (s. 38).

‘Jones'un zamanında da yorulmak nedir bilmeyen bir hayvan olan Boxer, şimdi neredeyse üç beygir gücünde çalışıyordu; öyle günler oluyordu ki, çiftliğin işleri tümünden onun güçlü omuzlarına yıkılıyordu.’ (s. 38).

‘İşin en ağır olduğu yerde her zaman o vardı; sabahtan akşama kadar dur durak bilmeden uğraş veriyordu.’ (s. 38).

‘Ama bu ikisi asla anlaşamıyorlardı: Birinin ak dediğine öbürü mutlaka kara diyordu.’ (s. 40) cümlesinde “sürekli anlaşamıyor” olmaları dostluk değerinin tutum ve davranışlarının bulunmamasının sonuçlarını vurgulayarak dostluk değerinin önemini iletmektedir.

‘Akşamları burada, çiftlik evinden getirmiş oldukları kitaplardan nalbantlık, marangozluk gibi gerekli uğraşları okuyup öğreniyorlardı.’ (s. 40).

‘Snowball, ayrıca, öteki hayvanların Hayvan Kuralları'nda örgütlenmesiyle de uğraşmakta, bu iş için bıkmadan usanmadan çaba harcamaktaydı.’ (s. 40) cümlesinde dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışı ile sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Toplantının en ateşli tartışmacıları, Snowball ve Napoleon'du. Ama bu ikisi kimsenin karşı çıkmayacağı bir karara varıldığında bile, birbirlerine girmenin bir yolunu buluyorlardı.’ (s. 40) cümlesinde birbirleriyle sürekli çatışma hâlinde olmalarından dolayı dostluk değeri olumsuz tutum ve davranışlarla iletmiştir.

‘Örneğin, meyve bahçesinin arka tarafındaki çayırın artık çalışamaz durumda olan hayvanların dinlenme yeri olarak belirlenmesi kararlaştırıldıktan sonra, farklı türden hayvanların emeklilik yaşlarının ne olması gerektiği konusunda kapışmışlardı.’ (s. 40).

‘Okuma yazma sınıflarının yanı sıra, tavuklar için Yumurta Üretim Kurulu, inekler için Temiz Kuyruklu Birliği, sığırcılar ve tavşanların evcilleştirilmesi için Yabanıl Yoldaşların Yeniden Eğitimi Kurulu'nu kurmuş, koyunlar için de Daha Beyaz Yün Hareketini oluşturmuştu.’ (s. 40).

‘Bu sorunun çözümüne epey kafa yoran Snowball, sonunda, Yedi Emir'in aslında tek bir özdeyişe indirgenebileceğini açıkladı.’ (s. 42) cümlesinde Snowball'ın sorunun çözümüne kafa yorarak arkadaşlarının "Yedi Emir"i anlamasına yardımcı olmaya çalışması, onun özgecilik tutum ve davranışı sergilediğini gösterir.

‘Gecemizi gündüzümüze katarak, sizin sağlığınıza koruyoruz.’ (s. 43).

‘Snowball ile Napoleon'un her gün uçurdukları posta güvercinleri, komşu çiftliklerdeki hayvanlarla dostluk kuruyor, onlara Ayaklanma'nın öyküsünü anlatıyor, İngiltere'nin Hayvanları şarkısını öğretiyorlardı.’ (s. 45).

‘Öteki çiftçiler onu anlayışla karşılamışlar, ama başlangıçta yardım etmeye de pek yanaşmamışlardı.’ (s. 45).

‘Ardından, savaşta yitirdikleri koyun için ağırbaşlı bir gömme töreni düzenlendi, mezarının üstüne bir alıç fidanı dikildi.’ (s. 52) cümlesinde dostluk değerinin yanın sıra saygı değeri de işlenmiştir.

‘Büyük samanlıkta toplantı üstüne toplantı yapılıyor, domuzlar gelecek mevsimin işlerini planlamaya çalışıyorlardı.’ (s. 54).

‘Neyse ki, Hayvan Çiftliği'ne komşu iki çiftliğin sahipleri birbirleriyle hiç geçinemezlerdi.’ (s. 54).

‘Biri arpa ekilen alanın daha genişletilecek olmasını önerecek olsa, öbürü yulaf ekilen alanın daha da genişletilmesi gerektiğini savunmaya kalkıyor, biri bir tarlanın lahana yetiştirmeye elverişli olduğunu söyleyecek olsa, öbürü o tarlada kök bitkilerden başka hiçbir şey yetişmeyeceğini ileri sürüyordu.’ (s. 54) cümlesinde dostluk değeri, dostluk değerinin tutum ve davranışlarının tam tersi tavırlar içerdiği için olumsuz ifadelerle de olsa dostluğu ve onun önemini vurgulamaktadır.

‘Uğradıkları yenilginin haberi tüm köylere yayılarak, komşu çiftliklerdeki hayvanların daha da asileşmelerine yol açmış: bu yüzden, insanların yeniden saldırıya geçme olasılığı daha da artmıştı.’ (s. 57).

‘Snowball, çiftlik evinde bulduğu Çiftçi ve Hayvan Yetiştiricisi adlı derginin eski sayılarını okuyup incelemiş, çiftliğin yenilenmesi ve geliştirilmesiyle ilgili bir sürü tasarı oluşturmuştu.’ (s. 55) cümlesinde dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışı ile sorumluluk değeri de işlenmiştir.

‘Bazen saatlerce kapandığı oluyordu barakaya.’ (s. 56) cümlesinde saatlerce barakaya kapanılmasının arkadaşları için işe yarar bir şeyler üretmek istemesi olmasıyla dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışı vurgulanmıştır.

‘Yel değirmeni sorunu, çiftlikte derin bir bölünmeye yol açmıştı.’ (s. 57) cümlesinde dostluk değeri olumsuz bir ifadeyle yer almıştır.

‘Ama böyle çalışmaktan mutluydular, ne yapıyorlarsa bir avuç aylak ve soyguncu insanın çıkarı için değil, kendi çıkarları uğruna ve gelecek kuşaklar için yaptıklarının bilincinde olduklarından, var güçleriyle çabılıyor, her türlü özveriye sessizce katlanıyorlardı.’ (s. 68) cümlesinde dostluk değeri ile birlikte sabır ve sorumluluk değerleri de işlenmiştir.

‘Ağustos geldiğinde, Napoleon, pazarları öğleden sonra da çalışılacağını açıkladı.’ (s. 68).

‘Bu kesinlikle gönüllü bir çalışma olacak, ama işe gelmeyen her hayvanın tayını yarıya indirilecekti.’ (s. 68).

‘Kendisini yarım saat değil, de kırk beş dakika erken uyandırması için küçük horozla anlaşmıştı.’ (s. 69).

‘Tepeden aşağıya kayan kaya parçasıyla birlikte sürüklendiklerini gören hayvanlar umarsızca bağırmaya başlayınca, Boxer hemen imdada yetişiyor, ipe olanca gücüyle asılarak kayayı durduruyordu.’ (s. 69).

‘Bu kaya parçalarını iplerle bağladılar sonra inekler, atlar, koyunlar, ipi tutabilen tüm hayvanlar zor durumda kaldıklarında domuzlar bile- kayaları ağır ağır yokuş yukarı taş ocağının tepesine kadar çektiler.’ (s. 69).

‘Atların çektiği yük arabaları çok işe yaradı; koyunlar taşları teker teker sürüklediler; Muriel ile Benjamin bile kendilerini eski bir arabayla koşarak katkıda bulundular.’ (s. 69) cümlesinde dostluk değeri ile sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı da iletilmiştir.

‘Napoleon'a bakılırsa, tavuklar bunu yel değirmeninin yapımına kendi özel katkıları olarak görmeli, böyle bir özveride bulunmaktan kaçınmamalıydı.’ (s. 71).

‘Boxer, geceleri bile boş geçirmiyor; dolunayın ışığında tek başına bir iki saat çalışıyordu.’ (s. 77).

‘Gerçi daha önce bu tür bir özverinin gerekebileceği konusunda uyarılmışlardı, ama doğrusu bir gün bunun gerçek olabileceğine pek inanmamışlardı.’ (s. 83).

‘O kış çiftliğe çok zarar vermiş olan sıçanların da Snowball'la işbirliği içinde oldukları söyleniyordu.’ (s. 87).

‘Satılmış Snowball, Pinchfield Çiftliği'nin sahibi Frederick'le birlik olmuş!...’ (s.87).

‘Ben buna inanmıyorum, dedi.’ (s.88) cümlesinde Snowball’ın hain olmadığına inanılması ve onun savunulmasıyla dostluk değeri vurgulanmıştır.

‘Savaş biter bitmez, ona “Birinci Dereceden Kahraman Hayvan' nişanını vermedik mi?’ (s. 88).

‘Ama Snowball'un Ağıl Savaşı'nda tam bir yoldaş gibi davrandığı inancındayım.’ (s. 89).

‘Napoleon Yoldaş öyle dediyse öyledir.’ (s. 89).

‘Aslında hiç kuşuk yok yoldaşlar, eğer yiğit önderimiz Napoleon Yoldaş olmasaydı, mutlaka yapardı yapacağını.’ (s. 89) cümlesinde Snowball'a güven duyulmayıp Napoleon'a duyulması ile dostluk değerinin güven duyma tutum ve davranışı bu cümlede hem olumlu hem de olumsuz ifadelerle vurgulanmıştır.

‘Köpekler, çığılığı işitir işitmez, fırladıkları gibi domuzlardan dördünü kulaklarından yakaladılar, acıdan ve korkudan cıyak cıyak bağırarak hayvancıkları sürüyüp Napoleon'un ayaklarının dibine bıraktılar.’ (s. 90) cümlesinde dayanışma ve hayvan sevgisi tutum ve davranışının olmamasıyla dostluk ve sevgi değeri olumsuz ifadelerle işlenmiştir.

‘Birden, köpeklerin üçü, herkesin şaşkın bakışları arasında Boxer'ın üstüne atıldı.’ (s. 90) cümlesinde dayanışma ve barış tutum ve davranışının olmamalarıyla dostluk değeri ile vatanseverlik değeri olumsuz ifadelerle aktarılmıştır.

‘Ben kendi payıma bundan böyle sabahları bir saat daha erken kalkacağım.’ (s. 92).

‘Yel değirmenini onca güçlkle inşaa etmelerinin, Jones'un tüfeğinden çıkan saçmalara göğüslerini germelerinin karşılığı bu mu olmalıydı?’ (s. 93).

‘Clover, Benjamin'den, kendisine Altıncı Emir'i okumasını istediye de, Benjamin her zaman yaptığı gibi bu tür işlere bulaşmak istemediğini söyleyerek kıvırttı.’ (s. 97)

‘Napoleon'un ne kadar bilge, ne kadar iyi yürekli bir hayvan olduğundan, yeryüzündeki diğer hayvanlara, özellikle de öteki çiftliklerde hâlâ cehaletin karanlığında köle gibi yaşayan mutsuz hayvanlara ne kadar derin bir sevgi beslediğinden dem vuruyordu.’ (s. 98) cümlesinde dostluk ile sevgi değeri de işlenmiştir.

‘Siyah Minorca cinsi üç pilicin önderliğindeki tavuklar, Napoleon'un buyruğuna kararlılıkla karşı koydular.’ (s. 83) cümlesinde tavuklar arasındaki dayanışmanın Napoleon'a karşı itaatsizliği de içermesi sebebiyle dostluk kök değerinin dayanışma tutum ve davranışı olumlu ifadelerle, öz denetim değerinin alt başlıklarından itaat etme ise itaatsizlik olarak olumsuz ifadelerle ele alınmıştır.

‘Hayvanlar, yoldaşlarına yapılanları duydukça öfkeden kuduruyorlar, zaman zaman hep birlikte Pinchfield Çiftliği'ne saldırarak insanları kovup hayvanları özgür kılmak için kendilerine izin verilmesini istiyorlardı.’ (s. 101).

‘Yel değirmenleri sonbaharda tamamlandı; ama hemen hemen aynı günlerde hasadın kaldırılması da gerektiği için yorgunluktan bitkin düştüler.’ (s. 102).

‘Deneyimsizliğe, kullanılan aletlerin ilkelliğine, talihsizliklere, Snowball'ın ihanetine, sözün kısası her türlü ve engele karşın, işi tam zamanında belirlenen günde bitirmeyi başarmışlardı.’ (s. 102) cümlesinde dostluk değeri ile sabır ve sorumluluk değerlerinin tutum ve davranışları da işlenmiştir.

‘Foxwood Çiftliği'ne de dört güvercin salınarak, Pilkington'la yeniden dostça ilişkiler kurulmasını sağlayabileceği umulan bir uzlaşma mektubu gönderildi.’ (s. 106) cümlesi dostluk değerinin yanı sıra sabır değerinin umut etme ile vatanseverlik değerinin barış tutum ve davranışlarını da içermektedir.

‘Kimsenin emrini beklemeden, hep birlikte düşmanın üstüne atıldılar.’ (s. 108).

‘Bazıları, çimenler üzerinde yatan ölü yoldaşlarını görünce gözyaşlarına boğuldular.’ (s.109).

‘Cenaze arabası olarak kullanılan yük arabasını Boxer ile Clover çektiler, cenaze alayının en önünde Napoleon yürüyordu.’ (s. 110).

‘Savaşta can verenler ağırbaşlı bir törenle gömüldüler.’ (s. 110) cümlesinde dostluk değeri ile saygı değeri de işlenmiştir.

‘Boxer bir gün bile izin almaya yanaşmamıştı; acı çektiğini kimseye belli etmemeyi bir onur sorunu olarak görüyor, toynağının çok ağrıdığını akşamları yalnızca Clover'a itiraf ediyordu.’ (s.115) cümlesinde dostluk değerinin özgecilik ile arkadaşlık tutum ve davranışı birlikte işlenmiştir.

‘Clover ile Benjamin, kendini fazla yormaması için Boxer'a yalvarıyorlardı.’ (s. 115).

‘Clover, Boxer'ın yarasını, çeşitli otları çiğneyerek hazırladığı lapalarla iyileştirmeye çalışıyordu.’ (s. 115).

‘Hayvanlar, ne dese inanıyorlardı.’ (s. 116).

‘Hayvanlar, belirlenen saatte işi bırakıyor, çiftliğin çevresinde askeri düzende yürüyüşe geçiyorlardı: en önde domuzlar, onların arkasında atlar, sonra inekler, koyunlar, en arkada kümes hayvanları...’ (s. 118) cümlesinde dostluk değeri ile öz denetim değerinin itaat etme ve vatanseverlik değerinin kanunlara uyma tutum ve davranışları da işlenmiştir.

‘Az yiyip çok çalışmak dayanılır gibi değildi ama Boxer asla pes etmiyordu.’ (s. 120) cümlesiyle dostluk değerinin tutum ve davranışlarından özgecilik ve öz denetim değerinin tutum ve davranışlarından kanaatkâr olma ile sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı da vurgulanmaktadır.

‘Boxer, ayağı iyileştikten sonra, her zamankinden daha sıkı çalışmaya başladı... Sağlığı umurunda değildi; tek isteği, kendisi emekliye ayrılmadan yel değirmeni için yeterince taş toplanmasıydı.’ (s. 120) cümlesinde özgecilik tutum ve davranışı ile sabır değeri de işlenmiştir.

‘Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, artık iyice azalmış olan boş vakitlerinde de tek başına taş ocağına gidiyor, kırılmış taşları topluyor, kimseden yardım görmeksizin sürükleyerek yel değirmeninin yapılacağı yere getiriyordu.’ (s. 69).

‘Boxer, duyulur duyulmaz bir sesle “Ciğerlerim dayanmadı” dedi, “Dert değil. Yel değirmenini bensiz de bitirebilirsiniz.”’ (s. 121).

‘...Hem bir ayım kalmıştı. Doğrusu, emekliliğimi dört gözle bekliyordum. Benjamin de yaşlandı artık; belki onu da emekliye ayırırlar da bana arkadaşlık eder.’ (s. 121).

‘Tüm hayvanlar yeri göğü çınlatarak arabanın ardına düştüler.’ (s. 125).

‘Çitlikteki hayvanların neredeyse yarısı, yel değirmeninin bulunduğu küçük tepeye koştu.’ (s. 121) cümlesinde dostluk değerinin tutum ve davranışlarından yardımlaşma ve vefalı olma işlenmiştir.

‘Napoleon Yoldaş'ın, çiftliğin en sadık işçilerinden birinin Boxer'ın başına geleni çok büyük bir üzüntüyle öğrendiğini, Boxer'ın tedavi için Willingdon'daki hastaneye gönderilmesini sağlamaya çalıştığını söyledi.’ (s. 121).

‘O güne kadar Mollie ve Snowbal dışında hiçbir hayvan çiftlikten ayrılmamıştı; hasta yoldaşlarının insanların eline bırakılacak olmasından hiç hoşlanmamışlardı.’ (s. 121).

‘On beş dakika kadar sonra, Squealer belirdi; üzgün ve kaygılı görünüyordu.’ (s. 121).

‘Çiftlikteki hayvanların neredeyse yarısı, yel değirmeninin bulunduğu küçük tepeye koştu.’ (s. 121).

‘Yarım saat kadar sonra Boxer biraz toparlanıp güçlükle ayağa kalktı; topallayarak ahırına gidip Clover'la Benjamin'in hazırladıkları, saman döşeğe uzandı.’ (s. 124).

‘Clover, şişenin içindeki pembe ilacı günde iki kez yemeklerden sonra içiriyordu.’ (s. 124).

‘Akşamları Boxer'ın ahırında kalıp onunla konuşuyor, Benjamin de sinekleri kovuyordu.’ (s. 124).

‘Hayvanlar, domuza aldırış etmeden, işi bırakıp çiftlik binalarının oraya koştu.’ (s. 124) cümlesinde dostluk değerinin vefalı olma tutum ve davranışı olumlu bir ifadeyle; öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı ise “itaatsizlik” olarak olumsuz bir biçimde vurgulanmıştır.

‘Hayvanlar, arabanın çevresini almış, hep birlikte, “Güle güle Boxer!” diye bağırıyorlardı. Yolun açık olsun!’ (s. 124).

‘Domuzlar, banyodaki ilaç dolabında buldukları büyük bir ilaç şişesini göndermişlerdi.’ (s. 124).

‘Clover var gücüyle en önden gidiyordu.’ (s. 125).

‘Clover, güçlü bacaklarıyla dörtmala kalkmaya çalıştıysa da, ancak aksine geriledi. (s. 125).

‘Boxer!’ diye bağıyordu. “Boxer! Boxer! Boxer!” Clover, “Boxer!” diye bağırdı yürekleri dağlayan bir sesle: “Boxer! Çık oradan! Çabuk çık! Boğazlamaya götürüyorlar seni!’ (s. 125).

‘Yalnızca Clover’la Benjamin kalmıştı; Benjamin, Boxer’in yanına uzanmış, uzum kuyruğuyla sinekleri kovalıyordu. (s. 125).

‘Boxer! Çık oradan! Çabuk çık! Boğazlamaya götürüyorlar seni!’ (s. 125).

‘Hayvanlar da, “Çık oradan Boxer! At kendini dışarı!” diye bağıyorlardı.’ (s. 125).

‘Ertesi pazar, sabahleyin düzenlenen toplantıya Napoleon da katıldı ve Boxer’i göklere çıkaran kısa bir söylev çekti.’ (s. 127).

‘Domuzlar, birkaç güne kadar Boxer için bir anma töreni düzenleyeceklerdi: Napoleon söylevini iki özdeyişi ile bitirdi: “Daha çok çalışacağım.” ve “Napoleon her zaman haklıdır.” Bu özdeyişleri her hayvan kafasına iyice kazımalıydı.’ (s. 127) cümlesinde dostluk ve saygı değeri ile vatanseverlik değerinin yasalara uyma tutum ve davranışları da işlenmiştir.

‘Bir kez daha kişneyince hayvanlar dörtmala çiftliğe daldılar.’ (s. 132) cümlesinde hayvanların ortak bir amaç uğruna birlikte hareket etmeleri dayanışma tutum ve davranışını yansıtmaktadır.

4.3.2. Martı Eserinde Dostluk Değeri

Martı eserinde dostluk kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12

Martı eserinde dostluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Özgecilik	31, 40, 56, 58, 75, 78, 92, 107	8
	Güven Duyma	50, 51, 57, 76	4
	Anlayışlı Olma	91	1

Tablo 12'nin devamı

	Dayanışma	50, 90, 92, 92	4
Dostluk	Sadık Olma	-	-
	Vefalı Olma	76	1
	Arkadaşlık	39, 40, 50, 56, 57, 57, 77	7
	Yardımlaşma	75, 107	2
	Toplam		27

Tablo 12'de görüldüğü gibi Martı eserinde dostluk kök değeri ile ilgili (f=27) ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; özgecilik (f=8), güven duyma (f=4), anlayışlı olma (f=1), dayanışma (f=4), vefalı olma (f=1), arkadaşlık (f=7) ve yardımlaşma (f=2) olduğu görülmüştür.

Martı eserinde bulunan dostluk kök değerine ilişkin alıntılar ise şu şekildedir:

'Fakat onurlandırılmak istemiyorum ben. Lider olmayı arzulamıyorum. Ben sadece öğrenmek istediğim şeyleri onlarla paylaşmak, ufkumuzun hiç de dar olmadığını göstermek istiyorum.' (s. 31).

'Tüm sürü için istediği, tüm sürüye mal etmeyi arzuladığı her şeyi ne yazık ki yalnızca kendisi için elde edebilmişti.' (s. 40).

'Ama neden bu kadar az martı vardı? Cennet, bir martı sürüsüne dönmeliydi.' (s. 56).

'Garip sesler çıkararak ya da çığlıklar atarak değil, sadece bu tür martıların kurabildiği sözsüz bir iletişimle, "Herkes nerede Sullivan?" diye sordu. "Niye çoğumuz burada değiliz? Oysa geldiğim yerde..." (s. 58).

'Orada hala, sınırlarını aşmaya çabalayan, bir lokma ekmek için teknelerin etrafında dönüp dolaşmaktan öte, uçmanın gerçek anlamını bulmaya bir martı var mıydı, merak ediyordu.' (s. 75).

'Martı Fletcher Lynd, süründeki martıları affedip bu işi iyice öğrendikten sonra geri dönmek ve onların öğrenmelerine yardımcı olmak için de uçmayı ister misin?' (s. 78).

'Eğer biraz daha bekleyecek olurlarsa Jonathan, kendisine düşman bir sürüye yalnız dönmüş olacaktı.' (s. 92).

‘Gerçek martıları, onların her birinin içindeki güzellikleri görmeye çalışmalı, bunu onların görmesine yardımcı olmalısın.’ (s.107).

Bu cümlelerde dostluk değerinin özgecilik (diğerkâmlık), tutum ve davranışları sergilenmiş, dostluğun hiçbir çıkar düşüncesi olmaksızın diğer bireylerin hak ve menfaatlerinin düşünüldüğü durumlar ifade edilmiştir.

Dostluğun temel yapı taşlarından biri de güvendir. Bireylerin kendilerini korunaklı bir alanda ve rahat hissetmeleri için güven duymaları ve güvenilecek insan olmaları gerekmektedir.

Martı eserinde güven duyma unsurunu içeren şu cümleler yer almaktadır:

‘Yapabilirsin Jonathan. İlk basamağı atladın sen, artık ikinci basamağa geçme zamanı geldi.’ (s. 50).

‘Burası onun eviydi.’ (s. 57).

‘Dostluğumuz zaman ve mekânla sınırlıysa, zamanı ve mekânı aştığımız an, kardeşliğimizin bitmesi gerekir.’ (s. 76).

‘Ve Martı Jonathan Livingston, ışıklar saçan iki martıyla birlikte, kapkaranlık gökyüzüne yükselerek gözden kayboldu.’ (s. 51) cümlesinde dostluğun yanı sıra saygı değeri de vurgulanmıştır.

‘Öğrencileri, bütün bir günü uçarak geçirmenin yorgunluğuyla uyuyup kalacaklardı mutlaka.’ (s. 91) cümlesinde dostluk değerinin anlayış olma tutum ve davranışı vurgulanmıştır.

‘Seni daha yükseklere evine götürmeye geldik.’ (s. 50).

‘Hadi şimdi birlikte tekrar deneyelim.’ (s. 90) cümlesinde dostluk değerinin yanı sıra sabır değeri de işlenmiştir.

‘Eğer mücadele edeceksek, orada buradakine nazaran birbirimize daha çok ihtiyacımız olacak.’ (s. 92).

‘Böylece sabah, sekizi birden, kanatları neredeyse birbirine degecek şekilde, iki baklava dilimi şekli oluşturarak yola koyuldular.’ (s. 92).

‘Zaman ve mekân kavramını aştığımızı göre istediğimiz an görüşebileceğimizi hiç düşünmüyor musun?’ (s. 76) cümlesinde dostluğun

vefa gerektiren bir değer olduğu, zaman ve mekân ile sınırlandırılmayacağı, gerçek dostluğun zaman ve mekânın çok ötesinde de sürdürülebilecek derin bir bağ olduğu ifade edilmektedir.

‘Kanatlarının dibinde beliriveren bu pırıl pırıl iki martının yaklaşımı dostçaydı.’ (s. 40) cümlesinde dostluk değeri ile birlikte saygı değeri de işlenmiştir.

‘Aynı sürüdeniz Jonathan, biz senin kardeşleriniz.’ (s. 50).

‘Hepsi bir ağızdan “Kardeşlik bitti!” diye haykırdılar ve onu duymazdan geldiler.’ (s. 39) cümlesinde, dostluk değeri “kardeşliğin bitmesi” ifadesiyle olumsuz bir şekilde vurgulanmıştır.

‘O sırada bulutları yarıp gelen birkaç martı “İyi inişler!” dediler ve gökyüzünde kayboldular.’ (s. 56).

‘Bir düzine martı, sahile, onun yanına tanışmak için geldi fakat tek bir kelime bile etmediler.’ (s. 57).

‘Jonathan, sadece, gelişinden dolayı hoşnut olduklarını hissetti.’ (s. 57).

‘Hoşça kal, dostum Jon, dedi.’ (s. 77).

Dostluk değerinin tutum ve davranışlarından biri de yardımlaşmadır ve dostluğun temel unsurlarından biridir.

Martı eserinde yardımlaşma tutum ve davranışını ihtiva eden şu cümleler tespit edilmiştir:

‘Düşünce hızıyla uçmada usta olan ve bu konuda diğerlerinin öğrenmesine yardım eden Sullivan, onun söylediklerine kuşkuyla bakıyordu.’ (s. 75).

‘Hatırlar mısın Jon, uzun süre önce sevmenin, sürüye geri dönüp onlara yardım etmeye yeteceğini söylüyordun.’ (s. 107).

4.4. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserinde Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular

Bireylerin hangi koşullar altında olursa olsun daima tutarlı bir biçimde davranış sergilemelerine imkân tanıyan evrensel olarak da geçerliliği kabul gören değerlerden biri olan dürüstlük (Demirel, 2022) Farsça’da ‘durust’ kelimesinden Türkçeye dürüst olarak

geçmiş bir kelimedir (Demirkaya ve Çal, 2018). Dürüstlük; TDK'ye göre en temel anlamıyla doğruluk olarak ifade edilmektedir (2022). MEB (2023)'de dürüstlük kök değeri içerisinde açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma tutum ve davranışları bulunmaktadır. Her durumda ve her yerde doğru olanı söyleyebilme olarak açıklanan dürüstlük, her bireyde olması arzu edilen bireysel toplumsal ve evrensel bir kök değerdir (Hazım, 2019).

Dürüstlük, bireyin söz ve davranışlarında doğruyu savunması ve bu çizgiden sapmamasıdır. Bir değer olarak dürüstlük insan ilişkilerinde her bireyin diğerlerinden beklediği bir tutumdur. Bireyler; kendilerine yalan söylenmesinden, ikiyüzlü davranılmasından ve verilen sözlerin yerine getirilmemesinden rahatsız olurlar ve kendilerini bu davranışları sergileyen kişilerin yanında güvende hissetmezler. Duygusal güvenlik de fiziksel güvenlik kadar önemlidir. Bu değer, diğer tüm davranışlar gibi erken çocukluk döneminde şekillenir (Güler, 2014).

Bir birey dürüst olduğunda diğer insanlar ona güvenebilir ve bu ilişkilerin sağlam bir temel üzerine kurulmasını sağlar. Dürüstlük, bireylerin birbirlerine güvenmelerini sağlayarak toplumda işbirliği ve dayanışma kültürünün güçlenmesine yardımcı olur. Bu değer, bireyin yaşamının her alanında sahip olması gereken önemli bir erdemdir (Altıntaş, 2023).

Dürüstlük, bireyler ve toplum arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan, güven ve saygının kaynağı olan evrensel bir değerdir. Dürüstlük, kişinin kendi değerleriyle uyumlu hareket etmesini, söz ve davranışlarında doğruluğu esas almasını ifade eder. Bu değer, bireyin hem kendine hem de çevresindekilere karşı sorumluluk bilinci taşımasını sağlar. Dürüstlük sayesinde insanlar arasında güven oluşur, ilişkiler derinleşir ve toplumsal yapı daha sağlam bir temel üzerine inşa edilir. Aynı zamanda dürüstlük, bireyin iç huzurunu artırır ve ahlaki bütünlüğünü korumasına yardımcı olur. Dürüstlüğün hâkim olduğu bir ortamda, bireyler kendilerini ifade etmekte özgür hisseder ve iş birliğine dayalı bir toplumsal düzen mümkün hâle gelir. Bu nedenle dürüstlük, hem bireysel yaşamın hem de toplumsal refahın sürdürülebilirliği için vazgeçilmez bir değerdir.

4.4.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Dürüstlük Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13

Hayvan Çiftliği eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Açık ve Anlaşılır Olma		-
Dürüstlük	Doğru Sözlü Olma	87, 90, 90, 90,91, 91, 91,93, 97	9
	Güvenilir Olma	38, 39, 70, 76, 97	5
	Sözünde Durma		-
Toplam			14

Tablo 13'te görüldüğü gibi Hayvan Çiftliği eserinde dürüstlük kök değeri ile ilgili (f=14) ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde doğru sözlü olma (f=9), güvenilir olma (f=5) olduğu tespit edilmiştir. Hayvan Çiftliği eserinde dürüstlük kök değerinin açık ve anlaşılır olma ve sözünde durma tutum ve davranışlarına ilişkin vurguya rastlanmamıştır.

Hayvan Çiftliği eserinde bulunan dürüstlük değerine ilişkin alıntılar aşağıda verilmiştir:

‘Çiftlik hayvanlarının biri bile hırsızlığa yeltenmemiştir.’ (s. 38).

‘Hiç kimse çalıp çırpıyor, hiç kimse kendisine ayrılan tayın konusunda homurdanıp söylenmiyordu;’ (s. 39).

‘Artık hiçbir hayvan hırsızlığa yeltenmediği için de otağı tarlalardan çitlerle ayırmaya gerek kalmamıştı.’ (s. 70).

‘Hayvanlar bu konuda Squealer'a hemen güvence verdiler ve bir daha domuzların çiftlik evindeki yataklarda yatmaları konusunu hiç açmadılar.’ (s. 76).

‘İnekler, Snowball'ın gizlice ahırlarına girdiğini ve uykularında sütlerini sağdığını bile söylediler.’ (s. 87).

‘Napoleon, onlara dönerek suçlarını itiraf etmelerini istedi.’ (s. 90).

‘Fazla direnmeden her şeyi itiraf ettiler: Çiftlikten kovulduğu günden beri gizlice görüştükları Snowball ile yel değirmeninin yıkılmasında iş birliği yapmışlar, Hayvan Çiftliği'nin Bay Frederick'e aktarılması konusunda anlaşmaya varmışlardır.’ (s. 90).

‘Böyle düşünüyor, ama aklından geçenleri söze döküp dile getiremiyordu.’ (s. 93).

‘Ardından, bir kaz çıktı ortaya ve geçen hasatta çalıp gizlediği altı buğday başağını geceleri gizli gizli yediğini itiraf etti.’ (s. 91).

‘Sonra, koyunlardan biri, Snowball'un isteği üzerine yalağa işediğini açıkladı.’ (s. 91).

‘İki koyun da, Napoleon'a bağlılığıyla tanınan yaşlı bir koçu, öksürük nöbetleri tuttuğu bir sırada ateşin çevresinde kovalayarak öldürdüklerini itiraf ettiler.’ (s. 91).

‘Muriel, Altıncı Emir'i şöyle okudu: Hiçbir hayvan başka bir hayvanı sebepsiz yere öldürmeyecek.’ (s. 97) cümlesinde Muriel Altıncı Emir'i “Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmeyecek.” olarak okumamış, “sebepsiz yere” ifadesini ekleyerek ihlal edilen emri ve işlenen suçü örtbas etmeye çalışmıştır. Bu cümlede dürüstlük değeri “dürüst olunmaması”yla olumsuz bir biçimde vurgulanmıştır.

‘Clover, Benjamin'den, kendisine Altıncı Emir'i okumasını istediye de, Benjamin her zaman yaptığı gibi bu tür işlere bulaşmak istemediğini söyleyerek kıvırttı.’ (s.97).

4.4.2. Martı Eserinde Dürüstlük Değeri

Martı eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14

Martı eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
Dürüstlük	Açık ve Anlaşılır Olma		-
	Doğru Sözlü Olma	78,130	2
	Güvenilir Olma		-
	Sözünde Durma		-
Toplam			2

Tablo 14 incelendiğinde Martı eserinde dürüstlük kök değeri ile ilişkili (f=2) ifade tespit edilmiştir. Dürüstlük kök değerinin tutum ve davranışlarına göre eserde dağılımına bakıldığında ise doğru sözlü olma ile ilgili tutum ve davranışların (f=2) olduğu görülmüştür. Martı eserinde dürüstlük kök değerinin açık ve anlaşılır olma ve güvenilir olma ve sözünde durma tutum ve davranışlarına ilişkin herhangi bir vurguya rastlanmamıştır.

Martı eserinde bulunan dürüstlük kök değeri ile ilgili alıntılar aşağıda verilmiştir: ‘Martı Fletcher ne kadar incinmiş ve ne kadar onurlu olursa olsun, bu görkemli usta varlık karşısında yalan söyleyemezdi.’ (s. 78).

‘Martı Anthony hayatı boyunca dürüst ve mantıklı yaşamaya çalışmıştı.’ (s. 130).

Yukarıda dürüstlük kök değerinin doğru sözlü olma tutum ve davranışları ile ilgili yapılan alıntılarının ilkinde Martı Fletcher her ne kadar incinmiş olsa da doğru sözlü olmasıyla, ikincisinde de Martı Anthony tüm yaşamı boyunca dürüst ve mantıklı yaşamayı tercih etmesi ile dürüstlük tutum ve davranışları vurgulanmıştır.

4.5. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserinde Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular

Öz denetim, davranışlarını kontrol edebilme, davranışlarının sorumluluğunu alabilme, özgüvenli ve gerek duyulduğunda da özür dileyebilme şeklinde tanımlanmaktadır (MEB, 2018). Öz denetim TDK’ye göre bireyin tepkilerini, eylemlerini veya başka bir

hedefe yönelme eğilimini kontrol ederek daha önemli bir amaca ulaşmayı sağlaması, yani otokontrol anlamına gelmektedir (TDK, 2022). MEB (2023) tarafından tanımlanan öz denetim kök değeri, bireylerin davranışlarını kontrol etme, bu davranışlardan sorumluluk taşıma ve öz güven geliştirme gibi özellikleri kapsar. Demirel (2017)'e göre öz denetim, bireyin kendi kendisini denetleme ve kontrol etme çabası olarak tanımlarken Kızıldaş (2019) ise; bireyin kendi kriterleri ölçüsünde duygu, düşünce, his ve davranışlarını şekillendirme ve düzenleme becerisi olarak ifade etmektedir. Bu bağlamda öz denetim bireylerin kendi kararlarını, kendi özgür iradelerince alabilmeleri, kendi davranışlarını denetleyerek yönlendirebilmeleridir.

Öz denetime sahip olan bir birey iyi ya da kötüyü, doğru veya yanlış ayırt edebilecek yeteneğe sahip, kararlarında tutarlı, çevresinde var olanları dikkate alıp düşünerek hareket etmenin yanı sıra hatalarından da ders çıkararak özür dilemeyi bilir (Karaata, 2023). Öz denetim, istenmeyen davranışları önlemenin yanı sıra, arzu edilen davranışların gerçekleştirilmesini de teşvik etmektedir.

Toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi ve yaşadığımız hayatın düzen içerisinde devam edebilmesi için bireylerin öz denetime sahip olmaları gerekir. Bu açıdan öz denetim bireyin kendisi ve dünya arasında daha olumlu ilişkiler kurarak daha iyi ve ideal bir uyum sağlamak hedefiyle kendini dönüştürme ve sınırlama yeteneği olarak ifade edilebilir (Tangney vd., 2004).

Öz denetim, bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol ederek uzun vadeli hedeflerine uygun hareket etmesini sağlayan bir değerdir. Bu değer, bireyin dürtüsel tepkilerini yönetebilmesini, anlık tatmin yerine daha büyük kazanımlara odaklanmasını mümkün kılar. Öz denetim, yalnızca bireysel başarıyı artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplum içindeki uyumun da temel taşlarından biridir. Bireylerin kendi sınırlarını bilmesi ve sorumluluk bilinciyle hareket etmesi, çatışmaları azaltır ve iş birliğini artırır. Öz denetim, aynı zamanda bireyin özgüvenini pekiştirir ve karmaşık durumlarla başa çıkma kapasitesini güçlendirir. Bu nedenle öz denetim, hem kişisel gelişimin hem de toplumsal düzenin sürdürülebilirliği için hayati bir değerdir.

4.5.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Öz Denetim Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde öz denetim kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 15’te yer verilmiştir.

Tablo 15

Hayvan Çiftliği eserinde öz denetim kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
Öz denetim	Edepli Olma	13, 33, 36, 37, 46, 46, 47, 59, 63, 63, 66, 67, 73, 83,83, 83, 83,90, 90, 90, 93,93, 97, 98, 98, 117, 117, 118, 124, 131,	-
	İtaatkâr Olmak	131,132,132	33
	Sadık Olmak	24,24	2
	Tutumlu Olmak	82	1
	Tevazuu	13, 19	2
	Öz Eleştiri	77, 92	2
	Kanaatkâr Olmak	39, 106, 120, 129, 129, 120	6
	Toplam		44

Tablo 15’te görüldüğü gibi Hayvan Çiftliği eserinde öz denetim kök değeri ile ilişkili (f=44) ifade tespit edilmiştir. Öz denetim değerinin tutum ve davranışlarına göre eserde dağılımı incelendiğinde ise itaatkâr olmak (f=31), sadık olmak (f=2), tutumlu olmak (f=1), tevazuu (f=2), öz eleştiri (f=2), kanaatkâr olmak (f=6) olduğu görülmüştür. Hayvan Çiftliği eserinde öz denetim kök değerinin edepli olma tutum ve davranışlarına ilişkin vurguya rastlanmamıştır.

Hayvan Çiftliği eserinden öz denetim kök değeri ile ilgili alıntılar aşağıda verilmiştir:

‘Reis, baktı ki herkes yerini almış suspus bekliyor, gırtlakını temizleyip konuşmaya başladı.’ (s. 13).

‘Çok uzun yaşadım, ağılımda bir başıma yatarken düşünecek çok zamanım oldu, bu dünyanın düzenini, yaşamakta olan her hayvan kadar kavradığımı söyleyebilirim.’ (s. 13).

‘Yaşlıyım, sesim kısık, ama ezgisini öğrettiğim zaman siz şarkıyı çok daha güzel söyleyebilirsiniz.’ (s.19).

‘En sadık tilmizleri, iki araba atı, Boxer ile Clover'dı.’ (s. 24).

‘Kendi başlarına düşünmekte epey zorlanan bu iki at, domuzları öğretmen belledikten sonra onların her dediğini tartışmasız benimsemiş ve olduğu gibi öteki hayvanlara aktarmışlardı.’ (s. 24).

‘Hayvanların hepsi de kafalarını sallayarak emirler karşısında boyunlarının kıldan ince olduğunu belirttiler.’ (s. 33).

‘Hayvanlar sürü halinde tarlaya varıp hasadı kaldırmaya koyuldular.’ (s. 36).

‘Domuzlar doğrudan çalışmıyor, diğerlerini yönetiyor ve denetliyorlardı.’ (s. 37) cümlesinde öz denetim değeri ile eşit davranma tutum ve davranışının olumsuz bir ifadeyle aktarılmasıyla adalet değeri de yer almaktadır.

‘Hiç kimse çalıp çırpıyor, hiç kimse kendisine ayrılan tayın konusunda homurdanıp söylenmiyordu.’ (s. 39).

‘Birkaç kez E, F, G, H’yi de öğrenmiş, ama öğrenir öğrenmez bu kez A, B, C, D’yi unuttuğunu fark etmiş, en sonunda alfabenin ilk dört harfiyle yetinmeye karar vermişti; unutmamak için bu dört harfi her gün iki kez yazıyordu.’ (s. 41) cümlesinde öz denetim değerinin kanaatkâr olma tutum davranışı ile birlikte sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Yumuşak başlı bilinen boğalar ansızın azıyor, koyunlar çitleri yıkıp yoncaları mideye indiriyor, inekler kovaları tepip deviriyor, atlar buyruk dinlemiyor, birden durarak üstlerindeki parmaklıkların üzerinden öbür tarafa fırlatıyordu.’ (s. 46) cümlesinde öz denetim değeri tutum ve davranışlarının tam tersi davranışların sergilenmesiyle bu değer olumsuz ifadelerle aktarılmıştır.

‘Çevredeki çiftliklerde yıl boyunca bir başkaldırı dalgası yükseldi.’ (s.46) cümlesinde öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı “itaatsizlik” olarak işlenmiştir.

‘Hemen buyruklarını verdi; bütün hayvanlar birkaç dakikada yerlerini aldılar.’ (s. 47).

‘Napoleon'un yanından ayrılmıyorlardı.’ (s. 59).

‘Napoleon Yoldaş, öyle diyorsa öyledir.’ (s. 63).

‘Hayvanlar, her pazar sabahı saat onda büyük samanlıkta toplanıp haftalık buyrukları alıyorlardı.’ (s. 63).

‘Sadakat ve itaat önemlidir.’ (s. 63) cümlesinde hem sadık olma hem de itaatkâr olma tutum ve davranışı bulunmaktadır.

‘Hayvanlar bayrak göndere çekildikten sonra kafatasının önünden saygıyla geçerek girmek zorundaydılar samanlığa.’ (s. 66).

‘Squealer'in açıklamasını daha fazla karşı çıkmadan kabul ettiler.’ (s. 67).

‘Boxer, bu durumu her zamanki gibi, “Napoleon her zaman haklıdır!” diyerek geçiştirdi.’ (s. 73).

‘Hayvanlar boş vakitlerinde, yarıya kadar yükselmiş yel değirmeninin çevresinde dolanıp duruyor, dimdik yükselen sağlam duvarları hayran hayran seyrediyor, böylesine görkemli bir yapıyı nasıl ortaya çıkarabildiklerine kendileri de şaşırıyorlardı.’ (s. 77) cümlesi öz denetim değerinin tevazuu ile öz eleştiri tutum ve davranışlarının yanı sıra hayranlık ifadesinden dolayı saygı değerini de içermektedir.

‘Günlerce, kabuk ve pancardan başka bir şey yemediler.’ (s. 82).

‘Jones'un çiftlikten kovuluşundan bu yana ilk kez ayaklanmaya benzer bir şey meydana geldi.’ (s. 83) cümlesinde öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı “itaatsizlik” olarak vurgulanmaktadır.

‘Dört gün sonra akşama doğru, Napoleon bütün hayvanların avluda toplanmasını emretti. Herkes toplandığında, göğsünde madalyalarıyla (bir süre önce, kendisine hem “Birinci Dereceden Kahraman Hayvan”, hem de “İkinci Dereceden Kahraman Hayvan” nişanlarını vermişti) Napoleon belirdi.’ (s. 90).

‘Bunlar Napoleon'un pazar toplantılarını kaldırmış olmalarına karşı çıkmış domuzlardı.’ (s.90) cümlesinde öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı “itaatsizlik” olarak kullanılmış ve olumsuz bir biçimde aktarılmıştır.

‘Bunun üzerine Boxer, ayağını köpeğin üstünden çekti, köpek de acı inilti çıkararak sıvıştı oradan.’ (s. 90).

‘Bir yanlış yapmış olmalıyız.’ (s. 92) cümlesi öz eleştiri tutum ve davranışını içermektedir.

‘Ne olursa olsun yönetime bağlı kalacak, kendisine verilen emirleri harfi harfine yerine getirecek ve Napoleon'un önderliğini kabullenecekti.’ (s. 93).

‘O günden sonra İngiltere'nin Hayvanları Őarkısı bir daha hią duyulmadı.’ (s. 93).

‘O yıl hayvanlar bir önceki yıldan çok daha fazla çalıştılar.’ (s. 97).

‘Artık bütün emirler Squealer ya da öteki domuzların biri tarafından iletiliyordu.’ (s.98).

‘Artık kimse Napoleon'dan yalnızca “Napoleon” diye söz edemiyordu; resmi bir ağızla “nderimiz Napoleon Yoldaş” denmesi gerekiyordu.’ (s. 98) cümlesinde öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı ile vatanseverlik değerinin yasalara uyma tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Bir domuz ile başka bir hayvan yolda karşılaştıklarında öteki hayvan kenara çekilerek domuza yol verecek ve bütün domuzlar pazar günleri kuyruklarına yeşil kurdele takma ayrıcalığına sahip olacaklardı.’ (s. 117) cümlesinde “teki hayvanın kenara çekilerek yol vermesi” itaatkâr olma tutum ve davranışının yanı sıra vatanseverlik değerinin yasalara uyma tutum ve davranışını içermektedir. Bu ifade, adalet değerinin eşit olma tutum ve davranışına aykırı olduğundan adalet değerini olumsuz bir ifadeyle aktarmaktadır.

‘Beden eğitimi ve gezinti için bahçeye çıkıyorlardı, ama öteki hayvanların yavrularıyla oynamalarına izin yoktu. (s. 117) cümlesinde öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı ile vatanseverlik değerinin kanunlara uyma tutum ve davranışı işlenmiş; adalet değerinin eşit davranma tutum ve davranışı ise olumsuz yönüyle vurgulanmıştır,

‘Tavuklar, beş gün kadar direnseler de, sonunda teslim olarak folluklarına döndüler.’ (s. 83) cümlesinde direnmelerinde sabır değerinin tutum ve davranışlarından sebat etmek ile teslim olmalarında umut etme “umutsuzluk” olarak ve öz denetim değerinin tutum ve davranışlarından itaatkâr olmak birlikte işlenmiştir.

‘Gösteriler’in en büyük tutkunu koyunlardı; içlerinden biri vakit kaybettiklerinden ve soğukta dikilip durmaktan başka bir Şey yapmadıklarından yakınmaya kalksa bu hayvanlar, gerçekten de, domuzlar ve köpekler ortada görünmediği zamanlar yakınıyorlardı), koyunlar o saat bir ağızdan, “Dört ayak iyi, iki ayak kötü!” diye avazları çıktığı kadar bağırıyorlardı.’ (s. 118).

‘Az yiyip çok çalışmak dayanılır gibi değildi ama Boxer asla pes etmiyordu.’ (s. 120) cümlesinde öz denetim değerinin kanaatkâr olma tutum ve davranışı ile dostluk değerinin tutum ve davranışlarından özgecilik ve sabır değerinin tutum ve davranışlarından sebat etme birlikte işlenmiştir.

‘Hayvanlar, domuza aldırış etmeden, işi bırakıp çiftlik binalarının oraya koştular.’ (s. 124) cümlesinde itaatkâr olma tutum ve davranışı “itaatsizlik” olarak, vefalı olma tutum ve davranışı ile işlenmiştir.

‘Önder'e göre gerçek mutluluk çok çalışmak ve yalın yaşamakta yatıyordu.’ (s. 129).

‘Bir gün Squealer koyunlara ardından gelmelerini emretti ve onları çiftliğin öbür ucunda, körpe huş ağaçlarıyla kaplı bir yere götürdü.’ (s. 131).

‘Koyunlar, Squealer'in gözetiminde, akşama kadar ağaçların yapraklarını yediler.’ (s. 131).

‘Squealer, akşam çiftlik evine dönmeden, koyunlara orada kalmalarını tembihledi; hava da sıcaktı zaten.’ (s. 132).

‘Koyunlar, bir hafta orada kaldılar; bu süre boyunca öteki hayvanlar koyunlarla hiç karşılaşmadılar.’ (s. 132).

4.5.2. Martı Eserinde Öz Denetim Değeri

Martı eserinde öz denetim kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16

Martı eserinde öz denetim kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Edepli Olma		-
	İtaatkâr Olmak	17, 24, 24, 71, 93	5
	Sadık Olmak		-
	Tutumlu Olmak		-
Öz denetim	Tevazuu	16, 18, 24, 50, 72, 73, 99, 108, 108,109,117, 118, 118, 129	14
		16, 30, 30, 50, 50, 50, 55, 55, 56, 58, 58, 58, 72, 73, 74, 75, 90, 91, 93,100, 100,109, 129,	
	Öz Eleştiri	130	24
	Kanaatkâr Olmak	17, 18, 18, 24, 24	5
Toplam			48

Tablo 16 incelendiğinde Martı eserinde öz denetim kök değeri ile ilişkili toplamda (f=48) ifade tespit edilmiştir. Öz denetim kök değerinin tutum ve davranışlarına göre eserde dağılımı incelendiğinde itaatkâr olmak (f=5), tevazuu (f=14), öz eleştiri (f=24), kanaatkâr olmak (f=14) olduğu görülmüştür.

Martı eserinde bulunan öz denetim kök değeri ile ilgili alıntılar şu şekildedir:

‘Jonathan, itaatkâr bir şekilde boynunu önüne eğdi.’ (s. 17).

‘Hava karardıktan sonra bir martının yeri sahildir.’ (s. 17) cümlesinde vatanseverlik değerinin yasalara uyma tutum ve davranışı da vardır.

‘O andan itibaren normal bir martı olmaya karar verdi.’ (s. 17).

‘Ne yapmam gerektiğini söyleyin bana.’ (s. 17).

‘Oldukça sessiz bir martı olan küçük Martin William, öğretmenin söyledikleriyle hızlıca harekete geçti.’ (s. 93).

‘Nedeni neydi bilmiyordu ama neredeyse kanatlarının suya değdiği bir yükseklikte, az bir çabayla, havada daha uzun bir süre kalabiliyordu. (s. 16).

‘Yüz fitte kanatlarını olabildiğince hızlı çarparak dalgaların arasına dimdik daldı ve martıların niçin gösterişli bir şekilde dimdik denize dalamadığını öğrendi.’ (s. 18).

‘Ben de diğer martılar gibi bir martıyım ve onlardan biri gibi uçmalıyım.’ (s. 24).

‘Kendilerinden gayet emin, sakince konuşuyorlardı. (s. 50).

‘Chiang'e göre bu işin kuralı, Jonathan'ın kendisinin bir metre kanat açıklığıyla sınırlı bir bedene sahip, rotası belirlenmiş bir martı görmemesiydi.’ (s. 72).

‘Jonathan ise biraz utangaçlaşmıştı.’ (s. 73) cümlesinde Jonathan, övüldüğü için utanmış, tevazuu tutum ve davranışını sergilemiştir.

‘Sence biz zamanımızın ilerisinde miyiz?’ (s. 99).

‘Ben mi yol gösterebilecek bir durumdayım?’ (s. 108).

‘Jon, ben sadece sıradan bir martıyım, ama sen...’ (s. 108).

‘Ve tam da bunu söylerken Jonathan'ın, dostunun, gerçekte kendisinden çok daha da mükemmel olmadığını birdenbire anladı.’ (s. 109) cümlesi öz denetim değerinin hem tevazuu hem de öz eleştiri tutum ve davranışını içermektedir.

‘Arada sırada çalışırken hava akrobasisi yapan kuşlar vardı; Fletcher'dan, hatta bazen ‘Jonathan'dan bile daha akrobatik hareketler yapıyorlardı.’ (s. 117).

‘Fletcher ise, “Lütfen. Bana Fletcher deyin. Sadece Martı Fletcher.”’ diye yanıtlıyordu onları.’ (s.118).

‘Ona saygı gösteren bir unvanla hitap ettikleri için dehşete düşmüştü.’ (s. 118).

‘Hak etmiyorsam milyonlarca çakıl taşı bile beni kutsal yapmaz ve diğer martıların benim hakkında ne düşündüğünü umursamıyorum.’ (s. 129).

Bireyin kendi davranışlarını kontrol etmesi öz denetim değerinin beceri ve tutumları arasındadır. Martı eserinde bu davranışları örneklendiren cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

‘Deniz seviyesine çok yakın bir yükseklikte süzulebilmek için sürekli çalışan ve bu yüzden bütün bir günü yalnız geçiren Jonathan için ailesi bile çok kaygılanıyordu.’ (s. 16).

‘Bu martı sürüsünün tarihinde tek büyük andı, bu bir atılımdı.’ (s. 30).

‘Jonathan, yeryüzünün akrobatik uçuş yapabilen tek martısıydı.’ (s. 30).

‘Artık bu yaşlı vücut, birkaç yüz fitin daha üstüne çıkacak güçte değil.’ (s. 50).

‘Benim evim yok, bir sürüye ait değilim. Ben toplumdun dışlanmış biriyim.’ (s. 50).

‘Daha yükseklerde uçabilirdi.’ (s.50).

‘Aynı martıydı, fakat daha şimdiden önceki uçuşlarından çok daha iyi uçabilmişti.’ (s. 55).

‘Dünyadaki çabamın yarısını göstererek hızımı iki katına çıkarabilir, dünyadakinden iki kat daha başarılı olabilirim.’ (s. 55).

‘Eski uçuş rekorundan daha fazla olmasına rağmen, yeni bedeninin de yapabileceği şeylerin de bir sınırı vardı.’ (s. 56).

‘Yola çıkarlarımızın çoğu çok yavaştı.’ (s. 58).

‘Nereden geldiğimizi hemen unutup nereye gideceğimizi merak bile etmeden, günöbirlik yaşayarak çoğu kez birbirinin aynısı şeyi yaptık; bir dünyadan gelip diğerine gittik.’ (s.58).

‘Yemekten, birbirimizle mücadele etmekten, sürüye gücümüzü kanıtlamaya çalışmaktan daha başka yaşama nedenleri olduğunu öğrenmek için kaç yaşamdaki geçmek zorunda kaldık, bir fikrin var mı Jonathan?’ (s. 58).

‘Doğru! Ben sınırları olmayan, mükemmel bir martıyım.’ (s. 72).

‘Sonunda anladın, dedi Chiang, fakat kontrolünü daha iyi sağlamak için biraz daha çalışmaya ihtiyacın var.’ (s. 73).

‘Her şeye yeni başlıyorum! Sizden öğrenecek çok şeyim var.’ (s. 73).

‘Eğer burada öğrendiklerinin sadece onda birini orada öğrenmiş olsaydı, ne anlamlı bir yaşam olurdu.’ (s. 74).

‘Tekrar tekrar deniyorum fakat bir türlü yapamıyorum.’ (s. 90) cümlesinde öz denetim değeri, sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı ile birlikte işlenmiştir.

‘Biz buna henüz hazır değiliz, dedi Martı Henry Calvin.’ (s. 91).

‘Kendisini bile hayrete düşürecek kadar ustaca gerçekleştirmişti bunu.’ (s. 93).

‘Belki biz alışılmışın ilerisindeyiz.’ (s. 100).

‘Uçma söz konusu olduğunda çoğu martıdan ileri olduğumuz söylenebilir.’ (s. 100).

‘Öyleyse benim de senin yanına geleceğim ve uçuş hakkında sana bir iki bir şey göstereceğim zaman pek de uzak değil.’ (s. 109).

‘Hayır. Öğrenecek bir şey var, ama bunun ne olduğunu bilmiyorum.’ (s. 129).

‘Bir yosun gibi anlam ve neşeden yoksun bir şekilde var olmaktansa hiç olmamak daha iyiydi.’ (s. 130).

Martı eserinde öz denetim değerinin tutum ve davranışlarından kanaatkâr olmanın vurgulandığı cümlelere aşağıda yer verilmiştir.

‘Eğer bir şey öğrenmek istiyorsan, nasıl yiyecek bulacağını öğren.’ (s. 17).

‘Şunu, hiç aklından çıkarma; senin uçma nedenin yiyecek bulabilmek.’ (s. 18).

‘Birkaç gün boyunca, diğer martılar gibi davranmaya çalıştı.’ (s. 18).

‘Ben bir martıyım ve doğamla sınırlıyım.’ (s. 24).

‘Sürüme geri dönmeli, neysem o olmalı, sınırları belli zavallı bir martı olarak kalmalıyım.’ (s. 24).

4.6. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Sabır Değerine İlişkin Bulgular

Sabır; üzücü durum ve koşullarda sessiz kalarak bunların bitmesini bekleme iradesi, dayanma gücü olarak tanımlanmıştır (TDK, 2022). Diğer bir tanıma da göre sabır, bireyin kendi iradesi dışında oluşan zorluklar karşısında soğukkanlı bir şekilde tahammül sergilemesidir (Seyyar, 2003). MEB (2023) tarafından belirtilen sabır kök değeri; azim, bekleme yeteneği ve tahammül gibi erdemleri de içermektedir.

Sabır, zorluklarla karşılaşıldığında istekli, dayanıklı ve sakin kalarak bekleyebilme, istikrar gösterebilme yetisidir. Genellikle sabır, bireyin bir hedefe ulaşmak veya bir engeli aşmak için zaman ve çaba harcaması gereken durumlarda önemli bir özellik olarak öne çıkar.

Zorlu dönemlerde veya hayatın sunduğu güçlüklerle karşılaşıldığında sabır büyük bir öneme sahiptir. Bireyler yaşamları boyunca kendi iradesi ve gücü dışında doğal afetler, kazalar, hastalıklar ve ölüm gibi birçok olumsuzluk ile karşılaşmaktadır. Böyle durumlar içinde bireylerin hayata tutunabilmeleri için sabırlı olması gerekmektedir. Bu değer, bireyin anlık hayal kırıklıklarını yönetmesini, duygularını kontrol etmesini ve olaylara uzun vadeli bir bakış açısıyla yaklaşmasını sağlar. Sabır, yalnızca bireysel dayanıklılığı artırmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal ilişkilerde hoşgörüyü ve anlayışı teşvik eder. İnsanın sabır gösterebildiği durumlarda çatışmalar azalır, iletişim güçlenir ve daha sağlıklı çözümler üretilir. Sabır, kişisel gelişimin bir aracı olduğu kadar, başarıya giden yolda da vazgeçilmez bir rehberdir. Bu nedenle sabır, bireyin hem iç huzurunu koruyan hem de toplumsal barışa katkıda bulunan güçlü bir değerdir.

4.6.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Sabır Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde sabır kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17

Hayvan Çiftliği eserinde sabır kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
		37, 40, 41, 68, 68, 69, 81, 81, 102,102, 83, 120,	
	Sebat Etmek	120, 121, 121	15
		81, 81, 86, 93, 98, 102, 102, 106,120,	
Sabır	Umut Etmek	121, 124, 124, 131, 131, 131	15
Toplam			30

Tablo 17’de görüldüğü gibi Hayvan Çiftliği isimli eserinde sabır kök değeri ile ilişkili (f=30) ifade tespit edilmiştir. Sabır değerinin tutum ve davranışlarına göre eserde dağılımı incelendiğinde; sebat etmek (f=15), umut etmek (f=15) olduğu görülmektedir

Hayvan Çiftliği eserinde sabır kök değeri ile ilişkilendirilen tutum ve davranışlara aşağıda yer verilmiştir:

‘Hasadı kaldırına kadar ırgatlar gibi çalıştılar, baştan ayağa tere battılar!’ (s. 37) cümlesinde sebat etme tutum ve davranışının yanı sıra dostluk değerinin dayanışma tutum ve davranışı da bulunmaktadır.

‘Snowball, ayrıca, öteki hayvanların Hayvan Kuralları’nda örgütlenmesiyle de uğraşmakta, bu iş için bıkmadan usanmadan çaba harcamaktaydı.’ (s. 40) cümlesinde hem sabır değerinin sebat etme hem de dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışı yer almaktadır.

‘...en sonunda alfabenin ilk dört harfiyle yetinmeye karar vermişti; unutmamak için bu dört harfi her gün iki kez yazıyordu.’ (s. 41) cümlesinde hem kanaatkâr olmak hem özgecilik hem de sebat etme tutum ve davranışı bulunmaktadır.

‘Koca bir yıl köle gibi çalıştılar.’ (s. 68).

‘Ama böyle çalışmaktan muyluydular, ne yapıyorlarsa bir avuç aylak ve soyguncu insanın çıkarı için değil, kendi çıkarları uğruna ve gelecek kuşaklar için yaptıklarının bilincinde olduklarından, var güçleriyle çabalıyor, her türlü özveriye sessizce katlanıyorlardı.’ (s. 68) cümlesinde sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışının yanı sıra sorumluluk değerinin kendi ve çevrenin

sorumluluğunu alma ve dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışlarını da içerdiği görülmüştür.

‘Bazen Clower onu kendisini fazla zorlamaması için uyarıyor ama Boxer ona asla kulak asmıyordu.’ (s. 69).

‘Daha sonra hava ayaza çevirip don yaptığında yeniden çalışmaya koyuldular, ama büyük güçlüklerle karşılaşıyorlardı, eskisi kadar umutlu değildiler’ (s. 81) cümlesinde sabır değerinin umut etmek tutum ve davranışı olumsuz olarak işlenmiştir.

‘Squealer halka hizmet etmenin mutluluğu ve emeğin onuru üstüne müthiş söylevler çekiyor, Boxer’in gücü ve hiç vazgeçmediği “Daha çok çalışacağım!” çığlıkları hayvanları kışkırtıp coşturuyordu.’ (s. 81).

‘Tavuklar, beş gün kadar direnseler de, sonunda teslim olarak folluklarına döndüler.’ (s. 83) cümlesinde sabır değerinden sebat etmenin yanı sıra teslim olmalarında umutsuzluk tutum ve davranışları ile öz denetim değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışı da bulunmaktadır.

‘Yalnızca Boxer ve Clover cesaretlerini yitirmemişlerdi.’ (s. 81) cümlesinde cesaret yalnızca cesaret kavramı olarak değil sabır değerinin umut etme tutum ve davranışı anlamında ifade edilmiş ve olumsuz bir biçimde vurgulanmıştır.

‘Kendisinin gözünde canlandırdığı gelecekte, hayvanların açlık ve kırbaçtan kurtuldukları, herkesin eşit olduğu, herkesin kendi gücüne göre çalıştığı ve Koca Reis'in konuştuğu gece yolunu şaşırmış ördek yavrularına kucak açtığı gibi güçlülerin zayıfları koruduğu bir toplum vardı.’ (s. 93) cümlesinde sabır değerinin umut etme tutum ve davranışı, adalet değerinin eşit davranma, adil olma tutum ve davranışları ile sevgi değeri de işlenmiştir.

‘Ama gene de öyle günler oluyordu ki daha az rakam dinleyip daha çok yemek yiyeceğimiz günleri ne zaman göreceğiz, diye düşünmeden edemiyorlardı.’ (s. 98).

‘Ne kadar çok emek verdiklerini, ne hayal kırıklıklarının üstesinden geldiklerini, çarklar dönüp dinamolar çalışınca hayatlarının ne kadar farklı olacağını düşündüklerinde yorgunluk gövdelerinden akıp gitti; zafer naraları atarak yel değirmeninin çevresinde hopluya zıplaya oynamaya başladılar.’ (s. 102) cümlesiyle sabır değerinin hem sebat etme hem de umut etme tutum ve davranışı vurgulanmıştır.

‘Deneyimsizliğe, kullanılan aletlerin ilkelliğine, talihsizliklere, Snowball'ın ihanetine, sözün kısası her türlü engele karşın, işi tam zamanında belirlenen günde bitirmeyi başarmışlardı.’ (s. 102) cümlesinde sabır değeri ile birlikte özgecilik tutum ve davranışı ve sorumluluk değeri de bulunmaktadır.

‘İki gün sonra hayvanlar samanlıkta yapılacak özel bir toplantıya çağırdılar.’ (s. 102).

‘Foxwood Çiftliği'ne de dört güvercin salınarak, Pilkington'la yeniden dostça ilişkiler kurulmasını sağlayabileceği umulan bir uzlaşma mektubu gönderildi.’ (s. 106) cümlesinde sabır değeri ile vatanseverlik değerinin barış tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Az yiyip çok çalışmak dayanılır gibi değildi ama Boxer asla pes etmiyordu.’ (s. 120) cümlesinde sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı ile özgecilik ve kanaatkâr olma tutum ve davranışı da bulunmaktadır.

‘Boxer, ayağı iyileştikten sonra, her zamankinden daha sıkı çalışmaya başladı.’ (s. 120) cümlesinde sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı ile dostluk değerinin tutum ve davranışı da vurgulanmıştır.

‘Sağlığı umurunda değildi; tek isteği, kendisi emekliye ayrılmadan yel değirmeni için yeterince taş toplanmasıydı.’ (s. 120) cümlesinde sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı ile birlikte dostluk değerinin özgecilik tutum ve davranışı da bulunmaktadır.

‘...Hem bir ayım kalmıştı. Doğrusu, emekliliğimi dört gözle bekliyordum. Benjamin de yaşlandı artık; belki onu da emekliye ayırırlar da bana arkadaşlık eder.’ (s. 121) cümlesiyle sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışı ile birlikte dostluk değerinin özgecilik ve arkadaşlık tutumu da iletilmiştir.

‘Herkes “İlkbahar otları bir yeşersin, Boxer kendini toparlar.” diyordu.’ (s. 120).

‘Bir iyileşirse, en azından üç yıl daha yaşayabilir, büyük otlağın bir köşesinde huzurlu günler geçirdi.’ (s. 124).

‘Belki de hayatında ilk kez okumaya, bir şeyler öğrenmeye vakit ayırabilecekti.’ (s. 124).

‘Gene de hayvanlar umutlarını asla kaybetmiyordu.’ (s. 130).

‘Bir gün mutlaka gerçek olacaktı; belki hemen gerçekleşmeyecekti, belki şimdi hayatta olanlar o günleri göremeyeceklerdi ama düşleri bir gün mutlaka gerçek olacaktı.’ (s. 131).

‘Koca Reis'in müjdelediği, İngiltere'nin yemyeşil çayırlarında tek bir insan ayağının basmayacağı, Hayvan Cumhuriyeti'ne inançlarını yitirmemişlerdi.’ (s. 131).

‘Zor bir hayat yaşıyor olabilirlerdi, umutlarının tümü gerçekleşmemiş olabilirdi, ama öteki hayvanlardan farklı olduklarının bilincindeydiler.’ (s. 131).

4.6.2. Martı Eserinde Sabır Değeri

Martı eserinde sabır kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18

Martı eserinde sabır kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
Sabır	Sebat Etmek	15, 15, 16, 16, 17, 18, 18, 19, 28, 28, 30, 30, 57, 59, 86, 90, 90, 91, 94	19
	Umut Etmek	15, 31, 76	3
Toplam			22

Tablo 18’e göre Martı eserinde sabır kök değeri ile ilgili (f=22) ifade tespit edilmiştir. Bu değerlere ilişkin tutum ve davranışların eserde dağılımları incelendiğinde sebat etmek (f=19), umut etmek (f=3) olduğu görülmüştür.

Martı eserinde sabır kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların yer aldığı cümleler aşağıda verilmiştir:

Sabır değerinin tutum ve davranışlarından sebat etmek, tüm zorluklara rağmen bir hedefe ulaşabilmek için istikrarlı bir şekilde çaba göstermek anlamına gelir. Sebat etme, Martı eserinde şu cümlelerde görülmektedir:

‘Jonathan Livingston tek başına uçuş çalışmaları yapıyordu.’ (s. 15).

‘Yüz fite yükseldiğinde perdeli ayaklarını iyice indiriyor, gagasını kaldırıyor ve ona acı veren bir kavisi oluşturabilmek için kanatlarını iyice geriyordu.’ (s. 15).

‘Deniz seviyesine çok yakın bir yükseklikte süzûlebilmek için sürekli çalışan ve bu yüzden bütün bir günü yalnız geçiren Jonathan için ailesi bile çok kaygılanıyordu.’ (s. 16).

‘Yavaş yavaş uçuyordu ki yine hızı kesildi ve düşecek oldu. Fakat hiç utanmadı bundan, çünkü Martı Jonathan Livingston sıra dışı bir kuştı.’ (s. 16).

‘Ancak alçakta süzûlmeyi kumsalda da denemeye ve kumsalda bıraktığı yarışmaya başlayınca ailesinin kaygısı daha da arttı.’ (s. 17).

‘İki yüz fitte, gagasını dik bir şekilde aşağı eğip elli milin üstüne çıktığı her anda kanatlarını sabit tutarak dalmayı tekrar denedi.’ (s. 18).

‘Zaman geçtikçe aşama kaydediyor, yeteneğinin sınırlarını zorlayarak dikkatlice çalışıyordu.’ (s. 18).

‘On kere denedi, saatte yetmiş mili aştığında her on denemede de sadece bir tüy yumağıymış gibi güçsüz kaldığını hissediyor kontrolünü kaybediyor ve suya, kelimenin tam anlamıyla, çakılıyordu.’ (s. 19).

‘Bir an bile ölümü ya da başarısızlığı düşünmeden, kanatlarını vücuduna iyice yapıştırdı.’ (s. 28).

‘Gün doğumuyla birlikte martı Jonathan, çalışmalarına yeniden başladı.’ (s. 28).

‘Tabii ki o yine gagasını gökyüzüne dikip saatte yüz altmış mil hızla uçmaya devam etti.’ (s. 30).

‘Jonathan, gün batımına kadar sürekli uçtu.’ (s. 30).

‘Her gün tüm vakitlerini geliştirdikleri yöntemleri deneyerek, uçuş çalışmaları yaparak geçiriyorlardı.’ (s. 57).

‘Hadi yeniden dene, dedi tekrar tekrar Sullivan, “Hadi yeniden dene. Ve işte sonuç” Çok iyi.’ (s. 59).

‘Öğrencileri, bütün bir günü uçarak geçirmenin yorgunluğuyla uyuyup kalacaklardı mutlaka.’ (s. 91).

‘Fakat en önemlisi, uçmayı öğrenmede ısrarlıydı.’ (s. 86).

‘Fakat hepsi için şu an, çok büyük bir çaba göstererek çalışmak, bunun ardındaki gerçek nedeni anlamaktan daha kolaydı.’ (s. 90).

‘Tekrar tekrar deniyorum fakat bir türlü yapamıyorum.’ (s. 90).

‘Yarın daha yükseğe çıkmaya kendi kendine karar vermişti.’ (s. 94).

Bu cümlelerde Martı Jonathan’ın daha yükseğe çıkabilmek, uzun süre havada kalabilmek, uçmayı sadece karnını doyurmak için değil özgürlük duygusunu doya doya yaşayabilmek için azimle mücadele etmesi ile sabır değerinin sebat etme tutum ve davranışlarını sergilediği görülmektedir.

Sabır her ne kadar erdemli ve kişiyi doğru davranışa yönlendiren bir değer olsa da bazen sabır sınavları kişiyi zorlayabilir. Sabrı yaşanabilir kılan umut etme, bir gün sabredilmesi gereken durumun geçeceğini düşleyebilmedir. Sabır, sebat etmeyi ne kadar içeriyorsa umut etme tutum ve davranışını da o oranda içermelidir. Yoksa bunun adı sabretmek değil katlanmak olur. Aşağıdaki cümleler sabır değerinin umut etme tutum ve davranışlarını içermektedir:

‘Eğer bu kavisi oluşturabilirse daha yavaş uçabilecekti.’ (s. 15).

‘Önünde uzanan gelecekte umutluydu Jonathan.’ (s. 31).

‘Dünyada bir ya da iki tane öğrenmeye hazır martı olmalıydı.’ (s. 76).

4.7. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Saygı Değerine İlişkin Bulgular

Saygı kavramı gündelik yaşam içerisinde en çok ihtiyaç duyulan, ilişkilerin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi bakımından son derece önemli görülen ahlaki bir değerdir (Şentürk, 2008). Saygı; bir insanın, bir nesnenin veya bir kavramın değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı ya da kutsallığı nedeniyle ona karşı dikkatli, özenli ve ölçülü davranmayı sağlayan sevgi duygusu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Saygı değeri; alçakgönüllülük, başkalarına kendi istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu dikkate alma gibi kavramlarla tanımlanabilir (MEB, 2023).

Bireyler tarafından farklı şekillerde ele alınan saygı kavramı genel bir ifade ile üstün ve faydalı olma gibi sebeplerden dolayı bir bireye ya da bir şeye karşı dikkatli ve ölçülü bir şekilde davranış göstermeye neden olan tavır, tutum ile diğer bireylere

rahatsızlık vermektten çekinme duygusu anlamına gelmektedir (Bilgili ve Küçük Turgut, 2021).

Bireyin toplumda yaşamını sürdüren diğer bireyleri anlamasına yardımcı olması bakımından evrensel bir değer olarak görülen saygı; sağlıklı bir şekilde iletişimin gerçekleşmesi ve toplumun kültürel normlarının gelecek nesillere aktarılması bakımından oldukça önemlidir (Özdemir, 2017).

Saygı, bireylerin birbirlerinin haklarını, farklılıklarını ve değerlerini kabul ederek ilişkilerini adalet ve hoşgörü temelinde sürdürmelerini sağlayan evrensel bir değerdir. Saygı, yalnızca insanlara değil; doğaya, farklı kültürlere ve düşüncelere yönelik bir anlayışı da içerir. Bu değer, toplumsal uyumun ve bireyler arası güvenin temelini oluşturur. Saygının hâkim olduğu bir ortamda insanlar kendilerini güvende hisseder, özgürce ifade edebilir ve potansiyellerini gerçekleştirebilir. Aynı zamanda, saygı, bireyin kendi sınırlarını tanımasını ve başkalarının sınırlarına özen göstermesini teşvik eder. Bu nedenle saygı, hem bireysel ilişkilerde hem de toplumsal düzende sürdürülebilir barışın ve dayanışmanın vazgeçilmez bir parçasıdır.

4.7.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Saygı Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde saygı kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 19

Hayvan Çiftliği eserinde saygı kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Büyüklerine Saygı	99, 101	2
	Saygı	9,12,12, 22, 22, 38, 41, 52, 52, 52, 55, 55, 56,	
Saygı	Duymak/Duyulmak	56, 58, 69, 72, 72, 73, 77, 87, 96, 103,109,	
	Bilge Sözü Dinlemek	110, 118,127, 127, 129, 131,131,137, 137, 137	34
		18, 37	2
Toplam			38

Tablo 19’da görüldüğü gibi Hayvan Çiftliği isimli eserde saygı kök değeri ile ilgili (f=38) ifade tespit edilmiştir. Bu değerle ilişkili tutum ve davranışların eserde dağılımları incelendiğinde; büyüklerine saygı duymak (f=2), saygı duymak/duyulmak (f=34), bilge sözü dinlemek (f=2) olduğu görülmüştür.

Hayvan Çiftliği eserinde bulunan saygı kök değeri ile ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

‘Koca Reis’e çiftlikte o kadar büyük bir saygı duyuluyordu ki, onun ne diyeceğini öğrenmek için herkes uykusundan olmaya razıydı.’ (s. 9).

‘Alnından burnuna doğru inen akıtma onu biraz ahmak gösteriyordu; gerçekten de çiftlikteki hayvanların en zekisi sayılmazdı, ama sağlam kişiliği ve akıllara durgunluk veren çalışkanlığıyla herkesin saygısını kazanmıştı.’ (s. 12).

‘Ama açıkça belli etmemesine karşın Boxer’a hayrandı.’ (s. 12).

‘Ve en önemlisi, bu öğüdümü sizden sonra gelenlere iletin ki, gelecek kuşaklar zafere kadar savaşsın.’ (s.18) cümlesinde saygı değeri ile birlikte sorumluluk değeri de yer almaktadır.

‘Domuzların en yeteneklileri, Bay Jones’un satmak için yetiştirdiği, Snowball ve Napoleon adlı iki genç erkek domuzdu.’ (s. 22).

‘Snowball, Napoleon’dan daha canlı, daha hayat dolu bir domuzdu; hem ağzı daha iyi laf yapardı, hem de daha yaratıcıydı; ama kişiliğinin Napoleon kadar sağlam olmadığı söylenirdi.’ (s. 22).

‘Üstün bilgileriyle önderliği üstlenmeleri doğaldı.’ (s. 37).

‘Boxer’a herkes hayrandı.’ (s. 38).

‘Domuzların okuma yazması kusursuzdu.’ (s. 41).

‘Ardından, savaşta yitirdikleri koyun için ağırbaşlı bir gömme töreni düzenlendi, mezarının üstüne bir alıç fidanı dikildi.’ (s. 52) cümlesinde vefa değeri de işlenmiştir.

‘Birinci Dereceden Kahraman Hayvan nişanı, hemen orada Snowball ve Boxer’a verildi.’ (s. 52).

‘Savaşta hayatını yitirmiş koyun ise “İkinci Dereceden Kahraman Hayvan” nişanına değer görüldü ‘ (s. 52).

‘Öteki hayvanlar bütün bunlardan hiçbir şey anlamıyor, ama çok etkileyici buluyorlardı.’ (s. 56).

‘Gücü, neredeyse geri kalan hayvanların tümünün gücüne eşit olan Boxer olmasaydı, belki de işin üstesinden gelemeyeceklerdi.’ (s. 69).

‘Hayvanlar, onun kayanın kaymasını önlemek için soluk soluğa didinişini, ayaklarının ucuyla toprağa tutunuşunu, geniş sağrılarının kan ter içinde kalışını hayranlıkla izliyorlardı.’ (s. 69).

‘Ama gene de, dört ayaklı Napoleon'un iki ayaklı Whymper'a buyruklar verdiğini görmek, gururlarını okşuyor, bu yeni durumu bir ölçü de olsa benimsemelerini sağlıyordu.’ (s. 72).

‘Öte yandan, hayvanların kendi işlerini üstesinden beceriyle gelmelerine, istemeye istemeye de olsa hayranlık duyuyorlardı.’ (s. 72).

‘Kaldı ki Önder'in (son zamanlarda Napoleon'dan “Önder” diye söz eder olmuştu) saygınlığı açısından, basit bir ağıl yerine evde yaşaması daha uygundur.’ (s.73).

‘Hayvanlar boş vakitlerinde, yarıya kadar yükselmiş yel değirmeninin çevresinde dolanıp duruyor, dimdik yükselen sağlam duvarları hayran hayran seyrediyor, böylesine görkemli bir yapıyı nasıl ortaya çıkarabildiklerine kendileri de şaşırıyorlardı.’ (s. 77) cümlesinde öz eleştiri tutum ve davranışı da vardır.

‘...öteki hayvanlar da saygılı bir uzaklıktan onu izliyorlardı.’ (s. 87).

‘Yetimlerin biricik babası!’ (s. 99).

‘Squealer ise öfkeyle kalkarlarsa zararlı oturacaklarını söylüyor, Napoleon Yoldaş'ın bilgi ve deneyimine güvenmelerini öğütüyordu.’ (s. 101).

‘Domuzlar, Pilkington'la dostluğu ilerletmiş görünerek Frederick'in kerestelere on iki sterlin daha fazla ödemesini sağlamış olan Napoleon'un kurnazlığına şapka çıkardılar.’ (s. 103).

‘Bir zamanlar yel değirmeninin bulunduğu yerde, saygılı bir suskunluk içinde kısa bir süre öylece durdular.’ (s. 109)

‘Savaşta can verenler ağırbaşlı bir törenle gömüldüler.’ (s. 110) cümlesinde aynı zamanda dostluk değerinin vefa tutum ve davranışı da yer almaktadır.

‘Ayaklanma ve hayvancılığın temel ilkeleri konusunda kendilerine söylenen her şeyi hiç tartışmadan kabul ediyorlardı; özellikle de derin bir saygı duydukları Clover’ın ağzından çıkmışsa...’ (s. 129)

‘Ama Boxer’ın cenazesine, çiftlik evinin bahçesindeki defne dallarından yaptırdığı kocaman bir çelenk göndermişti.’ (s. 127) cümlesinde Boxer’ın anısına saygı duyma söz konusudur.

‘Domuzlar, birkaç güne kadar Boxer için bir anma töreni düzenleyeceklerdi: Napoleon söylevini iki özdeyişe bitirdi: “Daha çok çalışacağım.” ve “Napoleon her zaman haklıdır.” ‘Bu özdeyişleri her hayvan kafasına iyice kazımalıydı.’ (s. 127) cümlesinde vefa, saygı ve yasalara uyma tutum ve davranışları da yer almaktadır.

‘Daha da önemlisi Hayvan Çiftliği’nin üyesi olmanın ne kadar onurlu ve saygın bir nitelik olduğunu bir an bile akıllarından çıkarmıyorlardı.’ (s. 131)

‘Hayvan Çiftliği, koca ülkede -tüm İngiltere’de!- hayvanların malı olan ve hayvanlar tarafından yönetilen tek çiftlikti hâlâ.’ (s. 131)

‘Tüm çiftliği gezen çiftçiler, gördükleri her şeye, özellikle de yel değirmenine hayran kaldıklarını söylediler.’ (s. 137)

‘Bugün kendisi ve dostları, oraya gelerek Hayvan Çiftliği’nin dört bir yanını gezip incelemişler ve yalnızca en yeni yöntemlerle değil, aynı zamanda bütün çiftçilere örnek olması gereken bir disiplin ve düzenle karşılaşmışlardı.’ (s. 137)

Aşağıdaki cümlelerde saygı değerinin tutum ve davranışları olumsuz yönleriyle vurgulanmıştır:

‘...domuzlara karşın seslerini yükseltmek üzereydiler ki, koyunlar birinden işaret almışçasına hep bir ağızdan melemeye başladılar: “Dört ayak iyi, iki ayak daha iyi!’ (s. 137)

‘Gösteriler’in en büyük tutkunu koyunlardı; içlerinden biri vakit kaybettiklerinden ve soğukta dikilip durmaktan başka bir şey yapmadıklarından yakınmaya kalksa biz hayvanlar, gerçekten de, domuzlar ve köpekler ortada görünmediği zamanlar yakınıyorlardı, koyunlar o saat bir ağızdan, -Dört ayak iyi, iki ayak kötü!- diye avazları çıktığı kadar bağıyorlardı.’ (s. 118)

cümlesinde saygı değerinin olumsuz tutum ve davranışlarıyla işlenmesinin yanı sıra itaatkâr olma tutum ve davranışını da içermektedir.

‘Çok korkmuş olmalarına karşın hayvanlardan bazıları karşı çıkmaya hazırlanıyorlardı ki, koyunların her zamanki gibi, “Dört ayak iyi, iki ayak kötü!” diye melemeye başlamaları tartışmayı başlamadan bitirdi.’ (s. 96) cümlesinde buradaki saygısızlığın daha çok gündemi değiştirmek için kullanıldığı görülmektedir.

‘...sonra birden bacağını kaldırıp çizimlerin üstüne işedi ve tek bir söz söylemeden çıkıp gitti.’ (s. 56)

‘Snowball ayağa kalktı ve konuşmasının iki de bir koyunların melemesiyle kesilmesine aldırmaksızın, yel değirmenlerinin yapılması gerektiğinin nedenlerini sayıp döktü.’ (s. 58)

‘Son zamanlarda yerli yersiz “Dört ayak iyi, iki ayak kötü!” diye melemeyi alışkanlık edinmiş olan koyunlar, toplantının sık sık kesilmesine yol açıyorlardı.’ (s. 55) ‘Özellikle de Snowball'un konuşmasının can alıcı yerlerinde, “Dört ayak iyi, iki ayak kötü!” diye melemeye başlamaları gözden kaçmıyordu.’ (s. 55)

4.7.2. Martı Eserinde Saygı Değeri

Martı eserinde saygı kök değeri ile ilişkin tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20

Martı eserinde saygı kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
Saygı	Büyüklerine Saygı		-
		40, 56, 57, 58, 59, 60, 60, 60, 60, 72, 73, 74,	
	Saygı	76, 76, 77, 89, 93, 94, 99, 99, 107, 108, 117,	
	Duymak/Duyulmak	117, 117, 119, 119, 119, 119, 123, 123, 125,	38
		125, 131, 131, 131,131, 141	
	Bilge Sözü Dinlemek	24, 71, 97	3
Toplam			41

Tablo 20’de görüldüğü gibi Martı eserinde saygı kök değeri ile ilgili (f=41) ifade tespit edilmiştir. Bu değerlere ilişkin tutum ve davranışların eserde dağılımı saygı duymak/duyulmak (f=38), bilge sözü dinlemek (f=3) olduğu görülmüştür. Martı eserinde saygı değerinin büyüklere saygı tutum ve davranışlarına ilişkin vurguya rastlanmamıştır.

Saygı kök değeri ile ilişkilendirilen tutum ve davranışlar ile ilgili ifadelere aşağıda yer verilmiştir:

‘Babam haklı. Tüm bu saçmalıkları unutmalıyım.’ (s. 24).

‘Kanatlarının dibinde beliriveren bu pırıl pırıl iki martının yaklaşımı dostçaydı.’ (s. 40).

‘Ve Martı Jonathan Livingston, ışıklar saçan iki martıyla birlikte, kapkaranlık gökyüzüne yükselerek gözden kayboldu.’ (s. 51).

‘İnişlerini çok iyi kontrol edebiliyorlardı. Jonathan hayran kalmıştı.’ (s. 56).

‘Onların hepsi muhteşem kuşlardı.’ (s. 57).

‘Fakat sen Jon, dedi, şu anki yaşamına ulaşmak için binlerce yaşamın peşinden koşmak zorunda kalmadın. Her şeyi bir kere de öğrendin.’ (s. 59).

‘Bir gün Jonathan kıyıda, tüm dikkatini Chiang'ın sözleri üzerine yoğunlaştırmış, gözleri kapalı düşünürken onun ne demek istediğini birdenbire anlayıverdi.’ (s. 72).

‘Çok kısa sürede bir süre sonra Jonathan, onların kutlamalarına karşılık veriyordu, burada henüz çok yeniyim, Her şeye yeni başlıyorum! Sizlerden öğrenecek çok şeyim var!’ (s. 73).

‘Bildiğim tek yanıt, senin milyonda bir rastlanan ender kuşlardan biri olduğun Jonathan.’ (s. 58).

‘Yaşının onu zayıf düşürmesi gerekirken gücü kuvveti hala yerindeydi.’ (s. 60).

‘Sürünün en iyi uçan martısıydı.’ (s. 60).

‘Diğerlerinin henüz yeni yeni öğrenmeye başladığı pek çok beceriye sahipti.’ (s. 60).

‘Diğer martılar Jonathan'a hayranlık içinde bakıyorlardı.’ (s. 60).

‘Yüksek motivasyona sahip bir martının öğrenme eğrisi her türlü grafiği delip geçebilir ve bu sebepten ötürü, arada sırada sınırlarını mükemmel bir şekilde zorlayan öğrenciler oluyordu.’ (s. 59).

‘On bin yıldır gördüğüm martıların arasında, öğrenmeden en az korkansın.’ (s. 73).

‘Sen, bizlerden farklı, yetenekli ve mükemmel bir kuşsun.’ (s. 99).

‘Bir sabah, yüksek hız çalışmasından sonra Fletcher, Jonathan'a, “Sürüde, eğer Jonathan Yüce Martı'nın oğlu değilse, kesinlikle zamanının bin yıl ilerisinde olan bir martı, diye bazı sözler dolaşıyor,” dedi.’ (s. 99).

‘Ama bugün o burada kendi cennetini kuruyor ve tüm sürüye yol gösterebilecek bir durumda.’ (s. 107).

‘...Yüce Martı'nın tek oğlu demek istiyorsun sanırım, dedi Jonathan denize doğru bakıp iç çekerek’ (s. 108).

‘Sonrasında, martılardan oluşan kalabalıklar, Martı Jonathan'a dokunan kişiye dokunabilmek için Fletcher'a yaklaşmaya başladılar, çünkü Jonathan artık kutsal kabul ettikleri bir kuştı.’ (s. 117).

‘Bir zamanlar Jonathan'ın mesajları çalışmakla... Eğitimle, gökyüzünde hızla özgürlük ve ihtişam içinde uçmakla ilgilenirken... Şimdi zor işten kaçmaya ve Jonathan sanki bir hayran kulübünün idolüymüşçesine, onun efsaneleri hakkında birazcık fazla tutkulu olmaya başlamışlardı. (s. 117).

‘Onurlandırılıyor, daha da kötüsü hürmet görüyorlardı ama artık söyledikleri dinlenmiyordu ve uçmak için çalışan kuşlar gitgide azalıyordu.’ (s. 119).

‘Sürü cesetleri bırakmayıp onlar için yaşlarla dolu büyük törenler düzenledi.’ (s. 119).

‘Ölü martıları çakıl taşlarından oluşan devasa mezarlara gömdüler; her bir taş, son derece ciddi bir kuşun verdiği uzun ve kederli bir vaazın ardından yerleştirildi.’ (s. 119).

‘Mezarlar tapınaklara dönüştü ve her şeyle bir olmak isteyen bütün martıların mezarlara bir çakıl taşı atıp hüzünlü bir konuşma yapması zorunlu bir ritüel halini aldı.’ (s. 119).

‘Ve martıların Fletcher'ının kutsal anısına Bir Olma Kayası'nın üzerine konulan çakıl taşı yığını, dünyadaki herhangi bir sahildeki en büyük taş yığını oluverdi.’ (s. 123).

‘Her yerde bunun kopyası olan başka yığınlar yapılmıştı ve her Salı akşamüstü sürü, Martı Jonathan Livingston ve Yetenekli Kutsal Öğrencileri'nin

mucizelerini duymak için çakıl taş yığınının etrafında durmaya geliyordu.’ (s.123)

‘Jonathan'ın kumtaşından gagayla yontulmuş ve büyük mor deniz kabuklarından hüznü gözler eklenmiş resimleri bütün sahil boyunca, her mezarda ve mezar kopyasında belirmeye başladı.’ (s. 125).

‘Bu mezarlar, taşların bile sembolize edebileceğinden daha ağır bir ibadetin merkeziydi.’ (s. 125).

‘İki yüz yıldan kısa süre içinde, neredeyse Jonathan'ın öğretisindeki her öge, kutsal olduğu ilan edilerek günlük uygulamadan çıkarıldı.’ (s. 125).

‘Diğer kuş etrafı aşağı doğru hızla inen beyaz bir ışık huzmesini andırıyordu, uzaydan gelmiş bulanık bir meteor gibi.’ (s. 131).

‘Şaşırان Anthony kanatlarını pikesini durduracak şekilde eğdi ve çaresizce görüntüye bakakaldı.’ (s. 131).

‘Bulanık beyazlık derine doğru ilerleyerek küçüldü, hızla dalga tepeliklerinin üzerine indi ve sonra gagasını doğrudan gökyüzüne çevirerek zor bir yükselişe koyuldu, ardından takla attı.’ (s. 131).

‘Bu uzun, dikey, yavaş bir taklaydı, martı havada imkânsız şekilde tam bir daire çizmişti.’ (s. 131).

‘Bu...bu...harikulade! Ama seni sürüde hiç görmedim. Sen kimsin?’ (s. 141).

‘Böyle uçmayı öğrenmek istiyorum. “dedi. “Ne yapmam gerektiğini söyleyin bana.’ (s. 71).

‘Uçuşları bittiğinde öğrencileri, Jonathan'ı büyük bir dikkatle dinleyerek kumsalda dinleniyorlardı.’ (s. 97).

4.8. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Sevgi Değerine İlişkin Bulgular

İnsanlık tarihi boyunca sevgi kavramı, çeşitli disiplinler tarafından incelenerek hakkında birçok yazı yazılmıştır. Kavram ile ilgili herkes tarafından kabul edilir bir tanım yapmak oldukça güç olsa da sevgi, bireyi bir kimse veya bir şeye karşı ilgi ve bağ kurmaya sevk eden duygu şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2022).

Sevgi; insanın varlıklara, olaylara veya herhangi bir şeye karşı duyduğu yakınlık ve bağlılık hissini ortaya çıkaran içsel bir duygudur. Aynı zamanda sevgi, birleştirici bir değerdir. Tüm insanlığın ortak bir değeri olması sebebiyle dil, din, ırk veya görüş farkı gözetmeksizin herkes eşit bir şekilde görülmeli ve sevilmelidir.

Değerler eğitiminde sevgi özellikle insan sevgisi en önemli yere sahip olan değer olarak kabul edilmektedir (Duran, 2014). Bu açıdan sevgi değeri, insanların birbirlerine yardımcı olmalarını, destek vermelerini ve fedakârlık yapmalarını teşvik etmektedir (Altıntaş, 2023). Sevgi kök değeri; aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma gibi kavramlar içermektedir (MEB, 2023).

Bireyin yaşamında oldukça önemli bir yer alan sevgi değeri bütün insani ilişkilerde herkes tarafından içselleştirilmesi gereken bir duygudur. Sevgi, bireylerin karşılıklı güven duymalarını, ilişkilerini geliştirerek yaşamdan zevk almalarını sağlamaktadır. Sevmek, bireyin en temel psikolojik ihtiyaçlarından biri olmamanın yanı sıra doğayla ve diğer canlılarla kurduğu ilişki, vatana kutsallık atfetmesi, hayata tutunma isteği, toprağa verdiği değer ve hayata bağlılığı sevgi değerinin bir yansımasıdır (Çintaş Yıldız, 2011).

Sevgi, tüm değerlerin temelini ve dayanak noktasını oluşturur. Bir insanın kalbine sevgi yerleştiğinde, tüm güzelliklere ulaşmak mümkün hâle gelir (Otmar ve Erdem, 2019). Öğrenmenin en güçlü ve etkili araçlarından biri sevgidir. Hem aile içi eğitimde hem de okul eğitiminde sevginin rolü büyük bir önem taşımaktadır (Türkoğlu vd., 2012).

Sevgi, insanın varoluşunu anlamlandıran ve hayatın her alanına anlam katan bir değerdir. Sevgi, bireyler arasında görünmez bir köprü kurarak güveni, anlayışı ve şefkati derinleştirir. Sadece insanlar arasında değil; doğaya, hayvanlara ve tüm canlılara yöneldiğinde, sevgi evrensel bir bağ hâline gelir. Bu değer, bireylerin daha güçlü ilişkiler kurmasını sağlarken empati, sabır ve fedakârlık gibi erdemleri de besler. Sevginin olduğu bir ortamda insanlar kendilerini daha güvende ve değerli hisseder, toplumsal bağlar güçlenir. Sevgi, bireysel mutluluğun ötesine geçerek toplumun ruhunu zenginleştiren bir enerji kaynağıdır ve bu nedenle, insanlığın ortak dili ve en değerli pusulasıdır.

4.8.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Sevgi Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde sevgi kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayı ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 21’de yer verilmiştir.

Tablo 21

Hayvan Çiftliği eserinde sevgi kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
		46, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48,	
	İnsan Sevgisi	49, 49, 49, 89, 101, 101, 103, 103, 108, 119	22
Sevgi	Hayvan Sevgisi	41, 48, 48, 72, 93, 98, 90, 91, 91, 101	10
	Çevre Sevgisi	92	1
Toplam			33

Tablo 21’de görüldüğü gibi Hayvan Çiftliği isimli eserde sevgi kök değeri ile ilgili (f=33) ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; insan sevgisi (f=22), hayvan sevgisi (f=10) ve çevre sevgisi (f=1) olarak kaydedilmiştir.

Hayvan Çiftliği eserindeki sevgi kök değeri ile ilgili alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

‘Bir gün de bir bakmışlardı, damda oturmuş, erişemeyeceği uzaklıktaki serçelerle konuşuyor, onlara, artık bütün hayvanların yoldaş olduğunu, dilerlerse hiç çekinmeden gelip pençesine konabileceklerini anlıyordu.’ (s. 41).

‘Ben kimsenin canını almak istemem, dedi Boxer. Gözleri dolu dolu olmuştu.’ (s. 49).

‘Çiftlik gözlerine hiç bu kadar güzel görünmemişti.’ (s. 92).

‘Kendisinin gözünde canlandırdığı gelecekte, hayvanların açlık ve kırbaçtan kurtuldukları, herkesin eşit olduğu, herkesin kendi gücüne göre çalıştığı ve Koca Reis'in konuştuğu gece yolunu şaşırılmış ördek yavrularına kucak açtığı gibi güçlülerin zayıfları koruduğu bir toplum vardı.’ (s. 93) cümlesi hayvan

sevgisinin yanında umut etme, eşit davranma ve adil olma tutum ve davranışlarını da içermektedir.

‘Napoleon'un ne kadar bilge, ne kadar iyi yürekli bir hayvan olduğundan, yeryüzündeki diğer hayvanlara, özellikle de öteki çiftliklerde hâlâ cehaletin karanlığında köle gibi yaşayan mutsuz hayvanlara ne kadar derin bir sevgi beslediğinden dem vuruyordu.’ (s. 98) cümlesinde hayvan sevgisinin yanında özgecilik tutum ve davranışı da yer almaktadır.

Sevgi değerinin olumsuz tutum ve davranışlarla sergilendiği cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

‘Adamlardan kendince öcünü almayan tek bir hayvan kalmadı çiftlikte.’ (s. 49).

‘Bu ikisi birbirinden öylesine nefret ederlerdi ki, kendi çıkarlarına olan bir konuda bile anlaşamazlardı.’ (s. 46).

‘Tam otuz beş güvercin, adamların başlarının üzerinde uçuşarak tepelerine pisledi.’ (s. 47).

‘Snowball, işte tam o anda saldırı işareti verdi ve dosdoğru Jones'un üstüne atıldı.’ (s. 48) cümlesinde insan sevgisi ve barış tutum ve davranışı da yoktur.

‘Boynuz vuruyor, çifteliyor, ısırıyor, arkada kalanları ezip geçiyorlardı.’ (s. 48).

‘Snowball'ın üstüne geldiğini gören Jones, tüfeğini doldurup ateş etti.’ (s. 48) cümlesinde hayvan sevgisinin yanı sıra barış tutum ve davranışı da olumsuz bir ifadeyle vurgulanmıştır.

‘Snowball, bir an duraksamadan, yüz kiloluk gövdesiyle Jones'un bacaklarına dalıverdi.’ (s. 48).

‘Ama en korkunçları Boxer'dı; arka ayakları üzerinde şaha kalkmış, demir nallı koca ayaklarını savurarak bir aygır gibi dövüşüyordu.’ (s. 48).

‘İlk darbe, Foxwood Çiftliği'nden bir seyisin kafasına indi, çamurların içine yıkılan delikanlı oracıkta canını teslim etti.’ (s. 48).

‘Adamlar güvercinleri kovalamaya çabalarken, çitin arkasına gizlenmiş kazlar birden ileri atılarak vahşice gagalamaya başladılar.’ (s. 48).

‘Ne var ki, bu yalnızca biraz karıştırmaya yönelik göstermelik bir saldırıydı, nitekim adamlar kazları sopalarıyla püskürttüler.’ (s. 48).

‘Muriel, Benjamin ve bütün koyunlar, başlarında Snowball, ileri atılıp adamlara dört bir yandan tos vurmaya, boynuz atmaya koyuldular; bu arada Benjamin, dönüp dönüp çifte atıyordu.’ (s. 48).

‘Kedi bile damdan ansızın bir sığırtmacın sırtına atladı, tırnaklarını ensesine geçirerek acı acı bağırttı adamı.’ (s. 49).

‘İnsanların hayvan çiftliğine duydukları nefret azalmış değil; tam tersine, çiftliğin geliştiğini gördükçe her zamankinden daha çok nefret eder olmuşlardı.’ (s. 72).

‘İşte tam o anda, hepimizin paniğe kapıldığı ve savaşı kaybettiğini sandığı anda Napoleon Yoldaş'ın “İnsanlığa Ölüm!” diye haykırarak nasıl ileri atıldığını, dişlerini Jones'un bacağına nasıl geçirdiğini anımsamıyor musunuz?’ (s. 89).

‘Köpekler, çığlığı işitir işitmez, fırladıkları gibi domuzlardan dördünü kulaklarından yakaladılar, acıdan ve korkudan cıyak cıyak bağırarak hayvancıkları sürüyüp Napoleon'un ayaklarının dibine bıraktılar.’ (s. 90) cümlesinde hayvan sevgisinin yanında barış ve dayanışma tutum ve davranışlarının olumsuz olarak sergilendiği görülmüştür.

‘İtirafı tamamlanır tamamlanmaz, köpekler üstlerine atlayıp boğazlayıverdiler.’ (s. 91) cümlesinde hayvan sevgisinin yanında barış tutum ve davranışı da “olmamalarıyla” vurgulanmıştır.

‘Ve o saat köpekler tarafından gırtlaktandılar.’ (s. 91) cümlesinde hayvan sevgisinin yanında adil olma ve barış tutum ve davranışları da olumsuz bir ifadeyle yer almaktadır.

‘Gene de, Frederick'e duyulan nefret her geçen gün büyüyordu.’ (s. 101).

‘Foxwood Çiftliği'yle bütün ilişkiler kesilmiş, Pilkinton'a sövgü dolu bildiriler, sövgü dolu sözler gönderilmişti.’ (s. 103).

‘Korkunç bir intikam çığlığı yükseldi.’ (s. 108).

‘Ayaklanma düşüncesini yaymaları için hâlâ komşu çiftliklere gönderilmekte olan güvercinlere FoxWood Çiftliği'ne ayak basmamaları tembihlenmiş, “İnsanlığa Ölüm” sloganını bırakıp “Frederic'e Ölüm” sloganını kullanmaları emredilmişti.’ (s. 101).

‘Güvercinlere Pinchfield Çiftliği'ne uğramamaları ve “Frederick'e Ölüm” sloganını bırakıp “Pilkington'a Ölüm” sloganını kullanmaları tembihlenmişti.’ (s. 103).

‘Doğruysa, yaşlı bir beygiri öldürünceye kadar kırbaçlamış, inekleri günlerde aç bırakmış, köpeklerden birini ocağa atmıştı; akşamları, mahmuzlarına keskin jiletler taktığı horozları dövüştürmekten zevk alıyordu.’ (s. 101).

‘Üstelik insan kuvvetlerinin komutanlığını üstlenmiş ve “Yaşasın İnsanlık!” diye haykırarak saldırıya geçmişti.’ (s. 119).

4.8.2. Martı Eserinde Sevgi Değeri

Martı eserinde sevgi kök değerine ilişkin tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 22’de yer verilmiştir

Tablo 22

Martı eserinde sevgi kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
Sevgi	İnsan Sevgisi	60, 76, 78	3
	Hayvan Sevgisi		
	Çevre Sevgisi	16, 17, 17, 57, 60, 74, 71, 74,	
	Diğer	75, 96, 107, 107, 107, 107, 109	15
Toplam			18

Tablo 22 incelendiğinde Martı eserinde sevgi kök değeri ile ilgili toplam (f=18) ifade tespit edilmiştir. Bulunan ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde insan sevgisi (f=3) ve diğer (f=15) olduğu görülmüştür. Martı eserinde sevgi değerinin hayvan sevgisine ilişkin vurguya rastlanmamıştır. Martı eserinde diğer martılara duyulan sevgi insan sevgisi başlığı altında ele alınmıştır.

Mart eserinde bulunan sevgi kök değeri ile ilgili alıntılar aşağıda verilmiştir:

‘Yaşlı martı ona şefkatle baktı.’ (s. 60).

‘Seni çok özleyeceğim Jonathan.’ (s. 76).

‘Onlara karşı bu kadar acımasız olma Martı Fletcher.’ (s. 78).

Yukarıdaki cümlelerde yaşlı martının ona şefkatle bakması ve özleyeceğini ifade etmesiyle sevginin şefkat duyma, özlem duygularıyla harmanlanarak işlendiği görülmektedir.

‘Martı Jonathan, uçmayı büyük bir tutkuyla seviyordu.’ (s. 16).

‘Ben sadece havada ne yapıp ne yapamayacağımı öğrenmek istiyorum, anlıyor musun, hepsi bu.’ (s. 17).

‘Sadece öğrenmek istiyorum.’ (s. 17).

‘Onların her birinin yaşamındaki en önemli şey, her şeyden çok sevdikleri uçuş konusunda kendilerini aşmak ve mükemmele ulaşmaktır.’ (s. 57).

‘Böyle uçmayı öğrenmek istiyorum, dedi.’ (s. 71).

‘O zaman gerçekten uçmaya, iyiliğin ve sevginin gerçek anlamını öğrenmeye başlayacaksın.’ (s. 74).

‘Jonathan, dedi, sevgiyi sakın ihmal etme.’ (s. 74).

‘Ve onun sevgisini gösterme yolu, yalnızca gerçekleri görmek için fırsat kollayan bir martıya doğruları öğretebilmektir.’ (s. 75).

‘Çalışmayı seviyorlardı, çünkü hızlı ve heyecanlıydı. Çünkü her derste geliştiklerini hissediyorlar, öğrenme açlıklarını gideriyorlardı.’ (s. 96).

‘Hatırlar mısın Jon, uzun süre önce sevmenin, sürüye geri dönüp onlara yardım etmeye yeteceğini söylüyordun.’ (s. 107) cümlesinde sevgi değeri ile birlikte dostluk değerinin yardımlaşma tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Kin, nefret ve düşmanlığı sevmekten söz etmiyorum ben.’ (s. 107).

‘Sevgiden kastettiğim şey bu benim.’ (s. 107).

‘Bu işin sırrını çözdün mü, gerçekten sevebilirsin.’ (s. 170).

‘İçti sevgiyle dolmuştu.’ (s. 109).

Yukarıda sevgi değerinin tutum ve davranışları ile ilgili yapılan alıntılarda bu dünyada her şeyin sevgi üzerine kurulduğu ve sevginin hayata yön veren bir değer olduğu vurgulanmaktadır. Alıntılardan anlaşıldığı üzere en belirgin sevgi öğrenmeye duyulandır ve bu sevgi Martı eserinde tutku boyutuna ulaşarak kendini aşmaya çabalayan, düşünen

martıların yaşam amacına dönüşmüştür. Öğrenmeyi, özgürleşmeyi tutkuyla seven ve etrafındakileri de bu sevgiyle geliştirmeyi ve özgürleştirmeyi kendine görev edinen Jonathan sevgi ile hareket etmese kendi yaşam amacına ulaşamazdı, hiç kimseye de bu sevgiyi aşıl原因amazdı.

4.9. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular

Eğitim ve iş yaşantımızda olduğu gibi günlük yaşantımızda da önemli bir rol oynayan ve her alanda karşımıza çıkan değerlerden biri de sorumluluktur (Sezer, Çoban ve Akşit, 2017). Türkçede ‘sormak’ fiilinden türeyen sorumluluk; hukukta yerine getirilmesi gerekli olan bir kurala karşı aykırı olan davranışın hesabını verme, işlenmiş olan herhangi bir suçun gerektirdiği cezayı ödeme anlamlarını içermektedir (Yıldız, 2009).

TDK (2022) sorumluluğu, bireyin kendi davranışlarını ve kendi yetki alanında olan herhangi bir olgunun neticelerini üstlenmesi şeklinde ifade etmiştir. Karaman Kepenekçi (2003) ise; bireyin davranışlarının olası sonuçlarını üstlenmesi olarak tanımlamaktadır.

Cüceloğlu’na (2000) göre bir bireyin davranışlarının olası sonuçlarından sorumlu tutabilmesi için, o bireyin sorumlulukları hakkında farkındalığının ve bilincinin olması gerektiğini dile getirir. Aynı zamanda sorumluluk sahibi birey; bilinci, gücü ve davranışlarının sınırında sorumlu olduğu konuya sahip çıkarak hesap verir.

Sorumluluk, bireyin kendi davranışlarının ve seçimlerinin farkında olması ve bunların sonuçlarına katlanma bilincini taşımayı gerektiren bir değerdir. Bu değer, kişinin sadece kendi hayatını değil, çevresindeki insanlar ve toplum için de önemli bir etki yaratacağına olan inancını yansıtır. Sorumluluk, bireyi harekete geçirir, onu öz disiplin ve planlı bir yaşam sürmeye teşvik eder. Aynı zamanda, sorumluluk, bir insanın başkalarına karşı olan yükümlülüklerini yerine getirme arzusunu besler, bu da toplumsal bağları güçlendirir ve karşılıklı güveni pekiştirir. Kişisel ve toplumsal sorumluluklar, bireylerin hem kendi yaşamlarını hem de toplumlarını daha adil, sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde yönlendirmelerine olanak tanır. Sonuç olarak, sorumluluk, hem bireyin içsel gelişimini hem de toplumun iyiliğini destekleyen bir değer olarak önem taşır.

4.9.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Sorumluluk Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde sorumluluk kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 23'te yer verilmiştir

Tablo 23

Hayvan Çiftliği eserinde sorumluluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Kendi Sorumluluğunu Alma	18, 18,39,68	4
Sorumluluk	Aileye Karşı Sorumlu Olma	117	1
	Çevreye Karşı Sorumlu Olma	9,13,18,22,23,23,42,43, 43, 47, 55,63,68,71,83,99,102	17
Toplam			22

Tablo 23 incelendiğinde Hayvan Çiftliği adlı eserde sorumluluk değeri ile ilgili (f=22) ifade kaydedilmiştir. Bu ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; sorumluluk değeri kendi sorumluluğunu alma (f=4), aileye karşı sorumlu olma (f=1) ve çevreye karşı sorumlu olma (f=17) olduğu tespit edilmiştir. Sorumluluk değerinin tutum ve davranışlarından en fazla çevreye karşı sorumlu olmaya vurgu yapıldığı görülmüştür.

Hayvan Çiftliği eserinde bulunan sorumluluk değeri ile ilgili alıntılara aşağıda verilmiştir:

‘Beylik Çiftlik'in sahibi Bay Jonas, her gece yaptığı gibi kümesin kapısını örtmüş, ama çok sarhoş olduğu için tavukların girip çıktıkları delikleri kapatmayı unutmuştu.’ (s. 9) cümlesinde hem sorumluluk alma hem de sorumluluğunu unutma tutum ve davranışları bulunmaktadır.

‘Onun için, bugüne kadar edindiğim bilgileri, deneyimleri, sizlere aktarmayı görev biliyorum.’ (s. 13).

‘Ve yoldaşlar, kararlılığınız asla ama asla sarsılmasın.’ (s. 18).

‘Hiçbir tartışma sizi yolunuzdan saptırmasın.’ (s. 18).

‘Ve en önemlisi, bu öğüdümü sizden sonra gelenlere iletin ki gelecek kuşaklar zafere kadar savaşsın.’ (s. 18).

‘Öngördüğü ayaklanmanın ne zaman meydana geleceğini bilen yoktu; böyle bir başkaldırıyı görebilecek kadar yaşayıp yaşamayacaklarını da bilmiyorlardı; ama görevlerinin o güne hazırlanmak olduğunu açık seçik görebiliyorlardı.’ (s. 22).

‘Bu üçü, Koca Reis'in düşüncelerini geliştirerek dört dörtlük bir öğretiyeye dönüştürmüşler, adına da “Animalizmé demişlerdi.’ (s. 23) cümlesinde Koca Reis’e karşı duyulan vefa da ifade edilmektedir.

‘Haftanın birkaç gecesi, Bay Jones uyuduktan sonra, samanlıkta gizli toplantılar düzenliyor, hayvancılığın temel ilkelerini öbür hayvanlara anlatıyorlardı.’ (s. 23) cümlesinde çevreye karşı sorumlu olmanın yanı sıra özgecilik tutum ve davranışları da yer almaktadır.

‘Tıpkı Bay Jones'un zamanında olduğu gibi, gene uyuşuk ve dik kafalıydı; ne işten kaytarıyordu ne de fazla çalışmaya gönül veriyordu.’ (s. 39).

‘Gençleri eğitmenin, yetişkinler için yapılabilecek herhangi bir şeyden çok daha önemli olduğu kanısındaydı.’ (s. 42).

‘Yavrular süttten kesilir kesilmez, Napoleon, eğitimlerini kendisinin üstleneceğini söyleyerek onları analarından ayırmıştı.’ (s. 43).

‘Bu çiftliğin tüm yönetim ve düzeninden biz sorumluyuz.’ (s. 43).

‘Çiftlik evinde bulduğu eski bir kitabı okuyarak Julius Caesar'ın seferleriyle ilgili kapsamlı bilgiler edinmiş olan Snowball, savunma harekâtının komutanlığına getirilmişti.’ (s. 47).

‘Snowball, çiftlik evinde bulduğu Çiftçi ve Hayvan Yetiştiricisi adlı derginin eski sayılarını okuyup incelemiş, çiftliğin yenilenmesi ve geliştirilmesiyle ilgili bir sürü tasarı oluşturmuştu.’ (s. 55) cümlesinde çevreye karşı sorumlu olmanın yanı sıra özgecilik tutum ve davranışı da yer almaktadır.

‘Tam tersine önderlik çok ağır bir sorumluluk yükler.’ (s. 63).

‘Ama böyle çalışmaktan mutluydular, ne yapıyorlarsa bir avuç aylak ve soyguncu insanın çıkarı için değil, kendi çıkarları uğruna ve gelecek kuşaklar için yaptıklarının bilincinde olduklarından, var güçleriyle çabalıyor, her türlü öz veriye sessizce katlanıyorlardı.’ (s. 68) cümlesinde kendisinin ve çevrenin

sorumluluğunu alma, sebat etme, özgecilik tutum ve davranışları da vurgulanmıştır.

‘Tüm sorumluluğu kendisi üstlenecekti.’ (s. 71).

‘Buyruklara uyulmasını köpekler sağlayacaktı.’ (s. 83).

‘Sensin onları koruyup kollayan, Napoleon Yoldaş!’ (s. 99).

‘Deneyimsizliğe, kullanılan aletlerin ikelliğine, talihsizliklere, Snowball'ın ihanetine, sözün kısası her türlü engele karşın, işi tam zamanında belirlenen günde bitirmeyi başarmışlardı.’ (s. 102) cümlesinde özgecilik ve sebat etme tutum ve davranışları da yer almaktadır.

‘Beden eğitimi ve gezinti için bahçeye çıkıyorlardı, ama öteki hayvan kenara çekilerek domuza yol verecek ve bütün domuzlar Pazar günleri kuyruklarına yeşil kurdele takma ayrıcalığına sahip olacaklardı.’ (s. 117) cümlesinde aileye karşı sorumluluk, itaat etme, kanunlara uyma tutum ve davranışları da yer almaktadır.

4.9.2. Martı Eserinde Sorumluluk Değeri

Martı eserinde sorumluluk kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 24’te yer verilmiştir.

Tablo 24

Martı eserinde sorumluluk kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
		15, 17, 38, 38, 38,	
	Kendi Sorumluluğunu Alma	38, 38, 38, 40	9
Sorumluluk	Aileye Karşı Sorumlu Olma	16, 17, 38	3
	Çevreye Karşı Sorumlu Olma	94, 108	2
Toplam			14

Tablo 24 incelendiğinde Martı eserinde sorumluluk kök değeri ile ilgili (f=14) ifade tespit edilmiştir. Bu ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; kendi sorumluluğunu alma (f=9), aileye karşı sorumlu olma (f=3) ve çevreye karşı sorumlu

olma (f=2) olduğu görülmüştür. Sorumluluk kök değerine ilişkin tutum ve davranışlarından en fazla kendine karşı sorumlu olmanın vurgulandığı belirlenmiştir.

Martı eserinde bulunan sorumluluk kök değeri ile ilgili alıntılara aşağıda verilmiştir:

‘Binlerce martı, bir lokma yiyecek için mücadeleye girişmişti.’ (s. 15).

‘Eğer, bir şey öğrenmek istiyorsan, nasıl yiyecek bulacağını öğren.’ (s.17)
cümlesinde sorumluluk değeri ile birlikte kanaatkâr olma tutum ve davranışı da işlenmiştir.

‘Yaşamın gerçek anlamını arayan, bulmaya çalışan bir martıdan daha sorumluluk sahibi biri olabilir mi?’ (s. 38).

‘Bir gün Martı Jonathan Livingson, bu sorumsuzluğunun bedelinin çok olduğunu öğreneceksin.’ (s. 38).

‘Fakat Jonathan'ın sesi birden yükseldi. “Hangi sorumsuzluk kardeşlerim?” diye bağırdı.’ (s. 38).

‘Yaşamın gerçek anlamını arayan, bulmaya çalışan bir martıdan daha sorumluluk sahibi biri olabilir mi?...’ (s. 38).

‘Uçmayı öğrenmişti ve bunun için ödediği bedel onu hiç üzmüyordu.’ (s. 40).

Yukarıda sorumluluk değerinin kendi sorumluluğunu alma tutum ve davranışı ile ilgili yapılan alıntılarda bireyin kendi sorumluluğunu alması gerektiği ve aldığı sorumluluğu yerine getirmenin önemi vurgulanmaktadır.

‘...bütün bir günü yalnız geçiren Jonathan için ailesi bile çok kaygılanıyordu.’ (s. 16).

‘...ailesinin kaygısı daha da arttı.’ (s. 17).

‘Bu pervasızlığın ve sorumsuzluğunla Martı ailesinin gelenek ve göreneklerine aykırı hareket ettin...’ (s. 38).

Bu cümlelerde sorumluluk değerinin aileye karşı sorumluluğu alma tutum ve davranışı ile ilgili yapılan alıntılarda aile üyelerinin bir arada olmasının önemi ve ebeveyleerin çocuklarının sorumluluklarını almasının gereği vurgulanmıştır.

‘Jonathan, önerilerde bulunarak, çalışmaya yönelterek ve yol göstererek her an, öğrencisinin yanında bulunuyordu.’ (s. 94).

‘Öğrenmeye istekli ve bir öğretmene buradakilerden daha çok ihtiyacı olan başka sürüler, Fletcher'lar olmaz mı?’ (s. 108).

Sorumluluk değerinin çevreye karşı sorumlu olma tutum ve davranışı ile ilgili yapılan alıntılarda Jonathan’ın görev bilinci, çevresindekileri de bilinçlendirmek uğruna tüm engelleri aşmak için gösterdiği çabası ve bireyselliğin ötesine geçerek çevresindeki kişileri aydınlatmak adına sorumluluklarını sevgiyle üstlendiğini göstermektedir.

4.10. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserinde Vatanseverlik Değerlerine İlişkin Bulgular

Vatanseverlik; yurtseverlik, vatanını sevme durumu olarak ifade edilmektedir (TDK, 2022). Vatanseverlik, bir bireyin üzerinde yaşamış olduğu toprağa, bu topraklarda yaşamını devam ettiren herkese karşı sorumluluklarının farkında olması ve bu sorumlulukları yerine getirebilmesidir (Gül Kılıç, 2023). Karagözoğlu (2018) ise vatanseverliği; bireyin ait olduğu vatanın tarihini, kültürünü, değerlerini sahiplenerek benimsemesi ve hangi koşulda olursa olsun, her zaman vatanının çıkarlarını göz önünde bulunduracak davranışlar sergilemesi olarak ifade etmiştir. Vatanseverlik kök değeri, çalışkanlık, dayanışma, kanunlara ve kurallara saygı, tarihsel ve doğal mirasa duyarlılık, toplum bilinci gibi erdemlerle de tanımlanmaktadır (MEB, 2023).

Vatanseverlik, güçlü bir sevgi bağımlı içinde barındırır ve bu bağ, vatana duyulan sevginin bir işaretidir. Vatanseverlik, vatani oluşturan tüm öğeleri benimsemeyi, sevmeyi, korumayı, kollamayı ve muhafaza etmeyi gerektirir (İnce, 2021).

Vatanseverlik değerine sahip bir birey, vatandaşlık haklarını bilir ve bu hakları kullanarak ülkesine karşı olan sorumluluklarını yerine getirir. Ayrıca vatansever bir bireyin; tarihine sahip çıkarak doğal kaynaklarına ve kültürel mirasına sahip çıkması, vatanındaki tüm canlılara karşı özenli davranması, hem ülkesinde hem de dünyada oluşan tüm problemlere de duyarlı olması, toplumsal değerleri benimseyerek ödevlerini yerine getirmesi beklenir (Avcı, İbret ve Karasu, 2017). Vatanseverlik değeri, bireyin içinde

yaşadığı toplumdaki rolünü uygun bir şekilde yaşamasını sağlamak için uyum ve sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Avcı, 2015).

Vatanseverlik; millî gurur, millî benlik, kimlik ve vatan sevgisi ile ilişkili bir kök değerdir. Vatanseverlik kök değeri Millî Eğitim Bakanlığı'nın öğrencilere kazandırmayı hedeflediği değerler arasında yer almaktadır (Elban, 2015).

Vatanseverlik; barış, bağımsızlık, özgürlük ve kanunlara uyma tutum ve davranışlarını kapsamaktadır. Her toplum özgür bir şekilde yaşamak arzusundadır. Toplumların özgürce yaşamalarının yanı sıra günümüzde bireysel özgürlükler de oldukça önem taşımaktadır. İnsanlar, artık her açıdan özgür hissetmeyi arzu etmektedir (Cintaş, 2009).

Vatanseverlik, bir bireyin kendi ülkesine duyduğu derin bağlılık ve sevgiyle şekillenen bir değerdir. Bu değer, kişinin ülkesinin kültürünü, tarihini ve toplumsal yapısını sahiplenmesini ve ona katkıda bulunma sorumluluğunu üstlenmesini ifade eder. Vatanseverlik, sadece duygusal bir aidiyet değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk ve bilinçli bir katılım gerektirir. Bir vatansever, ülkesinin refahı için çalışırken, toplumun bir arada barış içinde yaşaması, değerlerin korunması ve gelişmesi için gayret gösterir. Bu değer, birlik ve dayanışmayı teşvik ederek toplumsal huzuru ve ilerlemeyi sağlar. Vatanseverlik, bireylerin kendilerini ülke için daha büyük bir amacın parçası olarak görmelerini ve kişisel çıkarların ötesinde, ortak iyiliğe yönelmelerini sağlar. Sonuç olarak, vatanseverlik, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde aidiyet duygusunu pekiştirir ve ulusal birliği güçlendirir.

4.10.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Vatanseverlik Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde vatanseverlik kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 25'te yer verilmiştir.

Tablo 25

Hayvan Çiftliği eserinde vatanseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
		16, 39, 47, 47, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 48, 49,54, 54, 90,	
	Barış	90, 91, 91, 106, 137, 137, 137, 140, 140, 141	25
		16, 20, 20, 25, 48, 49, 48, 48, 48, 48, 48, 48	
Vatanseverlik	Bağımsızlık	62, 62, 62, 62, 119, 109,109,109,109	22
	Özgürlük	16, 16, 17, 20, 116	5
		12, 19, 19, 19,19, 19, 32, 32, 32, 39, 40, 40, 40, 42,	
		42, 52, 52, 52, 54, 70, 70, 71, 71, 83, 83, 83, 93, 96,	
	Kanunlara	96, 98, 100, 110, 111,114, 114, 115,115,	
	Uyma	117,118,118,118, 118,	50
		118,127,128,133,141,141,141,14.	
Toplam			102

Tablo 25 incelendiğinde, Hayvan Çiftliği eserinde vatanseverlik kök değeri ile ilgili (f=102) ifade tespit edilmiştir. Bu ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde barış (f=25), bağımsızlık (f=22), özgürlük (f=5) ve kanunlara uyma (f=50) olduğu görülmüştür. Vatanseverlik kök değerinin alt boyutlarından en fazla kanunlara uyma tutum ve davranışına vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

Hayvan Çiftliği eserinde bulunan vatanseverlik kök değeri ile ilişkili alıntılara aşağıda verilmiştir:

‘Çok geçmeden öteki hayvanlar da birbiri ardı sıra sökün ettiler; yolu yordamınca yerlerini almaya başladılar.’ (s.12).

‘İngiltere’de hiçbir hayvan özgür değildir.’ (s. 16).

‘Hayatımız sefillikten, kölelikten başka nedir ki!’ (s. 16).

‘İşte o zaman zengin ve özgür olacağız.’ (s. 17).

‘Burnumuza geçirilen halkalar/ Sırtımıza vurulan semer sökülüp atılacak/ Karnımıza saplanan mahmuz çürüyüp paslanacak / Acımasız kırbaç bir daha şaklamayacak.’ (s. 20).

‘Öyleyse bu sefilliğe neden boyun eğelim?’ (s. 16).

‘Ve en önemlisi hiçbir hayvan kendi türünden olanlara zorbalık etmemeli.’ (s. 19).

‘Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmemeli.’ (s. 19).

‘Şunu da unutmayın ki, İnsan'a karşı savaşırken sonunda ona benzememeliyiz.’ (s. 19).

‘Onu alt ettiğiniz zaman bile, onun kötü alışkanlıklarını benimsemeye kalkmayın.’ (s. 19).

‘Hiçbir hayvan asla bir evde yaşamamalı, yatakta yatmamalı, giysi giymemeli, içki ve sigara içmemeli, paraya el sürmemeli, ticaretle uğraşmamalı.’ (s. 19).

‘Er geç bir gün gelecek/ Zorba İnsan devrilecek/ İngiltere'nin bereketli topraklarında/ Yalnızca hayvanlar gezinecek.’ (s. 20).

‘O günü görmeden ölüp gitsek de/ Herkes bu uğurda savaşmalı/ İnekler, atlar, kazlar, hindiler el ele/ Özgürlük uğruna ter akıtmalı.’ (s. 20).

‘Böylece, daha ne olduğunu anlamalarına kalmadan, Ayaklanma başarıyla sonuçlanmış, Jones çiftlikten kovulmuş, Beylik Çiftlik onlara kalmıştı. (s. 25).

‘Bu evde hiçbir hayvan yaşamamalıydı.’ (s. 32).

‘Hayvancılığın temel ilkelerini yedi emirde toplamayı başarmışlardı.’ (s. 32)

‘Şimdi bu yedi emir duvara yazılacak, Hayvan Çiftliği'ndeki tüm hayvanlar bundan böyle hayatlarının sonuna dek bu değişmez yasalara uyacaklardı.’ (s. 32).

‘...bir zamanlar çiftlikteki hayatın olağan özelliklerinden sayılan kavgalar, ısırmalar, kıskançlıklar neredeyse tümüyle ortadan kalkmıştı.’ (s. 39).

‘Her günkünden bir saat geç yapılan kahvaltıdan sonra, her pazar mutlaka göndere bayrak çekilmesiyle başlayan bir tören düzenleniyordu.’ (s. 39).

‘Bayrağın göndere çekilmesinden sonra, tüm hayvanlar büyük samanlığa doluşarak, toplantı denilen genel kurula katılıyorlardı.’ (s. 40).

‘Toplantıda, bir sonraki haftanın işleri konuşuluyor, alınacak kararlar tartışılıyordu.’ (s. 40).

‘Her toplantının sonunda mutlaka İngiltere'nin hayvanları şarkısı söyleniyor, öğleden sonraları ise eğlenceye ayrılıyordu.’ (s. 40).

‘Snowball'a bakılırsa, bu özdeyiş hayvancılığın temel ilkesini içeriyordu.’ (s. 42).

‘Ambarın duvarına, Yedi Emir’in yukarısına, üstelik daha büyük harflerle DÖRT AYAK İYİ; İKİ AYAK KÖTÜ yazıldı.’ (s. 42).

Hayvan Çiftliği eserinde vatanseverlik değerinin tutum ve davranışlarının olumsuz ifadelerle vurgulandığı cümlelere aşağıda yer verilmiştir:

‘Bu kez Snowball ikinci saldırıyı başlattı.’ (s. 48).

Aşağıdaki alıntıların ise barış ve insan sevgisi tutum ve davranışları olumsuz ifadelerle vurgulanmış olmasına karşın bağımsızlık için mücadele edilmesiyle de vatanseverlik değerinin aktarıldığı görülmektedir:

‘Muriel, Benjamin ve bütün koyunlar, başlarında Snowball, ileri atılıp adamlara dört bir yandan tos vurmaya, boynuz atmaya koyuldular; bu arada Benjamin, dönüp dönüp çifte atıyordu.’ (s. 48).

‘Snowball, işte tam o anda saldırı işareti verdi ve dosdoğru Jones'un üstüne atıldı.’ (s.48)

‘Snowball'ın üstüne geldiğini gören Jones, tüfeğini doldurup ateş etti.’ (s.48)

‘Snowball, bir an duraksamadan, yüz kiloluk gövdesiyle Jones'un bacaklarına dalıverdi.’ (s. 48).

‘Ama en korkunçları Boxer'dı; arka ayakları, arka ayakları üzerinde şaha kalkmış, demir nallı koca ayaklarını savurarak bir aygır gibi dövüşüyordu. (s. 48).

‘İlk darbe, Foxwood Çiftliği'nden bir seyisin kafasına indi, çamurların içine yıkılan delikanlı oracıkta canını teslim etti’ (s. 48).

Aşağıdaki alıntılarda barış ve insan sevgisi tutum ve davranışları olumsuz ifadelerle yer almaktadır:

‘Boynuz vuruyor, çifteliyor, ısırıyor, arkada kalanları ezip geçiyorlardı’ (s. 48),

‘Adamlardan kendince öcünü almayan tek bir hayvan kalmadı çiftlikte.’ (s. 48).

‘Kedi bile damdan ansızın bir sığırtmacın sırtına atladı, tırnaklarını ensesine geçirerek acı acı bağırttı adamı.’ (s. 48).

‘Hemen her konuda takışan Snowball ile Napoleon arasında iki de bir hır gür çıkmasa, bu düzen pek güzel işleyecekti.’ (s. 54).

‘İkisinin de yandaşları vardı; bazen şiddetli tartışmalar patlak veriyordu.’ (s. 54).

‘Napoleon, arkasındaki köpekleri, bir zamanlar Koca Reis'in konuşma yapmış olduğu yükseltiye çıktı ve pazar sabahı toplantılarına artık son verileceğini açıkladı: Bu gereksiz toplantılar vakit kaybından başka bir şey değildi’ (s. 62).

‘Bundan böyle, çiftliğin işleyişiyle ilgili bütün sorunlar, kendisinin başkanlığındaki özel domuzlar kurulunca çözülecekti.’ (s. 62).

‘Kurul sorunları kapalı oturumlarda ele alınacak, kararları sonradan öteki hayvanlara bildirecekti.’ (s. 62).

‘Hayvanlar pazar sabahları gene bayrağı selamlamak, İngiltere'nin Hayvanları şarkısını söylemek haftalık buyrukları almak için toplanacaklar, ama, tartışmalara artık asla izin verilmeyecekti.’ (s. 62).

‘Tam otuz beş güvercin, adamların başlarının üzerinde uçuşarak tepelerine pisledi.’ (s.47)

‘Adamlar güvercinleri kovalamaya çabalarken, çitin arkasına gizlenmiş kazlar birden ileri atılarak vahşice gagalamaya başladılar.’ (s. 47-48).

Barış ve insan sevgisi değerlerinin olumsuz bir şekilde işlendiği cümlelerde, şiddet, çatışma ve zorbalığın ön plana çıktığı görülmektedir. Bu durum, Hayvan Çiftliği eserindeki olumsuz ifadeler; sosyal yapının git gide bozulmasının hayvanlar arasındaki dayanışmanın yerini güç mücadelesine bırakmasının ve otoritenin halkın üzerinde adil olmayan hükmedici bir tavır takınarak kendilerini ayrıcalıklı bir zümre olarak tanımlamasının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

‘Hayvanlar. Oy birliğiyle, bir askeri nişan oluşturulmasını kararlaştırdılar.’ (s. 52).

‘Bu piriç madalyalar (aslında, koşum takımlarının durduğu odada buldukları eski at takılarıydı) pazarları ve bayram günleri takılacaktı.’ (s. 52).

‘Tüfeğin, top gibi, bayrak direğinin dibine yerleştirilmesi ve biri Ağıl Savaşı'nın yıldönümü olan 12 Ekim'de, öbürü de Ayaklanma'nın gerçekleştiği

Yaz Dönümü'nde olmak üzere yılda iki kez tören atışı yapılması kararlaştırıldı.' (s. 52).

'Çiftlik siyasetiyle ilgili bütün konularda karar verme yetkisi, öteki hayvanlardan açıkça daha zeki olan domuzlara verilmişti; verdikleri kararların oy çokluğu ile onaylanması gerekse de.' (s. 54).

'Bir pazar sabahı, buyruk almak için toplanıldığında, Napoleon yeni bir siyaset belirlendiğini açıkladı.' (s. 70).

'Hayvan Çiftliği komşu çiftliklerle alışverişe girecekti.' (s. 70).

'İnsanlarla asla iş yapılmayacak! Asla ticarete girilmeyecek! Asla para kullanılmayacak! 'Jones'un kovulmasından sonra düzenlenen Zafer Toplantısı'nda alınmış olan ilk kararlar değil miydi bunlar?' (s. 71).

'Bu kararların onaylandığını bütün hayvanlar anımsıyorlardı; ya da en azından anımsadıklarını sanıyorlardı.' (s. 71).

'Bir pazar sabahı, Squealer, daha yeni yumurtlayacak olan tavukların yumurtalarını çiftlik yönetimine vermeleri gerektiğini bildirdi.' (s. 83).

'Napoleon, Whymper'ın aracılık ettiği bir sözleşmeyi imzalamıştı; sözleşmeye göre, haftada dört yüz yumurta teslim etmeleri gerekiyordu.' (s. 83).

'Tavukların tاینlarının kesilmesini emretmekle yetinmedi, tavuklara azıcık da olsa yem vermeye kalkışan bütün hayvanların idam cezasına çarptırılmasını öngören bir kararname de çıkarttı.' (s. 83).

'Köpekler, çığığı işitir işitmez, fırladıkları gibi domuzlardan dördünü kulaklarından yakaladılar, acıdan ve korkudan cıyak cıyak bağırان hayvancıkları sürüyüp Napoleon'un ayaklarının dibine bıraktılar.' (s. 90) cümlesinde barış, hayvan sevgisi ve dayanışma tutum ve davranışlarının olumsuz ifadelerle vurgulandığı görölmektedir.

'İtirafaları tamamlanır tamamlanmaz, köpekler üstlerine atlayıp boğazlayıverdiler.' (s. 91).

'Ve o saat köpekler tarafından gırtlakladılar.' (s. 91) cümlesinde hayvan sevgisi, adil yargılanma ve barış tutum ve davranışlarının tam tersi davranışların ile sergilendiğı görölmüştür.

'Yanlarına geldiğinde, Napoleon Yoldaş'ın özel bir kararıyla, İngiltere'nin Hayvanları şarkısının yürürlükten kaldırıldığını açıkladı.' (s. 93).

'Yeni şarkı, her pazar bayrak göndere çekildikten sonra söyleniyordu.' (s. 96).

‘Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmeyecek.’ (s. 96).

‘Artık kimse Napoleon'dan yalnızca “Napoleon” diye söz edemiyordu; resmi bir ağızla “Önderimiz Napoleon Yoldaş” denmesi gerekiyordu.’ (s. 98).

‘Napoleon şiiri beğenip onayladı ve büyük samanlığın duvarına, Yedi Emir'in yanına yazdırdı.’ (s. 100).

‘Foxwood Çiftliği'ne de dört güvercin salınarak, Pilkington'la yeniden dostça ilişkiler kurulmasını sağlayabileceği umulan bir uzlaşma mektubu gönderildi.’ (s. 106) cümlesinde umut etme ve barışma isteği yer almaktadır.

‘Düşman topraklarımızdan, Hayvan Çiftliği'nin kutsal topraklarından söküp atmadık mı?’ (s. 109).

‘Şu üzerinde durduğumuz topraklar az önce düşmanın elindeydi.’ (s. 109).

‘Oysa şimdi her bir katışını geri aldık.’ (s. 109).

‘Demek, zaten bizim olanı, geri almışız, dedi Boxer.’ (s. 109).

‘Nisan ayında Hayvan Çiftliği'nde Cumhuriyet ilan edildi.’ (s. 109).

‘Ardından bu son savaşın bundan böyle “Yel Değirmeni Savaşı” adıyla anılacağı, Napoleon'un, “Yeşil Bayrak” adı altında yeni bir nişan verilmesini kararlaştırdığı ve ilk nişanı da kendisine taktığı açıklandı.’ (s. 110).

‘Napoleon Yoldaş, ölüm döşeğinde son bir yasa daha çıkarmıştı: İçki içenler idam cezasına çarptırılacaktı.’ (s. 111).

‘Napoleon, bir hafta kadar sonra, meyve bahçesinin arka tarafında bulunan ve artık çalışamayan hayvanlara otlak olarak ayrılması düşünülen küçük çayırın sürülmesi için emir verdi.’ (s. 111).

‘Beşinci Emir'i “Hiçbir Hayvan içki içmeyecek!” diye biliyorlardı, demek bir sözcüğü unutmuşlardı.’ (s. 114).

‘Doğrusu şöyleydi: “Hiçbir hayvan aşırı içki içmeyecek.’ (s. 114).

‘Başlangıçta, Hayvan Çiftliği'nin yasaları ilk kez hazırlanırken, emeklilik yaşı atlar ve domuzlar için on iki, inekler için on dört, köpekler için dokuz, koyunlar için yedi, tavuklar ve kazlar için de beş olarak belirlenmişti.’ (s. 115).

‘Emekli aylıklarının yüksek tutulması kararlaştırılmıştı.’ (s. 115).

‘Kaldı ki, Squealer'ın da durmadan vurguladığı gibi, eskiden köle olmalarına karşılık şimdi özgürdüler; bütün fark da buradaydı.’ (s. 116).

‘Beden eğitimi ve gezinti için bahçeye çıkıyorlardı, ama öteki hayvan kenara çekilerek domuza yol verecek ve bütün domuzlar pazar günleri kuyruklarına yeşil kurdele takma ayrıcalığına sahip olacaklardı.’ (s. 117).

‘Napoleon, haftada bir, Hayvan Çiftliği’nde verilen savaşmaları ve kazanılan zaferleri kutlamak amacıyla Kendiliğinden Gösteriler düzenlenmesini buyurmuştu.’ (s. 118).

‘Hayvanlar, belirlenen saatte işi bırakıyor, çiftliğin çevresinde askeri düzende yürüyüşe geçiyorlardı: en önde domuzlar, onların arkasında atlar, sonra inekler, koyunlar, en arkada kümes hayvanları’ (s. 118).

‘Köpekler geçit alanının iki yanında yürüyor, Napoleon’un siyah horozu da başı çekiyordu.’ (s. 118).

‘Üzerinde hayvan ayağı ve boynuz resmi bulunan, “Yaşasın Napoleon Yoldaş!” yazılı bir bayrağı her zaman Boxer ve Clover taşıyorlardı.’ (s. 118).

‘Daha sonra Napoleon’un onuruna yazılmış şiirler okunuyor, ardından, Squealar gıda maddeleri üretimindeki son artışları ayrıntılarıyla açıklayan bir konuşma yapıyor, zaman zaman da bir el silah atılıyordu.’ (s. 118).

‘Domuzlar, birkaç güne kadar Boxer için bir anma töreni düzenleyeceklerdi: Napoleon söylevini iki özdeyişle bitirdi: “Daha çok çalışacağım.” ve “Napoleon her zaman haklıdır.” “Bu özdeyişleri her hayvan kafasına iyice kazımalıydı.’ (s. 127).

‘Emekliliği geleli iki yıl olmuştu, ama o güne değin hiçbir hayvanın emekliye ayrıldığı görülmemişti.’ (s. 128).

‘Duvarda tek bir yazılıydı: bütün hayvanlar eşittir/ ama bazı hayvanlar ötekilerden daha eşittir’ (s. 133).

‘Komşu çiftlikteki insanlar, Hayvan Çiftliği’nin saygı değer sahiplerine, bir süre düşmanlık duygularıyla değilse de kuşkuyla yaklaşmışlardı; ama kendisi ve orada bulunanlar, insanların bu kuşkucu yaklaşımını bile paylaşmamışlardı.’ (s. 137).

‘Sözlerini, Hayvan Çiftliği ile komşuları arasında var olan ve sürmesi gereken dostluk duygularını bir kez daha vurgulayarak bitirmek istiyordu.’ (s. 137).

‘Uzun süren bir güvensizlik ve anlaşmazlık döneminin artık sona ermiş olması, kendisi ve hiç kuşkusuz orada bulunan herkes için büyük bir mutluluk kaynağıydı.’ (s. 137).

‘Anlaşmazlık dönemi sona erdiği için kendisi de çok mutluydu.’ (s. 140).

‘Oysa, onların tek istediği, her zaman komşularıyla barış içinde yaşamak, iş ilişkilerini düzgün bir biçimde sürdürmek olmuştur.’ (s. 140).

‘Evde korkunç bir kavga patlak vermişti: bağırıp çağırımlar, masaya vurmalar, kuşkulu sert bakışlar küfür, kıyamet...’ (s. 141).

‘Bugüne kadar, çiftlikteki hayvanlar arasında, birbirlerine “Yoldaş” demek gibi salakça bir alışkanlık söz konusuydu. Bu alışkanlığa son verilecekti.’ (s. 141).

‘Nereden kaynaklandığını bilmedikleri tuhaf bir alışkanlık da, her pazar sabahı, bahçedeki kütüğe takılı domuz kafasının önünden tören yürüyüşüyle geçmeleri idi. Bu alışkanlığa da son verilecekti.’ (s. 141).

‘Bundan böyle bayrak düz yeşil olacaktı.’ (s. 141).

‘Çiftlik bundan böyle yeniden asıl adıyla, “Beylik Çiftlik” adıyla bilinecekti.’ (s. 141).

4.10.2. Martı Eserinde Vatanserverlik Değeri

Martı eserinde vatanserverlik kök değeri ile ilişki tutum ve davranışların sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 26’da yer verilmiştir.

Tablo 26

Martı eserinde vatanserverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Barış		-
	Bağımsızlık		-
Vatanserverlik	Özgürlük	31, 90, 91, 38, 39,73, 91, 92, 98, 98, 98, 98, 106	13
	Kanunlara Uyma	24, 92, 38, 77, 92, 92, 93, 93, 97, 98, 98, 119	12
	Toplam		25

Tablo 26 incelendiğinde vatanserverlik kök değeri ile ilgili (f=25) ifade tespit edilmiştir. Tespit edilen ifadelerin tutum ve davranışların eserdeki dağılımına bakıldığında ise özgürlük (f=13) ve kanunlara uyma (f=12) olduğu belirlenmiştir. Vatanserverlik kök

değerinin barış ve bağımsızlık tutum ve davranışlarına ilişkin Martı eserinde herhangi bir bulguya ulaşamamıştır.

Martı eserinden vatanseverlik kök değerine ilişkin alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

‘Cehaletimizi kırabiliriz, becerilerimizi, yeteneklerimizi ve zekâmızı kullanarak kendimizi bulabilir, kendimiz olabiliriz. En önemlisi özgür olabiliriz.’ (s. 31).

‘Artık yaşamak için bir nedenimiz olmalı, öğrenmek, keşfetmek, özgür olmak gibi...’ (s. 38).

‘Çünkü o, çok uzun bir süre yaşadığı yeri, aslını kolaylıkla terk edebilmişti.’ (s. 73) cümlesinde bireysel özgürlük söz konusudur.

‘Hepimizde gerçekte, mükemmel martı olma düşüncesi, sınırsız bir özgürlük düşüncesi var.’ (s. 90).

‘Düşüncelerinizin zincirlerinden kurtulun, bedeninizin zincirlerini kırın.’ (s. 91).

‘İstedığımız yere gitmekte ya da istemediğimiz yerde bulunmakta özgürüz.’ diye yanıtladı Jonathan ve kumsaldan ayrılarak doğuya, sürüsünün yanına yaşadığı topraklara yöneldi.’ (s. 92).

‘Martı Maynard, burada ve şimdi kendim olmakta, kendi gerçek kişiliğine sahip çıkmakta özgürsün ve hiçbir şey seni yolundan alıkoyamaz.’ (s. 98).

‘Ben senin özgür olduğunu söylüyorum.’ (s. 98).

‘Oldukça basit şeylerden söz ediyordu Jonathan; uçmak bir martının en doğal hakkı, özgürlük onun doğasında var ve bu özgürlüğü engelleyecek ne varsa; gelenekler, batıl inançlar ya da herhangi bir şekildeki sınırlamalar, tümü bir kenara bırakılmalıdır.’ (s.98).

‘En doğru yasa bizi özgürlüğe götürecektir, dedi Jonathan.’ (s. 98).

‘Bir kuşu özgür olduğuna ikna edebilmek niye dünyanın en zor işi?’ (s. 106).

Yukarıda vatanseverlik değerinin özgürlük tutum ve davranışları ile ilgili cümlelerde Martı Jonathan Livingston’ın, kendisini sınırlandırmasına neden olan gelenek, otorite, batıl inanç ve kurallardan hatta kendisinden de özgürleşerek tutkusuna ulaşması

vurgulanmıştır. Buna bağılı olarak özgürlüğün ön koşulunun kendini bilmekten geçtiğı söylenebilir.

‘Hava karardıktan sonra bir martının yeri sahildir.’ (s. 24).

‘Sürünün yasalarına göre, sürüden dışlanmış martılar bir daha geri dönemezlerdi.’ (s. 92).

‘Bu... Martı Ailesi’nin gelenek ve göreneklerine aykırı hareket ettin, şerefimizi karaladın, beş paralık ettin.’ (s. 38).

‘Sadece hoşluk olsun diye, liderimiz yaşlı martının önünde ufak bir takla atmam, sürüden dışlanmama yetti.’ (s. 77).

‘Yasalar “kalın orada” diyordu, Jonathan ise “geri dönün.” (s. 92).

‘Bizler sürünün bir parçası değilsek, kurallara da uymak zorunda değiliz, dedi Fletcher biraz kaygılı.’ (s. 92).

‘Onları kimse önemsemesin! Sürüden dışlanan martılarla konuşanlar da sürüden dışlanacaktır.’ (s. 93).

‘Sürgünlerle ilgilenen martı, sürüden dışlanacaktır.’ (s. 93).

‘Bu sorusuyla Martı Terrence Lowell hemen mahkûm edilmiş, ona sürgün damgası yapıştırılmıştı.’ (s. 97).

‘Martı Maynard, burada ve şimdi, kendim olmakta, kendi gerçek kişiliğine sahip çıkmakta özgürsün ve hiçbir şey seni yolundan alıkoyamaz. Bu Yüce Martı yasasıdır.’ (s. 98).

‘Bu, sürünün yasası bile olsa bir kenara bırakılmalı mı?’ diye bir ses yükseldi kalabalıktan.’ (s. 98).

‘Mezarlar tapınaklara dönüştü ve her şeyle bir olmak isteyen bütün martıların mezarlara bir çakıl taşı atıp hüznünlü bir konuşma yapması zorunlu bir ritüel hâlini aldı.’ (s. 119).

‘Uçmanın aşılamayacak yasaları var.’ (s. 129).

4.11. Hayvan Çiftliği ve Martı Eserlerinde Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular

Yardımlaşma, birey ya da gruplar arasında karşılıklı yardım faaliyetinde bulunma olarak ifade edilmektedir (Ülken, 1969). Bir bireyin kendisinin gereksinimi olsa bile sahip olduğu olanakları başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak için de kullanmasıdır.

Yardımsverlik bir milletin birlik ve beraberlik içinde birbirlerine sorumluluğu ve sadakati neticesinde ortaya çıkan olgudur (Çiçekliyurt ve Demir, 2015). Karatekin, Merey, Sönmez ve Kuş (2012)'a göre yardımlaşma; herhangi bir art niyet düşünmeksizin gönül rızası ile karşısındaki bireye iyilikte bunluma, elinde var olan her türlü imkânları başkalarının menfaati için harcama, bireylerin karşılaştıkları zorluklar sonucunda onlara destekte bulunmaktır. Yardımsverlikte, yardıma ihtiyacı olan bireylere yapılan yardımın herhangi bir menfaat veya bireysel bir yarar beklemeden hem maddi hem de manevi olarak yapılması gerekmektedir. Yardımsverlik bireyler arasında birden fazla değerin pekiştirilmesine ve toplumda huzurun oluşmasına imkân sağlamaktadır.

Yardımsverlik, dayanışma, iş birliği ve birlik duygusunu bünyesinde barındıran bir kavramdır. Toplumların gelecekte varlıklarını sürdürebilmesi için bu değeri kabul etmeleri ve bu değere uygun hareket etmeleri önemlidir. Literatür taraması sonucunda, yardımsverlik değeriyle bağlantılı fedakârlık, merhamet, paylaşma, iş birliği, sosyal sorumluluk, cömertlik ve gönüllülük olmak üzere yedi alt boyut belirlenmiştir (Aktepe, 2010).

Yardımsverlik, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı olmak ve onlara gönüllü olarak yardım etme arzusuyla hareket etmeyi ifade eden önemli bir değerdir. Bu değer, bireylerin başkalarının yaşamlarını iyileştirme çabasıyla, toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve bir toplumu daha adil hale getirir. Yardımsverlik, yalnızca maddi destek sunmakla sınırlı değildir; aynı zamanda duygusal, psikolojik ve sosyal desteği de içerir. Yardımsver bir birey, başkalarının zorluklarını kendi derdiymiş gibi hissederek empati gösterir ve onlara el uzatır. Bu değer, bireylerin insanlık bağlarını derinleştirirken toplumda anlayış, hoşgörü ve ortak iyilik anlayışını yayar. Aynı zamanda kişisel tatmin sağlar, çünkü başkalarına yardım etmek insanın kendisini daha anlamlı ve değerli hissetmelerine neden olur. İnsanlara sadece kendi hayatlarını değil, çevrelerini ve dünyayı da iyileştirme gücünü veren bir değerdir. Yardımsverlik, toplumsal uyum ve bireysel huzurun korunmasında vazgeçilmez bir rol oynar.

4.11.1. Hayvan Çiftliği Eserinde Yardımseverlik Değeri

Hayvan Çiftliği eserinde yardımseverlik kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgular Tablo 27’de sunulmuştur.

Tablo 27

Hayvan Çiftliği eserinde yardımseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
Yardımseverlik	Cömertlik		-
	Yardımsever Olma	13	1
	Dayanışma	25	1
	Duyarlı Olma	12	1
Toplam			3

Tablo 27 incelendiğinde Hayvan Çiftliği eserinde yardımseverlik kök değerinin en az yer verilen değer olduğu görülmüştür. Tespit edilen ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; yardımsever olma (f=1) dayanışma (f=1) ve duyarlı olma (f=1) olduğu belirlenmiştir. Yardımseverlik kök değerinin cömertlik tutum ve davranışlarına ilişkin Hayvan Çiftliği eserinde herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Hayvan Çiftliği eserinde yardımseverlik kök değerine ilişkin alıntılara aşağıda verilmiştir:

‘Boxer ve Clover adlı iki araba atı içeri birlikte girdiler; samanların arasında göremeyecekleri kadar küçük bir hayvan bulunabileceği kaygısıyla ağır ağır yürüyor, kıllı, kocaman ayaklarını yere usulca basıyorlardı.’ (s. 12).

‘Clover, kocaman ön ayağıyla ördek yavrularının çevresine bir duvar ördü; onlar da oraya sığınıp birbirlerine sokuldular ve o saat uykuya daldılar.’ (s. 13).

‘Önceden hiçbir şey tasarlamamalarına karşın topluca zorbaların üstüne atıldılar’ (s. 25).

4.11.2. Martı Eserinde Yardımseverlik Değeri

Martı eserinde yardımseverlik kök değeri ile ilişki tutum ve davranışlarının sayıları ve sayfa numaralarına yönelik bulgulara Tablo 28’de yer verilmiştir.

Tablo 28

Martı eserinde yardımseverlik kök değeri ile ilişkili tutum ve davranışların dağılımı

Değer	Alt Tema	Değerin Yer Aldığı Sayfalar	Frekans
	Cömertlik		-
Yardımseverlik	Yardımsever Olma	18	1
	Dayanışma		-
	Duyarlı Olma	91	1
Toplam			2

Tablo 28 bakıldığında Martı eserinde yardımseverlik kök değerine çok az yer verildiği görölmüştür. Bu ifadelerin tutum ve davranışlara göre eserde dağılımı incelendiğinde; yardımsever olma (f=1) ve duyarlı olma (f=1) olduğu tespit edilmiştir. Yardımseverlik kök değerinin cömertlik ve dayanışma tutum ve davranışlarına ilişkin Martı eserinde herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Martı eserinde bulunan yardımseverlik kök değerine ilişkin alıntılara aşağıda verilmiştir:

‘Zar zor avladığı hamsiyi yaşlı, aç bir martının önüne bilerek düşürdü.’ (s. 18).

‘Genç martının yanına onun seviyesine indi.’ (s. 91).

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada George Orwell'in Hayvan Çiftliği ile Richard Bach'ın Martı eserlerinde değerlerin ne şekilde ve ne düzeyde yer aldığı incelenmiştir. Araştırma sonucunda George Orwell'in Hayvan Çiftliği ile Richard Bach'ın Martı eserlerinin Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programında (MEB, 2018) kazandırılması hedeflenen değerleri ihtiva ettiği kaydedilmiştir.

Hayvan Çiftliği eseri kök değerler açısından incelendiğinde, MEB'in 2018'de yayımlanan öğretim programındaki on kök değerinin tamamının eserde iletildiği görülmüştür. Kök değer aktarımı yapılan 427 ifade tespit edilmiştir. Kök değerler kategorisinde en çok rastlanan dostluk (%25,59) kök değeridir. Dostluk kök değerinden sonra en sık görülen değer ise vatanseverlik (%23,94)'tir. Dostluk ve vatanseverlik kök değerlerini; öz denetim (%10,33), saygı (%8,45), adalet (%8,22), sevgi (%7,75), sabır (%6,81), sorumluluk (%5,16), dürüstlük (%3,05), yardımseverlik (%0,70) kök değerlerinin takip ettiği belirlenmiştir.

Hayvan Çiftliği eserinde değerlerin geçtiği ifadelerin tutum ve davranışlarının olumlu ve olumsuz aktarımına bakıldığında; olumlu tutum ve davranışlarla ifade edilen dostluk (%23,65) en fazla yer alan kök değerken, olumsuz tutum ve davranışlarla en çok vurgulanan değerlerin adalet (%3,98) ve vatanseverlik (%4,22) olduğu tespit edilmiştir. Alan yazınında kök değerlerle ilgili yapılan başka araştırmalarda da benzer sonuçların bulunduğu görülmüştür. Yıldırım (2021)'in yerli ve yabancı kitapları incelediği araştırmasında en fazla vurgulanan değerlerin sevgi ve dostluk kök değeri olduğu kaydedilmiştir. Fakat Yıldırım (2021)'in çalışması ve bu araştırmanın bulguları yardımseverlik kök değerinin vurgulanma oranı bakımından karşılaştırıldığında arada ciddi bir fark olduğu görülmüştür. Yıldırım (2021)'in araştırmasında yardımseverlik kök değeri dördüncü sırada vurgulanmışken Hayvan Çiftliği eserinde ise yardımseverlik en az yer verilen kök değer olarak tespit edilmiştir.

Hayvan Çiftliği eserinde en fazla yer verilen kök değer dostluk kök değeridir. Toplumdaki bireyler arası etkileşimde en çok önemsenen kök değerlerden biri olan

dostluğun eserde özgecilik, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, arkadaşlık ve yardımlaşma tutum ve davranışlarına yeterli düzeyde yer verildiği tespit edilmiştir. Özgeciliğin sıklıkla vurgulanan tutum ve davranışlardan biri olduğu görülmüştür. Alan yazınında yer alan araştırmalar incelendiğinde kök değerler açısından değerlendirilen eserlerde en sık yer verilen kök değerinin de dostluk olduğu tespit edilmiştir. Musuoğlu vd., (2023) Şeker Portakalı'nı inceledikleri araştırmada dostluk kök değerinin en sık işlenen kök değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer olarak yapılan diğer araştırmalarda bu değer en çok vurgulanan değerler arasında yer aldığı görülmektedir. Calp ve Kaplan (2021)'in Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci adlı öyküleri inceledikleri araştırmada dostluk kök değerinin en sık işlenen değerler arasında yedinci sırada olduğu tespit edilmiştir. Kıymaz ve Altay (2021)'in Tavşan Dişli Bir Gözlemcinin Notları isimli çocuk romanını incelediği araştırmasında ise dostluk kök değerinin en sık kullanılan beşinci kök değer olduğunu belirtmiştir.

Vatanseverlik kök değeri Hayvan Çiftliği eserinde en fazla yer alan ikinci kök değeridir. Vatanseverlik kök değeri; eserde barış, bağımsızlık, özgürlük, kanunlara uyma tutum ve davranışlarına yeterli düzeyde yer verildiği tespit edilmiştir. Bu değer barış, bağımsızlık, kanunlara uyma tutum ve davranışlarında yoğunlaşmıştır. Bu eserde vatanseverlik kök değerinde kaydedilen en yoğun davranışın kanunlara uyma olduğu tespit edilmiştir. Kanunlara uyma tutum ve davranışı hayvanların kanunları benimsemesi ve desteklemesiyle oluşmuş bir kültür değil, sorgulamadan körü körüne uyma olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayvan Çiftliği'nde sağlam bir zemine oturtulmayan, eğitim ile desteklenmeyen her özgürlük arayışının er ya da geç gerçek amacından saparak anlamının ve varlığının yok olacağı ifade edilmektedir. Halkı temsil eden hayvanların, okuma yazma bilmemeleri nedeniyle domuzların her söylediğine inanmaları, özgürlüğü yaşamlarının içine sindirememeleri ve onu sahiplenecek yeterliliğe sahip olmamaları onların sonunu getirmiştir. Kendisini sorgulayamayan, özgürlüğü sadece bir kelime olarak hayatına dâhil eden, onu içselleştirip savunamayan, kendi değerinin ve gücünün farkında olmayan bireylerin hiçbir zaman gerçekten özgür olamayacakları bu cümlelerle ifade edilmiştir. Bu durum, olumsuz ifadelerle vurgulanmasına karşın kanunlara uyma tutum ve davranışına eserde sıkça yer verilmesinin nedeni olarak düşünülmelidir.

Alan yazınında eserlerde yer alan kök değerleri inceleyen çeşitli araştırma bulguları göz önüne alındığında en çok vurgulanan değer vatanseverlik olduğu belirlenmiştir. Vatanseverlik kök değerinin yer alma durumuna ilişkin farklı sonuçlara ulaşan çeşitli araştırmalar da karşımıza çıkmaktadır. Boyacı, vd., (2017) Küçük Karabalık kitabında vatanseverlik değerine yer verilmediğini tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Calp (2021) Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci adlı öykülerde vatanseverlik kök değerine değinilmediği sonucuna ulaşmıştır. Kaya ve Arıc (2022) ise Osman Çeviksoy'un hikâyelerini inceledikleri araştırmada en az bahsedilen ikinci kök değer vatanseverlik olduğunu belirtmişlerdir.

Öz denetim kök değeri Hayvan Çiftliği eserinde üçüncü sırada yer alan değerdir. Öz denetim kök değerinin en yoğun vurgulanan tutum ve davranışının itaatkâr olma olduğu tespit edilmiştir. Öz denetim kök değerinin itaatkâr olma tutum ve davranışının daha yoğun vurgulanmasının nedeni ise domuzlar tarafından sömürülen diğer hayvanların; bu duruma kendi çıkarları ve menfaatleri için kendi rızaları ile boyun eğmeleri olduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde Çoban (2022) Gülten Dayıoğlu'nun Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk eserinde öz denetim kök değerinin en çok işlenen kök değer olduğunu tespit etmiştir.

Saygı kök değeri Hayvan Çiftliği eserinde dördüncü sırada yer almaktadır. Saygı kök değeri incelendiğinde, büyüklerine ve diğer insanlara saygı duyma tutum ve davranışlarının daha fazla vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Polat (2021)'ın Sara Gürbüz Özeren' in Büyük Türk Efsaneleri eserini incelediği araştırmada saygı kök değerinin en sık işlenen değerler arasında yer aldığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde İsaoglu (2022) Oğuz Tansel masallarında saygı kök değerinin en fazla yer verilen kök değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Adalet kök değeri Hayvan Çiftliği eserinde beşinci sırada yer almaktadır. Adalet kök değerinin adil olma ve eşit davranma tutum ve davranışlarına daha fazla vurgu yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Adalet kök değerine ilişkin alan yazınında da benzer sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Önder (2022), Kaya ve Arıç (2022) incelemiş oldukları eserlerde en fazla yer alan kök değer adalet olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sevgi değeri Hayvan Çiftliği eserinde altıncı sırada yer alan almaktadır. Sevgi kök değerine ilişkin insan sevgisi tutum ve davranışlarının olumsuz ifadelerle daha fazla vurgulandığı görülmüştür.

Alan yazınında yer alan araştırmalar incelendiğinde kök değerler açısından incelenen eserlerde en sık yer verilen kök değerin sevgi olduğu tespit edilmiştir. Çini (2020), 2000 yılında yayımlanmış olan Türk çocuk ve gençlik romanlarında sevgi kök değerinin en çok işlenen kök değer olduğunu tespit etmiştir. Benzer olarak Fırat (2021), Polat (2021), Kibar Furtun (2019) incelemiş oldukları eserlerde en fazla yer alan değer sevgi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sabır değeri Hayvan Çiftliği eserinde yedinci sırada yer almaktadır. Sabır kök değerinin sebat etme tutum ve davranışlarına daha fazla vurgu yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde sabır kök değerine yer verilme nedeni, hayvanların yönetilme şeklerinden duydukları rahatsızlık ve içinde buldukları mevcut koşulları değiştirme çabalarını umut ve kararlılıkla sürdürmeleri olarak ifade edilebilir. Alan yazınında eserlerde yer alan kök değerleri inceleyen çeşitli araştırmalarda en az vurgulanan kök değerin sabır olduğu belirlenmiştir (Kösecioğulları, 2022; Polat, 2021; Kibar Furtun, 2019).

Sorumluluk değeri Hayvan Çiftliği eserinde vurgulanma sıklığı bakımından sekizinci sırada yer almaktadır. Alan yazınında eserlerde yer alan kök değerleri inceleyen çeşitli araştırmalarda en az vurgulanan kök değerin sorumluluk olduğu belirlenmiştir. Köse (2022) Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin eserlerinde en az yer verilen kök değerin sorumluluk kök değeri olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırmanın sonucundan farklı olarak Akay (2018) Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın eserlerinde en çok kullanılan kök değerin sorumluluk olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde Kasap (2019) Ölümsüz Kavak, Kör Güvercin, Şahinler Vadisi ve Arılar Ordusu eserlerinde en çok sorumluluk kök değerinin yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Fırat (2021) ise Zehra Ünüvar'ın çocuk kitaplarında en çok sorumluluk kök değerinin yer aldığını ifade etmiştir.

Dürüstlük kök değeri Hayvan Çiftliği eserinde dokuzuncu sırada yer almakta ve yardımseverlik ile eşit sıklıkta geçmektedir. Buna göre Hayvan Çiftliği eserinde en az yer alan kök değerlerin dürüstlük ve yardımlaşma olduğu görülmektedir. Dürüstlük kök değerinin doğru sözlü olma ve güvenilir olma ile ilişkin tutum ve davranışların eserde yetersiz olduğu görülmüştür. Benzer olarak Eken ve Öksöz (2019)'ün ilkökul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinleri incelediği araştırmada dürüstlük kök değerinin en az işlenen değerlerin arasında yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmamızın sonucundan farklı olarak Calp ve Kaplan (2021) Sevgi Masalı, Bir Şeftali Bin Şeftali ve Kel Güvercinci adlı öykülerde dürüstlük kök değerinin en sık yer alan değerler arasında bulunduğu tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Kaplan ve Arıcı (2022) araştırmalarında Osman Çeviksoy'un romanlarında dürüstlüğün en fazla yer verilen kök değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Hayvan Çiftliği eserinde yardımseverlik kök değerine yer verildiği ancak yer verilme düzeyinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yardımseverlik kök değerinin cömertlik, yardımsever olma, dayanışma, duyarlı olma tutum ve davranışlarının eserde yetersiz olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Çoban (2022), Bambaşka Bir Amerika'ya Yolculuk adlı eserinde yardımseverlik kök değerinin en az yer alan kök değerler arasında olduğunu tespit etmiştir. Kaplan ve Peker (2022) ise Özbek Masalları'nda ve Bulut (2021) Merhaba Sevgi isimli çocuk romanlarında yardımseverlik kök değerinin en fazla yer alan değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Yılmaz (2019), Türk, Alman, Balkan ve Rus Masallarında en fazla yer verilen kök değer yardımseverlik kök değeri olduğunu ve yardımseverlik kök değerinin hiçbir millette değişkenlik göstermeksizin en yüksek olan değer olduğunu tespit etmiştir.

Hayvan Çiftliği eserinde dürüstlük ve yardımseverlik kök değerinin yetersiz olmasının nedeni, karakterlerin bir güç ve egemenlik mücadelesi sırasında yönetimde söz sahibi olabilmek için birbirlerine hem davranışları hem de söylemleriyle tuzak kurarak zarar vermeye çalışmaları ve yönetilen kesimin daha kötü bir durumla karşılaşmamak adına itaat etmeyi tercih etmeleri şeklinde ifade edilebilir.

Martı eseri kök değerler açısından incelendiğinde MEB (2018)'de belirtilen kök değerlerin tamamının eserde yer aldığı görülmüştür. Eserde çok rastlanan değer öz denetim (% 24,00) kök değeridir. Öz denetim kök değerinden sonra en sık görülen kök değer ise

saygı (%20,50)dır. Öz denetim ve saygı kök değerlerini; dostluk (13,50), vatanseverlik (%12,50), sabır (%10,50), sevgi (%9,00), sorumluluk (%7,00), adalet (%1,00), dürüstlük (%1,00), yardımlaşma (%1,00) kök değerlerinin takip ettiği belirlenmiştir. Martı eserinde değerlerin tutum ve davranışlarının olumlu ve olumsuz ifadelerle vurgulanması durumu incelendiğinde, olumlu ifadelerle öz denetim (%24,00) en fazla yer alan kök değerken olumsuz ifadelerle adalet (% 0,50) en fazla vurgulanan kök değer olmuştur. Musuoğlu, Çelik, Sezgin ve Dalbatan (2023), Şeker Portakalı eserini kök değerler bağlamında incelediği araştırmada; eserde işlenme sıklığı en fazla olan kök değerlerin sırasıyla sevgi, dostluk, sabır, dürüstlük, yardımseverlik, vatanseverlik kök değeri olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Martı eserinde öz denetim kök değerinin bariz bir şekilde ele alındığı ve sıkça tekrarlandığı görülmektedir. Öz denetim kök değerinin eserde sıkça vurgulanmasının nedeni; Jonathan karakterinin, varlığının sınırları içinde sıradan bir martı gibi yaşarken sınırsızlığı keşfederek benliğini fark etmesi üzerine kendi türü içinde sıra dışı olmayı başarabilmesi şeklinde yorumlanabilir. Alan yazınında yer alan araştırmalar incelendiğinde kök değerler açısından değerlendirilen eserlerde en sık yer verilen kök değerin öz denetim olduğu tespit edilmiştir. Çoban (2022), tarafından gerçekleştirilen araştırma da Gülten Dayıoğlu'nun Bambaşka Bir Ülke Amerika'ya Yolculuk kitabında en fazla öz denetim değerinin işlendiği belirtilmiştir. Kaya (2022), Sivas masallarında en fazla yer verilen kök değerin öz denetim olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde Kibar Furtun (2019) Miyase Sert Barut'un öykülerinde en fazla işlenen değerlerden birinin öz denetim kök değeri olduğunu tespit etmiştir. Öz denetim değeri işlenme sıklığı ile ilgili araştırmamızdan farklı olarak Bulut (2021)'un Ayla Kutlu'nun Merhaba Sevgi adlı çocuk romanını incelediği araştırmada en az işlenen kök değerler arasında bulunduğu, Gençer ve Kahtalı (2022)'nin Şermin Yaşar'ın çocuk kitaplarını inceledikleri araştırmada en az rastlanan kök değerin öz denetim olduğu görülmüştür.

Martı eserinde saygı değeri ikinci sırada yer alan kök değerdir. Saygı kök değerine ilişkin tutum ve davranışlarda saygı duymak/duyulmak tutum ve davranışlarına daha fazla yer verildiği görülmüştür. Saygı ifadesi kitabın giriş ve gelişme bölümlerinde “hayranlık” ile bütünleşmişken sonuç bölümünde “tapınma”ya dönüşmüştür. Saygı ve “körü körü tapınma” kavramları birbirinin içine geçmiştir. “İnişlerini çok iyi kontrol edebiliyorlardı.

Jonathan hayran kalmıştı.” cümlesi hayranlıkla karışık duyulan saygı, “Mezarlar tapınaklara dönüştü ve her şeyle bir olmak isteyen bütün martıların mezarlara bir çakıl taşı atıp hüznü bir konuşma yapması zorunlu bir ritüel hâlini aldı.” cümlesi ise içsel bir saygıdan çok “tapınma” anlamı taşımaktadır. Saygı biat kültürüne dönüşmüştür. Alan yazınında kök değerler açısından değerlendirilen eserlerin çoğunluğunda en fazla yer verilen kök değerler saygı kök değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Önder, 2022; Çoban, 2022; Deveci, 2021). Araştırma bulgularımızdan farklı olarak Musuoğlu, Çelik, Sezgin ve Dalbatan (2023) Şeker Portakalı eserini incelediği araştırmada saygı kök değerinin en az geçen kök değerler arasında yer aldığını belirtmişlerdir.

Dostluk değeri Martı eserinde üçüncü sırada yer alan kök değerdir. Dostluk kök değerine ilişkin özgecilik, arkadaşlık, güven duyma, dayanışma tutum ve davranışlarına daha fazla vurgu yapıldığı görülmüştür. Benzer olarak Çeliktürk Sezgin ve Güneş (2022) Küçük Prens eserinde en çok dostluk kök değerine yer verildiği sonucuna ulaşmışlardır.

Vatanseverlik değeri Martı eserinde dördüncü sırada yer alan kök değerdir. Vatanseverlik kök değerine ilişkin özgürlük tutum ve davranışlarına daha fazla vurgu yapıldığı görülmüştür. Kişilerin kendilerini gerçekleştirmesi, özgün olmaları Millî Eğitim Bakanlığının; farklılıkları, bireysel becerileri ve yetenekleri destekleme yaklaşımıyla uyumaktadır. Martı özgünlük ve kendini aşma temalarını işleyen bir roman olarak, bu değerler doğrudan ifade edilmemiş olsa da, okuyuculara bunların önemini etkili bir şekilde aktarmaktadır. Özgünlük; her ne kadar vatanseverlik başlığı altında yer almasa da eserin tamamında bu özgünlük, tüm martıları özgürleştirmek isteyen bir felsefeyle harmanlandığından milletin özgürlüğü için kendini feda eden devrimci martıların vatanseverliğini anlatmaktadır. Farklı olarak Akçay ve Baş (2015) Behrengi'nin eserlerinde vatanseverlik kök değerine yer verilmediğini tespit etmiştir.

Sabır kök değeri Martı eserinde beşinci sırada yer alan kök değerdir. Sabır kök değerine ilişkin sebat etme tutum ve davranışlarına daha fazla vurgu yapıldığı görülmüştür. Sebat etmek; emek harcamak, ümitsizliğe düşüldüğü durumlarda yeniden ayağa kalkmak davranışlarıyla bütünleşmiştir. “Yaşamak için ne çok neden var! Balıkçı teknelerinin etrafında o rutin, sıkıcı dönüp dolaşmadan başka nedenler de var yaşamak için. Cehaletimizi kırabiliriz, becerilerimizi, yeteneklerimizi ve zekâmızı kullanarak kendimizi

bulabilir, kendimiz olabiliriz. En önemlisi, özgür olabiliriz! Uçmayı öğrenebiliriz!” (s.31) ifadeleriyle azim ve sabırla hareket edilir ve çalışılırsa başarılı olunabileceği okuyucuya iletilmektedir. Sabır kök değerine ilişkin farklı sonuçlara ulaşan çeşitli araştırmalar da bulunmaktadır. Kaya (2022), Kösecioğulları (2022), Polat (2021), Çoban (2020) ve Kibar Furtun (2019) yaptıkları araştırma sonucunda inceledikleri eserlerde en az işlenen değerler arasında sabır kök değerinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Sevgi kök değeri Martı eserinde altıncı sırada yer alan kök değeridir. Sevgi, bir şeyin varlığını sürdürmesi ve gelişmesi için gösterilen etkin bir ilgi olarak ifade edilmektedir (From, 1995). Bu ilginin olmadığı durumlarda sevgiden söz etmek mümkün değildir. Martı Jonathan öğretmeninden hayatı boyunca sevgiyi ihmal etmemesi gerektiğini öğrenmiştir. Martı Jonathan’ın uçmaya duyduğu sevgi, dostlarına ve öğrencilerine yönelik bir sevgiye dönüşerek onun öğretme yetkinliğine ulaşmasını sağlamış ve buna inanan martılar ise kendi cennetlerini inşa etmişlerdir. Alan yazınında yer alan araştırmalar incelendiğinde kök değerler açısından değerlendirilen eserlerde en fazla vurgulanan kök değerin sevgi olduğu belirlenmiştir. Alabay vd., (2018) Meraklı Minik Çocuk Dergisinde en fazla sevgi, sorumluluk ve işbirliği değerlerine yer verildiğini belirtmişlerdir. Benzer olarak Çeliktürk Sezgin ve Güneş (2022) Küçük Prens eserinde en çok sevgi kök değerlerinin işlendiği sonucuna ulaşmışlardır.

Sorumluluk kök değeri Martı eserinde kullanım sıklığı bakımından yedinci sırada yer alan kök değeridir. Sorumluluk kök değerine ilişkin alan yazınında benzer sonuçlar karşımıza çıkmaktadır. Benzer olarak Musuoğlu vd., (2023), Şeker Portakalı eserinde sorumluluk kök değerinin yedinci değer olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer çalışmalar incelendiğinde; Kaya ve Arıç (2022)’ın Osman Çeviksoy’un hikâyelerini inceledikleri araştırmada sorumluluk kök değerinin en sık yer verilen dördüncü kök değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Adalet kök değeri Martı eserinde sekizinci sırada yer almakta, dürüstlük ve yardımlaşma kök değeri ile eşit sıklıkta geçmektedir. Buna göre Martı eserinde en az yer alan kök değerlerin adalet, dürüstlük ve yardımlaşma olduğu görülmektedir. Martı eserinde adalet kök değerinden daha çok “adaletsizlik” vurgulanmıştır. “Bir martının, konsey önünde kendini savunma hakkı yoktur.” (s.38) iletisi buna örnektir. Olumsuz bir ifade de

olsa “savunma hakkı” olmayışı okuyuculara hak, hukuk, adalet kavramlarını sorgulatabileceği için bu cümlenin “adalet değerini yansıttığı düşünülmüştür. Pilava ve Orhan (2020) araştırmalarında TÜBİTAK çocuk kitaplarında kök değerlerden adalet değerinin yeterli sayıda yer almadığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Şahin ve Bayrak (2020) ise Çelebi Zinciri isimli eserde de adalet kök değerinin en az yer alan değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Martı eserinde dürüstlük kök değerine yer verildiği ancak yer verilme düzeyinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dürüstlük değerinin açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma ve sözünde durma ile ilişkin tutum ve davranışların eserde yetersiz düzeyde olduğu görülmüştür. Benzer olarak Yılmaz (2019), Toz ve Senek (2018) ve Özbaşı (2020) yaptıkları araştırmalarda eserlerde en az yer verilen kök değerinin dürüstlük değeri olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Martı eserinde yardımseverlik kök değerine yer verildiği ancak yer verilme düzeyinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yardımseverlik değerinin cömertlik yardımsever olma, dayanışma, duyarlı olma ile ilgili tutum ve davranışlarına eserde yeterli düzeyde yer verilmediği görülmüştür. Bu araştırmada yardımseverlik kök değerinin en az işlenen kök değerlerden biri olma sonucu Çoban (2022)’in araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Yardımseverlik kök değerinin yer alma durumuna ilişkin farklı sonuçlara ulaşan çeşitli araştırmalar da karşımıza çıkmaktadır (Karagöz, 2017; Eken ve Öksöz, 2019; Özbaşı, 2020; Seçgin ve Kapan, 2020). Yazıoğlu (2022); Harry Potter ve Felsefe Taşı, Harry Potter ve Sırlar Odası, Dedemin Bakkalı ve Çizgili Pijamalı Çocuk eserlerinde yardımseverlik kök değerinin en çok işlenen değer olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Sonuç olarak George Orwell’in Hayvan Çiftliği ile Richard Bach’ın Martı isimli eserlerinin MEB 2018 yılında yayımlanan öğretim programında yer alan kök değerler ve değerlere ilişkin tutum ve davranışlar bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Hayvan Çiftliği eseri hayvanlar arasında eşitlikçi bir toplum yapısı sistemi kurmaya çalışan Napoleon adlı domuzun süreç içerisinde adalet, hukuk ve kanundan uzaklaşarak baskıcı bir sistem yaratmasını gözler önüne sermektedir.

Martı eserinde Jonathan karakterinin başarısı, kendini gerçekleştirme ve etrafındakilerin de kendisini gerçekleştirme için vermiş olduğu mücadele anlatılmaktadır. Eserde ele alınan konunun içeriği, öğrencilerin ilgisini çekebilir, onları gülümsetebilir, heyecanlandırabilir, hayal kurarak düşünmelerine ve kendi kapasitelerini keşfetmek için düşünebilmelerine olanak sağlayabilir. Martı eserinin; özgür ve özgün olmanın muhteşemliği, bireyin kendi gücünü fark ettiğinde imkânsız bile başarılabilirliği iletilerini verdiği görülmektedir. Bu bakımdan kitabı okuyan her bireyin motive olabileceği düşünülebilir.

Her iki eser de Türk dili ve edebiyatı öğretim programında yer almaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda MEB (2018) kök değerlerin George Orwell'in Hayvan Çiftliği ve Richard Bach'ın Martı eserleriyle kazandırılabilirliği anlaşılmıştır. Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinin kök değerleri iletilmede etkili olabileceği ve kullanılabilirliği söylenebilir.

Onur ve Topçuoğlu Ünal (2022) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin Martı kitabını, öğretilerinin fazla olmasının yanı sıra dil ve üslubunun hoşlarına gitmesi nedeniyle beğendiklerini ifade ederek öğrencilerine okumaları için tavsiye ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Yıldırım (2019) da araştırmasında Martı kitabının ortaokul öğretmenlerinin tavsiye ettikleri kitaplar arasında olduğunu belirtmiştir.

Gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçlarına göre şu öneriler sunulabilir:

- Araştırma kapsamında ele alınan Hayvan Çiftliği ve Martı eserlerinin kök değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle öğretmenler tarafından ilgili konu ve tema çerçevesinde materyal olarak kullanılabilir.
- Ebeveynler, bu eserlerle çocuklarının daha erken yaşlarda tanışmalarını sağlayarak değerleri; bilinçli ve özgün olmanın, mücadele etmenin önemini onlara aktarabilirler.
- Özellikle öğretim programında yer alan bu tür eserlerin, değerler açısından incelenmesi ve değerlerin kazandırılmasında kullanılması öğrencilerin gelişimi için yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Akay, İ. (2019). Ahmet Yılmaz Boyunağa'nın Çocuk Romanlarının Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Akbaş, A. (2004). Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). "Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302506>.
- Akbaş, O. (2024). "Değer eğitimi". *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 45-58.
- Akçay, S., ve Baş, B. (2015). "Samed Behrengi'nin hikâyelerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma". *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 77-90.
- Aktaş, K. S. (2019). Çok Okunan Çocuk Kitaplarının Değerler Yönüyle İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktepe, V. (2010). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akyol, E. (2023). Kök Değerlerin Ortaokul Matematik Ders Kitaplarına Yansımaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Alabay, E., Can, B. H., Kandemir, A. B., ve Güney, K. (2018). "TÜBİTAK tarafından yayınlanan meraklı minik çocuk dergisinin değerler açısından incelenmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(35), 7-26.
- Altıntaş, İ. (2023). Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinin Kök Değerler ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- American Bar Association. (2008). Top 25 courtroom films. Erişim Tarihi:15.10.2024, <https://www.abajournal.com>.
- Arslan, A., ve Turan, F. (2024). “8. sınıf Türkçe ders kitabının kök değerler açısından incelenmesi”. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 15(29), 105-130.DOI: 10.58689/eibd.1429452.
- Aslan, R. (2019). 9 ve 10 Sınıf Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarında Değer Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atalay, B. (2011). Türk Dili Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarındaki Halk Edebiyatı Metinlerinde Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Avcı, A. A., İbret, B. Ü., ve Karasu Avcı, E. (2017). “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri”. *İlköğretim Online*, 16 (4): 1558-1574.
- Avcı, A. A. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Aytaş, G. ve Yalçın, A. (2014). *ocuk Edebiyatı*. Akçağ: Ankara.
- Aytekin, M. (2015). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının Değer İletimi Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bağcı, H., ve Uysal, Z. (2023). Mavisel yener’in “dolunay dedektifleri” roman serisinin kök değerler açısından incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 11(5).
- Belet, B. ř. D., Güner, M., ve Babadağ, G. (2017). “Dünyada başka şekilde yaşamak da mümkün mü? değer eğitiminde “Küçük Kara Balık” örneği”. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 172–194.

- Beşer, Y. K. (2022). 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Kök Değerler Açısından İncelenmesi ve Öğretmen Görüşlerinin Alınması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgili, A. S., ve Turgut, B. K. (2021). “Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin velayetnamesi’nde saygı değeri ve eğitimde kullanımı”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 677-698.
- Birkan, G. Z. (2016). Kutadgu Bilig’de Değerler Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*. Sistem Yayıncılık: İstanbul.
- Bloom, B. S. (1995). *İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme Özçelik*, D. A. (çev.), MEB Yayınları: Ankara.
- Bulut, K. (2021). “Ayla Kutlu’nun Merhaba Sevgi adlı çocuk romanının değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelenmesi”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 248- 272. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maeuefd/issue/60050/771465>.
- Calp, Ş., ve Calp, M. (2019). “Küçük Kara Balık ve Küçük Prens kitaplarının sosyal bilgiler öğretim programı’ndaki temel beceriler, değerler ve 4. sınıf kazanımları açısından incelenmesi”. *In International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies (ISAS)* (pp. 61-69).
- Calp, M. ve Kaplan, C. (2021). “Samed Behrengi’nin sevgi masalı, bir şeftali bin şeftali ve kel güvercinci adlı öykülerinin kök değerler açısından incelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19 (42), 39-72. <https://doi.org/10.34234/ded.910908>
- Ceyhun, Y. (2022). “Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan tiyatro metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi”. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 19-51.
- Cüceloğlu, D. (2000). *Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı*. Sistem Yayıncılık: Ankara.

- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi*. Alfa Yayınları: İstanbul.
- Çeliktürk, S. Z., ve Güneş, C. (2022). “Antoine de Saint-Exupéry’nin küçük prens kitabının değer iletimi bakımından incelenmesi “. *HAYEF: Jorunal Of Education*. 19(3), 179-188.
- Çevik, Y. (2014). Türkçe Öğretim Programlarında Değerler ve Dede Korkut Hikâyelerinin Değerler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Çiçekliyurt, T. Z., ve Demir, M.K. (2015) “Dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinde doğrudan verilecek değerlerin kazanılma durumunun değerlendirilmesi”. *TheJournal of Academic Social Science Studies*, 36(1), 75-94.
- Cintaş, D. (2009). İbrahim Zeki Burdurlu’nun Eserlerinde Çocuk Eğitimi İle İlgili Evrensel Değerler. Yüksek Lisan Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Konya.
- Çoban, A. (2022). “Gülten Dayıoğlu’nun bambaşka bir ülke Amerika’ya yolculuk adlı gezi kitabının kök değerler bağlamında incelenmesi”. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 62- 71. <https://doi.org/10.29065/usakead.1051875>
- Demircan, T. (2010). Ortaöğretim Dokuzuncu Sınıf Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Temel Değerlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, D. (2017). Psikosomatik Bozukluklar ve Öz-Denetim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, G. (2022). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.
- Demirkaya, H., ve Çal, Ü. T. (2018). “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1964-1980.

- Demirutku, K., ve Sümer, N. (2010). “Temel değerlerin ölçümü: Portre değerler anketinin Türkçe uyarlaması”. *Türk psikoloji yazıları*, 13(25), 17-25.
- Denzin, N. K., and Lincoln, Y. S. (2011). *The Sage Handbook Of Qualitative Research*. Sage Publications: USA.
- Deveci, A. G. (2021). Cahit Uçuk’un “Gümüş Kanat” ve “Türk İkizleri” adlı çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Duran, H. (2014). “1.Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri”. İsmet Çetin (ed.). içinde *Değerlerin Kazanılmasında Dini Ve Tasavvufi Eserlerin Rolü*. (s.73-78). Türk Dil Kurumu: Ankara.
- Eken, N. T., ve Öksüz, H. İ. (2019). “İlkokul (1-4) Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler bakımından incelenmesi”. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 384-401.
- Ekşi, H. (2003). “Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Elban, M. (2015). “Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1302-1319.
- Eryılmaz, Ö., ve Çengelci, K. T. (2018). “Sosyal bilgilerde edebi ürünler ve değerler eğitimi: Küçük Prens örneği”. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 65-79.
- Eskimen, A. D. (2018). “2018 yılı Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programı ve 9.-10. sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan değerler”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 66, 51-67. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7549>.
- Fırat, H. (2021). Zehra Ünüvar’ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Fidan, K. S. (2023). İlkokul Türkçe Ders kitaplarındaki Metinlerin Kök Değerler Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Hazim, S. (2019). Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye ve Roman Metinlerinin Değerler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gençer, G., ve Kahtalı, B. D. (2022). “Şermin Yaşar’ın çocuk kitaplarının kök değerler açısından incelenmesi”. *Turkish Studies*, 17(3), 407-421.
- Güler, E. (2013). Çocuk Edebiyatı Kapsamında Mehmet Güler’in Eserleri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. Ötüken Yayınları: İstanbul.
- Güzel, D. (2013). 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- İnce, M. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatansızlık Değeri ve Vatansızlık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- İşçi, M. (2013). *Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme*. Der Yayınları: İstanbul.
- Karagöz, B. (2017). “Naki Tezel’in Türk Masalları adlı kitabının değerler açısından analizi”. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 534-556.
- Karakaş, F. (2024). “Dilek Ağacı” adlı çocuk kitabındaki gerçeküstü imgelerin kök değerler açısından incelenmesi”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 447-459.
- Karatay, H., Destebaşı, F., ve Demirbaş, M. (2015). “Çocuk edebiyatı ürünlerinin 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinin karakter gelişimine etkisi”. *Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 123-140.

- Karagözoğlu, N. (2018). “Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasında kadın kahramanların yaşam öykülerinin kullanılması”. *International Journal of Field Education*, 4(2), 97-110.
- Karaman, K. Y. (2003). “İlköğretimde insan hakları ve sorumluluk eğitimi”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 280-299.
- Karatekin, K., Merey, Z., Sönmez, Ö. F., ve Kuş, Z. (2012). “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının insan haklarına yönelik tutumları”. *International Periodical For The Languages*, 7(4),2193-2207.
- Kaplan, K., ve Arıcı, Ş. (2022). “Kök değerler açısından Osman Çeviksoy’un romanları”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(4), 1531-1546.
- Kaplan, H., ve Peker, S. (2022). “Kök değerler açısından Özbek masalları”. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 426-444.
- Kasap, N. (2019). Bekir Yıldız’ın Çocuk Kitaplarının Değer Eğitimi Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Engin Yayıncılık: Ankara.
- Kaya, N. (2022). Sivas Masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kök Değerler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat.
- Kaymakcan, R. (2010). “Değer kavramı ve gençlerin dini değerleri”. *Eğitime Bakış:Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 10-16.
- Kılıç, F. G. (2023). Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Kök Değerlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.
- Kıymaz, M. S., ve Altay, E. (2021). “Behiç Ak’ın tavşan dişli bir gözlemcinin notları adlı çocuk romanı üzerine kök değerler açısından bir inceleme”. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 27-61.

- Kızılcelik S., ve Erjem Y. (1994). *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Szl*. Atilla Kitabevi: Bursa.
- Kızıldaş, A. (2019). Üniversite ğrencilerinin z Denetim, Stresle Başı Çıkma ve Sosyal Destek Algıları İle Alkol ve Madde Kullanma Riskleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kıbar, F.M.H. (2019). Miyase Sertbarut'un ocuk yklerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.
- Köse, . (2022). Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin Eserlerinin Kök Değerler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kösecioğulları, U. (2022). Feyza Hepçilingirler'in ocuk Kitaplarındaki Değerler Eğitimi. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
- Kuşdil, M. E., ve Kağıtçıbaşı, . (2000). "Türk ğretmenlerinin değer yönelimleri ve Scwartz değer kuramı". *Türk Psikolojisi Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Meydan, E. (2021). "Ortaokul (5, 6, 7, 8) Türkçe ders kitaplarındaki edebi metinlerin değerler eğitimi açısından yeterliliği üzerine bir inceleme". *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 23-36.
- MEB (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi 9-10-11-12. Sınıflar ğretim Programı*. Milli Eğitim Bakanlığı: Ankara.
- MEB (2023). Değerler eğitimi: Aile ve toplum. Erişim Tarihi: 15.10.2024, <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/kitap/degerler-egitimi-aile-vetoplum/index.htm>
- MEB (2023). *Türkiye Yüzyılı Maarif Vizyonu*. MEB Yayınları: Ankara.

- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017). Müfredatta yenileme ve deiiiklik alımlarımız üzerine. Erişim Tarihi: 15.10.2024, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf
- Mulligan, R. (1962). To kill a mockingbird (Film). Universal Pictures.
- Musuloğlu, B. N., Çelik, B., Sezgin, E., ve Daltaban, T. (2023). “Şeker portakalı serisinin on kök değer kapsamında incelenmesi”. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 54-80.
- Onur, N., ve Ünal, F. T. (2022). “Ortaokul öğrencileri için Türkçe öğretmenlerinin görüşlerine göre oluşturulan tavsiye kitap listesi”. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 10(3), 126-161.
- Otmar, Ö., ve Erdem, A. (2019). “Yalvaç Ural’ın çocuk edebiyatı eserlerinde hayvan sevgisi değeri”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(37), 7-34.
- Özbaşı, S. (2020). “Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde aytül akal masallarının incelenmesi”. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 178-192.
- Önder B. (2022). Sadettin Kaplan’ın Çocuk Edebiyatı Öykülerinin 2019 Türkçe Öğretim Programındaki Kök Değerler Bağlamında İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özdemir, A. (2022). Ortaöğretim İngilizce Ders Kitaplarının Kök Değerler Bağlamında İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, C. (2017). “Dede Korkut kitabında saygı”. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 16(16), 7-29.
- Özensel, E. (2003). “Sosyolojik bir olgu olarak değer”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Öztürk, D. Ç. (2019) “İnsani-Kültürel Kalkınma Sürecinde Değer Eğitimi”. Aktepe, V. ve Gündüz, M. (ed) içinde *Karakter ve Değer Eğitimi* (s.212-239). Pegem Akademi Yayınları: Ankara.

- Pilav, S. ve Orhan, M. (2020). “6 – 12 Yaş Grubu TÜBİTAK çocuk kitaplarının değerler eğitimi yönünden incelenmesi”. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 434-453. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.75989>.
- Polat, M. (2021). Sara Gürbüz Özeren'in Efsanelerinin Kök Değerler Bağlamında İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İbrahim Çeçen Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ağrı.
- Seçgin, F., ve Kapan, A. (2020). “6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebî ürünlerin öğrenme alanlarında yer alan değerler açısından incelenmesi”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1480-1498.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve Edebiyat*. Tudem Yayınları: İstanbul.
- Sezer, A., ve Çoban, O. (2016). “Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları”. *Uşak Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39.
- Somuncu, S. (2008). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Edebî Metinlerin Temel Evrensel Değerler İçermesi Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Susar, S. (2015). Dede Korkut Hikâyelerinde Değerler Eğitimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, T. G., ve Bayrak, Ö. (2020). “Birsen Ekim Özen'in Çelebi Zinciri adlı eserinin değerler eğitimi ve Türkçe ders kitaplarında yer alan temalara uygunluk açısından incelenmesi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 775-798. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.755557>
- Şen, Ü. (2008). “Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletmediği değerler açısından incelenmesi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (5), 763-779.
- Şen, Ü. (2007). Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şentürk, H. (2008) “Sosyal ilişkilerde saygı kavramı: Psikoloji ve din açısından bir bakış”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/20, 218.
- Tangney, J.P., Baumeister, R.F., and Boone, A.L. (2004). “High selfcontrol predicts good adjustment, less pathology, better grades and interpersonal success”. *Journal of Personality*. 72(2), 271-324.
- Turan, R., ve Ulusoy, K. (2014). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi Yayınları: Ankara.
- Türkoğlu, M. E., Tofur, S., ve Cansoy, R. (2012). “Sevginin eğitimdeki gücü”. IV. *Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresi*. 4-7 Mayıs 2012, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Toz, H., ve Senek, S. (2018). “Aytül Akal'ın masallarında “iyimserlik” değeri”. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 160-172.
- Töremen, F., ve Tan, Ç. (2010). “Eğitim örgütlerinde adalet: Kavramsal bir çözümleme”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 58-70.
- Türk Dil Kurumu (2022). Dostluk. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Dürüstlük. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Özdenetim. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Sabır. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Saygı. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Sevgi. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Sorumluluk. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu (2022). Vatanseverlik. Erişim Tarihi: 10.07.2024, <http://tdk.gov.tr>.
- Uzun, Y. (2009). Türkiye ve İngiltere’de Edebiyat Öğretimi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

- Veyis, F. (2019). "Millî değerlerin aktarımında Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının yeri: yürürlükteki kitaplar üzerine bir içerik analizi". *Millî Eğitim Dergisi*, 48(221), 141-157.
- Wach, E., and Ward, R. (2013). "Learning about qualitative document analysis". *IDS Practice Paper, ILT Brief*, 13 August 2013, Bri1234.
- Yardımcıel, F. (2015). Bir Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Aysel Gürmen' İn Eserleri Üzerinde İlettiği Değerler Bakımından İncelemeler. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yazıcı, K. (2006). "Değerler eğitime genel bir bakış". *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 19, 499- 522.
- Yazıcıoğlu, S. (2022). Çok okunan çocuk edebiyatı eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcıoğlu, S., and Karakuş, N. (2021). "Investigation of popular children's literature works in terms of root values: exaggeration dustand grandpa's grocery". *Journal of Social Sciences and Education*, 4(2), 246-262.
- Yıldız, D. C. (2011). "İbrahim Zeki Burdurlu'nun eserlerinde sevgi değeri". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 203-230.
- Yıldız, K. (2009). Sorumluluk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: Ankara.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Yıldırım, B. (2019). Ortaokul Öğrencilerinin Okumayı En Çok Tercih Ettiği Kitaplar Üzerine Bir İnceleme (Trabzon İli Örneği). Doktora Tezi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.

Yılmaz, M. (2019). Türk, Alman, Balkan ve Rus Masallarının Değerler Eğitimi Açısından Mukayesesi. Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

